

23. 5. 1971
22. 2. 1992

4. 12. 1963

DOKUMENTY
O SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDCÍCH

Vydal Sekretariát České biskupské konference
Praha 1996
(pro vnitřní potřebu)

OBSAH

1. INTER MIRIFICA	
Dekret o sdělovacích prostředcích	
2. COMMUNIO ET PROGRESSIO	
Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích	
3. AETATIS NOVAE	
Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích	
4. O VÝZNAMU MEDIÁLNÍ PRÁCE V CÍRKVI	
Výzva Výboru evropských biskupů pro sdělovací prostředky (CEEM) biskupským konferencím Evropy	

1. INTER MIRIFICA

DEKRET O SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDCÍCH

Znění dekretu převzato z publikace *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, ZVON, České katolické nakladatelství Praha 1995

OBSAH

ÚVODNÍ POZNÁMKY (Oto Mádr)	
PŘEDMLUVA	
1 Sdělovací prostředky	
2 Proč o nich koncil jedná	

Kapitola 1

NAUKA CÍRKVE

3 Úkoly církve	
4 Mravní hledisko	
5 Právo na informaci	
6 Umění a morálka	
7 Předvádění mravního zla	
8 Veřejné mínění	
9 Povinnosti příjemců	
10 Povinnosti mládeže a rodičů	
11 Povinnosti tvůrců	
12 Povinnosti veřejné moci	

Kapitola 2

PASTORAČNÍ ČINNOST CÍRKVE

13 Obecný úkol duchovních pastýřů a věřících	
14 K jednotlivým prostředkům	
15 Výchova katolických odborníků	
16 Výchova příjemců	
17 Materiální podmínky	
18 Den sdělovacích prostředků	
19 Papežský orgán pro sdělovací prostředky	
20 Kompetence biskupů	
21 Národní orgány	
22 Mezinárodní organizace	

ZÁVĚR

23 Pastorační instrukce	
24 Výzva všem lidem dobré vůle	

ÚVODNÍ POZNÁMKY

Informace v nejširším slova smyslu je něco pro všechny bytosti životně důležitého. I v džungli a v hlubinách moří si živí tvorové zajišťují existenci, rozmnožování a obranu pomocí vysílaných a přijímaných signálů zrakových, sluchových, dotykových, pudových, atd. Nám lidem na dnešním stupni civilizace z toho zbylo značně méně, zato jsme rozvinuli jak obsah, tak způsoby a prostředky informací na své vlastní vyšší rovině. Bez specificky lidského styku bychom se vzdali i lidské úrovni života. S tím souvisí i terminologie. Vedle studeně věcného slova "informace" je v cizích jazycích běžnější výraz "komunikace", který lépe vyjadřuje lidsky vztahovou stránku věci. V češtině vyjadřujeme "zpravodajstvím" věcnou rovinu poznání a "sdělováním" (sdílením) navíc zlidšťující složku svého spolubytí.

V osobním a důvěrném styku máme k dispozici základní prostředky sdělování v gestech a slovech, jež jsme zdělili už od dávných prapředků. Zejména slova se však s rozvojem kultury rozvíjejí a s postupem času i mění. Organizované společnosti - teď až světových rozměrů - kladou stále větší nároky na spojení uvnitř i navenek. Tyto nároky zvyšuje v současnosti již samozřejmá názorová pluralita. Další faktor, který podporuje sílicí informační trend, je prudce se zdokonalující sdělovací technika. Ta zasahuje dříve nepředstavitelným způsobem do života a aktivit lidí, takže se mluví o tom, že žijeme ve věku počítačů. Jsou hlasy, že se tato revoluce, vytvářející novou epochu dějin, projeví ještě pronikavěji než kdysi neolitický objev zemědělství a novověká průmyslová revoluce.

Ve službě božímu slovu

Církev a náboženské společnosti vůbec mají specifický zájem o službu sdělovacích forem a prostředků. Zvláště zřetelné je to při působení navenek: při šíření víry a získávání nových věřících. Podcenit se však nedá ani vnitřní komunikace, poučování, vedení prožívání. Vždyť i věřící lidé jsou prostoupeni myšlením a cítěním své doby, třebaže v určité distanci od obsahu protikladným víře a jejím nárokům. Jazyk a životní styl křesťanů, který byl moderní před sto nebo i padesáti lety, nyní znesrozumitelňuje víru a věřící ve společnosti. Technicky i jazykově zastaralé prostředky znehodnocují sebecennější obsah, působí dojmem méněcennosti. Přesto je třeba připomenout s jistým důrazem, že i v této oblasti sdělování mají základní význam prvky, které patří ke konstantám lidství. Má a vždy bude mít zcela podstatnou úlohu osobnost toho, kdo komunikuje jako hlasatel nebo i jen nositel víry. Odpuzuje uzavřenost, povýšenost a bojovnost nebo i jen nedostatek nezištného zájmu o druhé. Pavel VI. požadoval od hlasatelů, aby byli také svědky. Svědek je ten, komu se dá věřit, protože má víru nejen v ústech, ale v celé bytosti: je pravdivý. Vedle pravdy přitahuje láska, věčný model máme v Ježíši Kristu. On činil a učil veřejně nejen činem a slovem, ale i s přesvědčivou a

přitažlivou láskou. Působil bezprostředně celou svou osobností.

Apoštol Pavel, protože měl ovečky rozptýlené daleko od sebe, potřeboval navíc psané slovo. Antická civilizace mu dala možnost psát dopisy pomocí černí na papyrusu a odesílat je po souši nebo po moři tehdejší dopravou. V Římské říši byli už spisovatelé a knihkupci, takže brzy vznikla evangelia a s nimi proud křesťanské literatury neporušeně trvající dodnes. Knihtisk znamenal přelom: v církevním životě např. nesmírně usnadnil, ne-li vůbec umožnil protestantskou reformaci v tak velkém rozsahu a tempu.

S malým zpožděním, ale významně postavili tisk do služeb evangelia jezuité. Další výzvu církvi v 19. století poskytla osvícenská vzdělávací vlna a proticírkevní propaganda. Odezvou na ni se stalo heslo: "Proti tisku tisk, proti knize knihu". Obranný tón odpovídal situaci a s jejím vývojem se pak mohl měnit postoj a tón, nejdůrazněji koncilovým otevřením církve světu.

K tištěnému slovu přistoupilo slovo přenášené novou technikou používající elektřinu: telegraf, telefon. Křivka vynálezů začala stoupat v našem století stále strměji: rozhlas a televize a konzervy jejich programů, celosvětový dosah pomocí satelitů (diskuse mezi kontinenty na obrazovkách), to vše s vlivem též na tisk. Nová velká výzva pro šířitele idejí a víry. Nám, kteří dobře slyšíme i slabý hlas v kostele z reproduktorů, připadá roztomile komické dočíst se o hlasových výkonech středověkých kazatelů v katedrálách a o tom, jak na širém prostranství jejich slova tlumočili vzdálenějším řadám tisícových zástupů lidští "tlampači". Teď jsou na náměstí svatého Petra v Římě miliony lidí před televizí "při tom", když mluví a modlí se papež. Je běžné dívat se přímo do očí toho, kdo mluví k nám a ke statisícům dalších. Takže se v jistém kruhu uzavírá, dochází opět k jakémusi osobnímu styku, dokonce můžeme vstoupit do vysílání přímo z domova. Z toho všeho vyplývá řada výsledků pro církev.

Vývoj církevních postojů

Za pontifikátu Řehoře XVI. umožnili rotačky rozmach zejména denního tisku. Miliony exemplářů ovlivňovaly veřejné mínění ve smyslu bojovného liberalismu. Papež poukázal v encyklice "Mirari vos" (1832) na negativní stránky svobody tisku.

Pius XI. (1846-1878) sice také varoval před silným působením tisku zaměřeného proti víře a církvi, ale povzbuzoval k vydávání katolických časopisů a knih. Roku 1850 vznikl časopis "Civiltà cattolica", dodnes vedený jezuity, a 1861 vyšlo první číslo polooficiálního deníku "L'Osservatore Romano". Lev XIII. poskytl první audienci asi tisícovce katolických novinářů (1879) a připomněl úlohu tisku přispívat k výchově lidstva, k odstraňování násilí a obraně lidských práv. V našem století už bylo jasné, jak hodnotným přínosem pro lidstvo a církev mohou být moderní vynálezy. Když Pius XI. zahajoval vysílání vatikánské rozhlasové stanice (12. 2. 1931), vyjádřil radost, že může takto hovořit k celému světu. Pius XII. pak konstatoval vděčně, že vatikánský rozhlas mohl účinně zasahovat během světové války při hledání nezvěstných, zajatců atd. V roce 1957 vydal encykliku "Miranda prorsus", v níž formuluje hlavní aspekty radiofonického vysílání, kladné i záporné. Jednu kapitolu věnuje televizi: sám se objevil na obrazovce už 17. 4. 1949 při pokusném vysílání francouzské televize. Televize se má stát prostředkem "informace, formace a transformace". Jan XXIII. se vyslovil celkem pětapadesátkrát o moderních sdělovacích prostředcích, jež oceňuje jako "úžasné Boží dary". Prohlubují společenské vztahy, což je dobré. Přirozené právo přiznává každému člověku nárok na "svobodu hledat pravdu" a na "objektivní informaci o veřejném dění". O film se zajímali katolíci velmi brzy. Od r. 1904 se otevírají katolická kina, točí náboženské filmy a uveřejňuje hodnocení filmů. Konsistorní kongregace zakázala r. 1912 promítání v kostelích s ohledem na posvátnost místa. V první encyklice o filmu "Vigilanti cura" (1936) je o tomto tématu obšírně pojednáno: katolíci jsou vybízeni jak k aktivitám vlastním, tak k obraně proti špatným vlivům. Za příklad se dává "Legion of decency" (Legie slušnosti), založená v USA 1934.

Druhý vatikánský koncil

Jako ostatní koncilní dokumenty, tak i dekret o sdělovacích prostředcích "Inter mirifica" byl připravován od roku 1959 a formulován během dvou zasedání v letech 1962 a 1963. První návrh byl v listopadu 1962 přijat se sympatiemi, ale o rok později vyvstaly vážné kritiky, takže 503 otců koncilu hlasovalo proti. Někteří biskupové a katoličtí novináři totiž rozšířili výhrady proti návrhu, např. že dost nerespektuje odbornou stránku problematiky, že ukládá mravní povinnosti novinářům, nebo že dost nezdůrazňuje svobodu katolického tisku. Protože čas naléhal a podle pravidel koncilu nebylo možné příliš zasahovat do textu už jako celek odhlasovaného, byl dekret 4. prosince 1963 jako první dokument koncilu (spolu s konstitucí o liturgii) přijat 1960 hlasy proti 164.

K obsahu

Latinský text mluví o sociálních sdělovacích prostředcích (*instrumenta communicationis socialis*), čímž upozorňuje na jejich úkol sbližovat lidi, vytvářet společenství. Poprvé se

oficiálně prohlašuje, že tato oblast je "těsně spojena s řádnou kazatelskou povinností" duchovních pastýřů¹. Úlohou především laiků je "prodchnout tyto prostředky humánním a křesťanským duchem", kritikové však postrádali rozvedení účasti laiků ve sféře, v níž mají oni širší pole působnosti. Více se také mělo hovořit o veřejném mínění (originál užil neobvyklé množné číslo *publicae opiniones*, aby naznačil, že veřejnost bývá názorově diferencována). Církev se drží vlastního poslání - apoštolátu a pastorače - ale nesmí zavírat oči před potřebami lidstva, zejména v morálním ohledu. Mravní povinnosti mají vůči prostředkům i šířitelé, částečně též veřejná moc. Svoboda informací musí sloužit pravdě, spravedlnosti a lásce.

Druhá pastorační kapitola obsahuje rozvedení do jednotlivostí organizačního rázu, zdůrazňuje výchovu odborníků, povzbuzuje k aktivitám navzdory velkým finančním nákladům a přikazuje vydat pastorační instrukci². Na ní se pracovalo od roku 1964 do 1970, takže v květnu 1971 mohl vyjít pokoncilní dokument "*Communio et progressio*".

OTO MÁDR

¹ *Inter mirifica*, 13.

² Srv. *Inter mirifica*, 23.

Biskup Pavel, služebník služebníků Božích,
spolu s otcí posvátného sněmu
na trvalou památku

PŘEDMLUVA

Sdělovací prostředky

1. Z podivuhodných technických vynálezů, které zejména v dnešní době s Boží pomocí vyvinul lidský důmysl ze stvořených věcí, církev bere na vědomí a sleduje se zvláštním zájmem ty, které mají vztah především k lidskému duchu a které otevřely nové možnosti velmi snadného sdělování zpráv, myšlenek a pokynů všeho druhu. Mezi těmito vynálezy vynikají prostředky uzpůsobené tak, aby mohly zasáhnout a ovlivnit nejen jednotlivce, ale i masy a celou lidskou společnost. Je to tisk, film, rozhlas, televize a jiné; právem se tedy nazývají sdělovacími prostředky.

Proč o nich koncil jedná

2. Matka církev dobře ví, že tyto prostředky při správném používání prokazují lidstvu velké služby, neboť velmi přispívají k osvěžení a vzdělání ducha a k šíření i upevňování Božího království. Církev také ví, že jich lidé mohou využívat proti záměru božského Stvořitele a k vlastní škodě. Svírá ji mateřská bolest nad škodami, které velmi často vzešly lidské společnosti z jejich zneužívání.

Proto posvátný sněm v navázání na bdělou péči papežů a biskupů v této důležité záležitosti považuje za svůj úkol projednat hlavní otázky související s sdělovacími prostředky. Kromě toho doufá, že teoretické zásady a praktické směrnice, jak je zde předkládá, přispějí nejen ke spáse křesťanů, nýbrž i k pokroku celé lidské společnosti.

Kapitola 1

NAUKA CÍRKVE

Úkoly církve

3. Katolická církev byla založena Kristem k tomu, aby přinášela spásu všem lidem, a proto pociťuje naléhavou nutnost hlásat evangelium. Pokládá tedy za povinnost, spjatou se svým úkolem, kázat poselství o spáse i pomocí sdělovacích prostředků a poučovat lidi o jejich správném používání.

Církev má tedy přirozené právo používat a vlastnit všechny druhy těchto prostředků, pokud jsou nutné nebo užitečné ke křesťanské výchově a k veškeré její práci pro spásu duší. Duchovním pastýřům náleží úloha poučovat a vést věřící tak, aby i pomocí těchto prostředků

usilovali o spásu a dokonalost svou i celé lidské rodiny.

Jinak je především úkolem laiků prodchnout tyto prostředky humánním a křesťanským duchem tak, aby plně odpovídaly velkému očekávání lidstva i Božímu plánu.

Mravní hledisko

4. Aby se sdělovacích prostředků užívalo správně, je zcela nezbytné, aby ti, kdo s nimi pracují, znali pravidla mravního řádu a věrně je v této oblasti uplatňovali. Musí mít na zřeteli především obsah, který každý ze sdělovacích prostředků v souladu se svou zvláštní povahou, zprostředkuje. Současně at' mají při sdělování před očima všechny okolnosti - cíl, osoby, místo, dobu a ostatní - v nichž se sdělení uskutečňuje a které mohou pozměnit nebo zcela obrátit mravní hodnotu obsahu. Mezi ně patří každému sdělovacímu prostředku vlastní ráz působení, totiž moc jeho vlivu, kterou zejména nezkušení lidé jsou sotva s to postřehnout, zvládnout a podle potřeby odmítnout.

Právo na informaci

5. Především však je nutné, aby si všichni, jichž se to týká, udělali ve svědomí jasno o správném používání sdělovacích prostředků, zejména pokud jde o některé v současnosti živě diskutované otázky.

První otázka se týká informace, tj. získávání a šíření zpráv. Je jistě zřejmé, že vlivem dnešního rozvoje lidské společnosti a těsnějších svazků mezi jejími členy se informace stala velmi užitečnou a z větší části nutnou. Veřejné a rychlé sdělování zpráv totiž poskytuje jednotlivcům úplnější a souvislé poznání událostí a skutečností. Tak mohou účinně přispívat k obecnému blahu a všichni mohou lépe pracovat na rozvoji celé občanské společnosti. Lidská společnost má tedy právo na informaci o tom, co je patřičné, aby lidé věděli jako jednotlivci nebo jako skupiny vzhledem k jejich životním okolnostem. Správné uplatňování tohoto práva však vyžaduje, aby sdělování mělo pravdivý obsah a aby, při zachování spravedlnosti a lásky, bylo úplné. Kromě toho jeho forma musí být mravně nezávadná, to znamená, že při opatřování i při šíření zpráv musí pečlivě dbát mravních norem i zákonitých práv a důstojnosti člověka; neboť ne každé vědění prospívá, ale "láska vzdělává" (1 Kor 8,1).

Umění a morálka

6. Další otázka se týká vztahů mezi takzvanou svobodou umění a normami mravního zákona. Mnozíci se diskuse o této věci pocházejí často z nesprávných pojetí etiky a estetiky. Proto koncil prohlašuje, že všichni musí naprosto uznávat prvenství objektivního mravního řádu, protože on jediný převyšuje a uvádí do patřičného souladu všechny ostatní roviny lidské činnosti, jakkoli významné, umění nevyjímaje. Jedině mravní řád zasahuje člověka, rozumného Božího tvora s nadpřirozeným povoláním, v celé jeho přirozenosti. Zachovává-li se mravní řád v celém rozsahu a věrně, vede člověka k plné dokonalosti a blaženosti.

Předvádění mravního zla

7. Konečně líčení, popisování nebo představování mravního zla pomocí sdělovacích prostředků jistě může sloužit k pronikavějšímu poznání a prozkoumání člověka. Může ukázat a vyzvednout vznešenost pravdy a dobra a dosáhnout při tom zvláště působivých dramatických účinků. Aby však nepůsobilo duším více škody než užitku, at' se důsledně podřizuje mravním zákonům, zvláště když jde o věci, které vyžadují náležitou úctu nebo které v člověku, zraněném prvotní vinou, snadno rozněcují špatné touhy.

Veřejné mínění

8. Veřejné mínění má dnes velmi silný a směrodatný vliv na soukromý i veřejný život všech společenských vrstev. Proto je nutné, aby všichni členové společnosti plnili i v této oblasti své závazky vůči spravedlnosti a lásce a snažili se vytvářet a rozlišovat správné veřejné mínění také pomocí těchto prostředků.

Povinnosti příjemců

9. Zvláštní povinnosti mají všichni příjemci, tj. čtenáři, diváci a posluchači, kdo podle osobního a svobodného výběru přijímají to, co tyto prostředky poskytují. Správný výběr znamená požadavek, aby plně přáli všemu, co je hodnotné z hlediska mravnosti, vědění a umění, a aby se vyhýbali všemu, co by jim bylo příčinou duchovní škody nebo příležitostí k ní, co by mohlo

jiné špatným příkladem uvést do nebezpečí nebo co by zatlačovalo dobrou produkci a podporovalo špatnou; to se děje často, když se platí podnikatelům, pro které jsou tyto prostředky pouze zdrojem zisku.

Příjemci, mají-li splnit mravní zákon, ať nezapomínají na svou povinnost včas se informovat o posudcích příslušné autority ohledně těchto věcí a přidržet se jich podle pravidel o správném svědomí. Aby snáze odolávali pochybným doporučením a dobrá přijímali, ať se hledí vhodnými způsoby orientovat a pěstovat si správné svědomí.

Povinnosti mládeže a rodičů

10. Příjemci, zejména mladší, ať dbají, aby si osvojili míru a sebekázeň při užívání uvedených prostředků. Mimoto ať se snaží důkladněji porozumět tomu, co vidí, slyší a čtou. Ať o tom hovoří s vychovateli a odborníky a naučí se správně hodnotit. Rodiče ať pamatují na to, že jejich povinností je pečlivě bdít nad tím, aby představení, tiskoviny a podobné věci, které jsou proti víře nebo mravnosti, neměly přístup do jejich domácností a aby se k nim jejich děti nedostaly ani jinde.

Povinnosti tvůrců

11. Zvláštní mravní zodpovědnost za správné užívání sdělovacích prostředků mají novináři, spisovatelé, herci, režiséři, producenti, finančníci, organizátoři, provozovatelé, prodáváci, kritici a ostatní, kteří se jakýmkoli způsobem podílejí na tvorbě a šíření sdělovaných obsahů. Je zcela jasné, jak vážné a důležité povinnosti spočívají za dnešních společenských poměrů na všech těchto činitelích; oni přece mohou svým informováním a ovlivňováním vést lidstvo správným směrem nebo ke zkáze.

Jim proto připadá úkol působit na uspořádání hospodářských, politických a uměleckých záležitostí tak, aby nikdy neodporovaly obecnému blahu. Aby to lépe splnili, doporučuje se jim vstoupit do odborných sdružení, která svým členům ukládají při jejich stavovských pracích a úkolech úctu k mravním zákonům podle potřeby i se společnou úmluvou o zachovávání mravního kodexu.

Vždycky ať pamatují, že velkou část čtenářů a diváků tvoří mládež. Ta potřebuje četbu a podívanou, která by jim poskytovala slušnou zábavu a povznášela je. Kromě toho ať se starají o to, aby náboženská tematika byla svěřována osobám vážným a znalým a aby byla podávána s patřičnou úctou.

Povinnosti veřejné moci

12. Veřejná moc má v této oblasti zvláštní povinnosti se zřetelem k obecnému blahu; jemu přece mají tyto prostředky sloužit. V rámci své kompetence má úkol bránit a zabezpečovat pravou a spravedlivou svobodu informací, jakou dnešní společnost rozhodně k svému rozvoji potřebuje, zvláště pokud jde o tisk; dále podporovat náboženství, kulturu a hodnotné umění a zajistit příjemcům, aby mohli svobodně užívat svých zákonitých práv. Mimoto je úkolem veřejné moci podporovat podniky užitečné zejména pro mládež, které by se bez podpory nedaly uskutečnit.

Když na veřejné moci právem spočívá starost o blaho občanů, má také povinnost vydáváním zákonů a jejich bedlivým prováděním spravedlivě a obezřetně zajistit, aby ze zneužívání těchto prostředků nevznikly vážné škody pro veřejnou mravnost a společenský pokrok. Tato bdělá péče nijak nepotlačuje svobodu jednotlivců nebo skupin, a to zejména v případě, že neposkytují účinné záruky lidem pracujícím s těmito prostředky z povolání.

Zvláštními opatřeními je třeba chránit mladé lidi před tiskovinami a představeními škodlivými pro jejich věk.

Kapitola 2

PASTORAČNÍ ČINNOST CÍRKVE

Obecný úkol duchovních pastýřů a věřících

13. Všichni členové církve mají společně a v dohodě, bez otálení a s největší horlivostí usilovat o to, aby se využívalo sdělovacích prostředků při nejrůznějších apoštolských akcích, tak jak to vyžaduje doba a místní podmínky; také ať brání škodlivým podnikům především v zemích, kde je žádoucí zvýšené úsilí o mravní a náboženský pokrok.

Proto ať duchovní pastýři neváhají plnit svůj úkol v této oblasti, tak těsně spojené s jejich řádnou kazatelskou povinností. Také laici, kdo se zabývají sdělovacími prostředky z povolání, ať se snaží vydávat svědectví Kristu; především tím, že vykonávají své povolání

odborně a s apoštolským duchem, ale také tím, že podle svých možností dávají k dispozici své technické, hospodářské, kulturní nebo umělecké schopnosti pro pastorační působení církve.

K jednotlivým prostředkům

14. Především se má podporovat dobrý tisk. K tomu však, aby čtenáři byli zcela proniknuti křesťanským duchem, ať se zakládá a pěstuje také vysloveně katolický tisk. Může být založen a vydáván buď přímo církevní autoritou, nebo katolickými laiky. Jeho zjevný záměr je vytvářet, upevňovat a rozvíjet ve veřejném mínění postoje shodné s přirozeným právem i s katolickým učením a normami a také uveřejňovat a správně komentovat zprávy o životě církve. Věřícím ať se připomíná nutnost číst a šířit katolický tisk, aby si uměli o všech událostech utvořit křesťanský úsudek.

Všemi účinnými prostředky ať se podporuje a zajišťuje výroba a promítání filmů, které poskytují slušné pobavení, jsou poučné a umělecké, především filmů určených pro mládež. To se docílí nejspíše podporou a spoluprací dobrých výrobců a distributorů na poli hospodářském i organizačním, dále pochvalnou kritikou a udělováním cen za hodnotné filmy a konečně podporou a spoluprací kin, která vedou katolíci a jiné poctivé osobnosti.

Stejně účinně ať se pomáhá rozhlasovému a televiznímu vysílání, především takovému, které se hodí pro rodiny. Katolickému vysílání, které zapojuje posluchače a diváky do života církve a seznamuje je s náboženskými pravdami, se má dostávat důrazné podpory. Kde je to třeba, ať se promyšleně zřizují katolické vysílací stanice. Musí se však dbát, aby jejich vysílání vynikalo patřičnou úrovní a působivostí.

Navíc ať se pečuje o to, aby staré a vznešené divadelní umění, které je už rozsáhle šířeno sdělovacími prostředky, přispívalo k lidské a mravní výchově diváků.

Výchova katolických odborníků

15. Aby bylo možné dostat uvedeným požadavkům, ať jsou včas školeni kněží, řeholníci a laici. Musí mít přiměřené odborné znalosti, aby dovedli těchto prostředků používat pro apoštolské účely.

Především laikům se musí dostat technické, teoretické i charakterové výchovy. Je třeba rozmnožit počet škol, fakult a ústavů, kde by novináři, tvůrci filmů, rozhlasových a televizních pořadů a ostatní zájemci mohli dostat úplné vyškolení v křesťanském duchu, zvláště pokud jde o sociální nauku církve. Také hercům ať se dostane výuky a pomoci, aby svým uměním sloužili lidské společnosti tak, jak je náležité. Konečně mají být pečlivě připravováni také literární, filmoví, rozhlasoví, televizní a ostatní kritikové, aby co nejlépe znali svůj obor, aby se naučili a cítili nutkání vyslovovat hodnocení, v nichž má zřetelné místo mravní hledisko.

Výchova příjemců

16. Správné užívání sdělovacích prostředků, které jsou k dispozici příjemcům různého věku a vzdělání, vyžaduje přiměřené školení a uvádění do praxe. K tomu cílí je třeba podporovat a rozšiřovat příhodné formy vzdělání, určené zvláště pro mládež, a to v katolických školách všech stupňů, v seminářích i v organizacích apoštolátu laiků, a vést tuto činnost podle křesťanských mravních zásad. Aby se toho snaže dosáhlo, má se katolická nauka i praxe v této oblasti probírat a vysvětlovat také v hodinách náboženství.

Materiální podmínky

17. Bylo by naprosto nedůstojné synů církve, kdyby nečinně přihlíželi, jak je slovo spásy svazováno a zdržováno technickými potížemi nebo nepostačujícími prostředky. Náklady potřebné pro sdělovací prostředky jsou ovšem obrovské. Proto posvátný sněm připomíná věřícím, že jsou povinni podporovat finančně i jinak katolické deníky a časopisy, podnikání ve filmu, rozhlasové a televizní stanice a vysílání, jejichž hlavním cílem je šířit a hájit pravdu a snažit se o pokřesťanštění lidské společnosti. Současně naléhavě vyzývá organizace i jednotlivce, kdo mají velký vliv v hospodářství nebo v technice, aby finančně i znalostmi ochotně a štědře podporovali sdělovací prostředky, pokud slouží pravé kultuře a apoštolátu.

Den sdělovacích prostředků

18. K účinnému posílení mnohostranného apoštolátu církve v oblasti sdělovacích prostředků ať se koná ve všech diecézích na světě, podle rozhodnutí biskupů, každoročně den, v němž budou věřící poučeni o svých povinnostech v této věci a vybídnuti k modlitbám na tento úmysl i k peněžité sbírce na uvedený účel; výtěžek musí být svědomitě vynaložen na organizování,

vydržování a rozvoj církevních zařízení a podniků, a to podle potřeb světové církve.

Papežský orgán pro sdělovací prostředky

19. Při plnění své nejvyšší pastýřské péče na poli sdělovacích prostředků má papež k dispozici zvláštní úřad v rámci Svatého stolce.¹

Kompetence biskupů

20. Biskupové budou mít za úkol bdít ve svých diecézích nad zařízeními a podniky tohoto druhu, podporovat je, a pokud souvisí s veřejným apoštolátem, koordinovat. Výjimku nečiní ani akce vedené řeholníky, kteří jsou vyňati z biskupské pravomoci.

Národní orgány

21. Účinný apoštolát v rámci celého národa vyžaduje jednotu plánů i sil. Proto tento posvátný sněm stanoví a přikazuje, aby se všude zřídila národní ústředí pro tisk, film, rozhlas a televizi a aby se jim všemožně pomáhalo. Hlavní povinností těchto ústředí bude starat se o mravní výchovu věřících k užívání těchto prostředků a také podporovat a koordinovat všechno, co katolíci v této oblasti dělají.

Jejich řízení ať je v každém národě svěřeno zvláštní komisi biskupů nebo některému pověřenému biskupovi. V těchto jmenovaných orgánech ať mají účast také laici zblhlí v katolickém učení a v příslušných oborech.

¹ Koncilní otcové se ochotně připojují k návrhu "Sekretariátu pro tisk a představení" a v úctě žádají Svatého otce, aby úkoly a kompetence této komise byly rozšířeny na všechny sdělovací prostředky, včetně tisku, a aby byli prizváni odborníci, i věřící laici, z různých národů.

Mezinárodní organizace

22. Ježto působnost těchto prostředků přesahuje hranice národů a z jednotlivců dělá občany takřka celého lidského společenství, mají národní aktivity v této oblasti vzájemně spolupracovat i v měřítku mezinárodním. Ústředí, o nichž je řeč v čl. 21, ať aktivně spolupracují se svým příslušným mezinárodním katolickým sdružením. Tato mezinárodní katolická sdružení mohou být právoplatně schválena jen Svatým stolicem a podléhají mu.

ZÁVĚR

Pastorační instrukce

23. Aby všechny zásady a směrnice tohoto posvátného sněmu o sdělovacích prostředcích byly uvedeny ve skutek, ať je z výslovného příkazu koncilu vydána pastorační instrukce. Tímto úkolem se pověřuje zvláštní úřad Svatého stolce, o kterém je řeč v čl. 19, za pomoci odborníků z různých národů.

Výzva všem lidem dobré vůle

24. Tento posvátný sněm doufá, že jeho ustanovení a směrnice budou ochotně přijaty a svědomitě zachovávány všemi členy církve. Ti nejenže nemají užíváním těchto prostředků utrpět škodu, ale jako sůl mají kořenit zemi a jako světlo ozařovat svět. Mimoto vyzývá tento sněm všechny lidi dobré vůle, především ty, kdo mají nad těmito prostředky nějakou moc, aby se snažili usměrňovat je jenom k blahu lidské společnosti, neboť její osud závisí čím dál tím více na jejich správném užívání. A jako dříve starými uměleckými památkami, tak i těmito novými vynálezy ať je oslavováno jméno Páně podle slov apoštola Pavla: "Ježíš Kristus je stejný včera i dnes i navěky" (Žid 13,8).

S tím vším vcelku i jednotlivě, co bylo stanoveno v tomto dekretu, souhlasili otcové posvátného sněmu. A my apoštolskou mocí Kristem nám svěřenou spolu se ctihodnými otci v Duchu svatém to schvalujeme, rozhodujeme a ustanovujeme, a co takto sněm ustanovil, k Boží slávě přikazujeme vyhlásit.

V Římě u Svatého Petra dne 4. prosince 1963.

Já PAVEL, biskup katolické církve
Následují podpisy otců.

2. COMMUNIO ET PROGRESSIO

Pastorální instrukce
o sdělovacích prostředcích

Z německého textu "Pastoralinstruktion *Communio et progressio* über die Instrumente der sozialen Kommunikation", schváleného německými biskupy, Paulinus-Verlag Trier, 1980, přeložil P. Jaroslav Elšák, odborná úprava překladu Jiří Malášek a Miroslav Krejčíř 1996. Vzhledem k tomu, že nebyla k dispozici originální jazyková verze instrukce, je třeba překlad považovat jako pracovní pomůcku pro vnitřní potřebu církve.

OBSAH

Úvodní poznámky (Petr Kolář)
Předmluva

PRVNÍ DÍL

Prostředky sociální komunikace z křesťanského hlediska: základní rysy učení
.....

DRUHÝ DÍL

Prostředky sociální komunikace jako činitele lidského pokroku ...

1. Kapitola

Funkce sdělovacích prostředků ve společnosti

2. Kapitola

Předpoklady správné služby prostředků sociální komunikace

TŘETÍ DÍL

Úkoly katolíků v oblasti sdělovacích prostředků

1. Kapitola

Služba katolíků sociální komunikací

2. Kapitola

Služba sdělovacích prostředků katolíkům

3. Kapitola

Působení katolíků v jednotlivých sdělovacích prostředcích

4. Kapitola

Zařízení, pracovníci, organizace

ZÁVĚR

ÚVODNÍ POZNÁMKY

Stačí uvážit změny, ke kterým ve světě došlo na poli sdělovacích prostředků za posledních padesát let, abychom si uvědomili obrovitost úkolu, před kterým stojí naše společnost a s ní česká církev.

Komunistická ideologie nevražila na celou tuto novou technologii, výrazně narušující zeď, kterou měli být obklopeni a od ostatního světa chráněni příslušníci dělnické třídy i pracující inteligence. Že se za žádných okolností nesměla dostat do vlastnictví křesťanů, se rozumělo samo sebou.

Mezitím, tedy v průběhu období, které jsme my, čeští křesťané, prožili v nesvobodě, se svět komunikací změnil k nepoznání :

- Mnozí z nás za války ještě užívali k poslechu Londýna proslulé "krystalky" (mladším bychom už dnes museli vysvětlovat, co že to vlastně bylo).

- Po válce přišly nejdříve první přenosné radiopřijímače (s bateriemi podstatně těžšími, než celý přijímač, ač tenkrát ještě zcela netranzistorový!).

- V padesátých letech přišla televize, nejdříve zelenočerně blikavá, o pár let později potom barevná,

rozhlas na VKV, s ním spojený převrat ve vysílací technice a záplava místních, většinou soukromých stanic,

magnetofony, nejdříve neforemně velké, potom stále menší, kazetové i "mini"-kazetové,

walkmany, videorekordéry a kompaktní disky (tady ani nemáme české názvy!),

satelitní přenosy televize i telefonu a rozhlasu ...

Dnes už stojíme na prahu éry multimédií, která umožní volit ze stovek audiovizuálních nabídek a "odebírat" je podobně, jako dnes odebíráme své noviny nebo svůj časopis - s tím rozdílem, že se napříště přitom nemusíme zvednout z fotelu v našem obývacím pokoji!

Možnosti a kvalita těchto komunikací nesmírně vzrostly a to je dobře.

Formální nároky příjemců (čtenářů, posluchačů a diváků) rostou také, a to je dobře. Je tu ale i tendence protisměrná, opačná: Stále větší počet příjemců sice má užitek z této nové techniky, ale úroveň toho, co zprostředkovává, obsahově, ideově nebezpečně klesá - asi tak, jako klesá úroveň maturitních zkoušek tam, kde chceme, aby maturitu měl (skoro) každý.

Nad tím, co se tu odehrává, usilovně přemýšlejí už generace odborníků, i křesťanských. Koncilním otcům se tato tematika jevila pro činnost církve tak důležitá, že utvořili zvláštní komisi a pověřili ji vypracováním a promyšlením koncepce práce s těmito prostředky komunikací uvnitř církve i ve vztahu k nekřesťanské společnosti. Je vlastně znepokojující, že práce se slovem a s obrazem postupovala tak dlouho bez součinnosti církve, pracující přece se Slovem už skoro 2000 let! Je to oblast, která se na přelomu 18. a 19. století rozvíjela nejen mimo církev, ale často dokonce přímo v opozici vůči ní!

Koncilní "*aggiornamento*", zdnešnění, je právě zde velmi žádoucí, a dokument *Communio et progressio*, původně zveřejněný v roce 1971, šest let po skončení koncilu, je prvním, své době přiměřeným krokem k němu. Pro život českého katolicismu a jeho vztah k moderní společnosti je vydání této pastorační instrukce přímo mezníkem. Skoro pětadvacetileté zpoždění je ovšem v oblasti komunikací zpožděním o celou jednu epochu! O to důležitější je, aby si tuto *Magnu chartu* katolického novinářství každý katolický novinář nejen opatřil, ale také opravdu osvojil - pro pracovní potřebu, ale také pro radost ze svobody dětí Božích, kterou tento nádherný

PŘEDMLUVA

1. Společenství a pokrok lidské společnosti jsou nejvyššími cíli sociální komunikace a jejich nástrojů, jako jsou tisk, film, rozhlas a televize. Sdělovací prostředky se dále rozvíjejí a jsou stále větší měrou přístupné rostoucímu počtu lidí a stále více a více ovlivňují jejich způsob myšlení a života a svou technikou do nich stále hlouběji pronikají.

2. Církev v nich spatřuje "Boží dary"¹, protože podle rozhodnutí Božské prozřetelnosti bratrsky spojují lidi, aby spolupůsobili v Božím díle spásy. O obsáhlejším pohledu a přesnějším chápání sociální komunikace, jakož i o funkci jejich nástrojů se zmiňují i některé dokumenty Druhého vatikánského koncilu, mezi jiným pastorační konstituce "O církvi v dnešním světě"², dále dekret "O ekumenismu"³, deklarace "O náboženské svobodě"⁴, dekret "O misijní činnosti církve"⁵ a dekret "O pastýřské službě biskupů v církvi"⁶. Především se nalézají v dekretu, který je celý věnován oblasti nástrojů sociální komunikace⁷. Tato věcná znalost, která je založena na

¹ PIUS XII., Encyklika *Miranda prorsus*, AAS XLIX (1957), 765.

² *Gaudium et spes*, AAS LVIII (1966), 1025-1120.

³ *Unitatis redintegratio*, AAS LVIII (1966), 90-112.

⁴ *Dignitatis humanae*, AAS LVIII (1966), 929-946.

⁵ *Ad gentes*, AAS LVIII (1966), 947-990.

⁶ *Christus Dominus*, AAS LVIII (1966), 673-696.

⁷ *Inter mirifica*, AAS LVI (1964), 145-157.

podnětu a učení koncilu, bude v budoucnu pro křesťany směrodatná při využívání sdělovacích prostředků. Zároveň pro ně bude podnětem, aby se v této oblasti vážněji angažovali.

3. Tato pastorační instrukce vydaná z pověření koncilu⁸ předkládá zásady učení a pastorační pokyny spíše všeobecně. Nevšimá si jednotlivých otázek, které se dají vzhledem k ustavičné proměně a pokroku v této oblasti přesněji vysvětlovat jen s přihlédnutím k zvláštním dobovým a místním poměrům.

4. Proto bude úkolem biskupů a biskupských konferencí i synodů ve východních církvích, aby tuto instrukci uváděli ve skutek účinnou formou, ve spolupráci s odborníky a příslušnými institucemi na diecézní, národní a mezinárodní úrovni. Tuto instrukci budou přesněji vysvětlovat a přizpůsobovat zvláštním místním poměrům obyvatelstva. Zároveň budou mít na zřeteli jednotu celé církve. Celý Boží lid nese zodpovědnost za správný přístup ke sociální komunikaci. Biskupové mají proto využívat také spolupráce kněží, řeholníků a laiků vždy podle znalostí, které do této spolupráce mohou vnést ze svých speciálních oborů.

5. Konečně je možno doufat, že se tato instrukce také setká se souhlasem těch, kteří jsou profesionálně činní v oblasti sociální komunikace, ať již jakýmkoli způsobem právě tak jako všech lidí, kteří s dobrou vůlí usilují o pokrok lidské rodiny. Dialog a spolupráce všech přispějí, aby se k blahu všech skutečně splnily bohaté naděje, spojené s těmito prostředky.

⁸ Srv. *Inter mirifica*, 23.

PRVNÍ DÍL

PROSTŘEDKY SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE Z KŘESŤANSKÉHO HLEDISKA

Základní rysy učení

6. Pracovníci v komunikaci oslovují pomocí prostředků sociální komunikace jednotlivé lidi, avšak ve skutečnosti zasahují a ovlivňují celou lidskou společnost¹. Zprostředkují totiž každému člověku obraz života v dnešním světě a pomáhají mu pochopit problémy dneška. Jsou proto téměř nepostradatelné k tomu, aby umožnily nejvnitřnější, stále rostoucí propojení vztahů a služeb v naší společnosti. Proto platí také pro tyto prostředky zásady, které určují spolužití lidí podle křesťanského pojetí. Podle své vnitřní podstaty jsou tyto vynálezy zaměřeny k tomu, aby odhalovaly problémy a očekávání lidské společnosti a tím napomáhaly rychleji najít řešení, přiváděly lidi stále k užšímu vzájemnému spojení. Toto je nejvyšší

zásada pro křesťanské posuzování možností, jaké sdělovací prostředky nabízejí pro lidský pokrok.

7. Ve všech snahách člověka o zlepšení životních podmínek na zemi, především v nejnovějších objevech vědy a ve slibných úspěších techniky, vidí křesťan při posuzování člověka, jeho

¹ *Inter mirífica*, 1.

vztahů a celých světových dějin často neuvědomělou odpověď na božský příkaz, že "člověk má převzít zemi do svého vlastnictví a ovládat ji"². Zároveň v tom spatřuje účast a pokračování v díle Boha, který stvořil svět a zachovává jej³. Do stejné smyslové souvislosti patří také nástroje sociální komunikace, sdělovací prostředky; neboť mohou mnoho vykonat pro mezilidské vztahy a tím také pro tvůrčí spolupráci. Když Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, dal mu také moc podílet se na jeho tvůrčí síle pro budování pozemské obce⁴.

8. Z celé své podstaty míří také sociální komunikace k tomu, aby lidé mnohostí svých vztahů rozvíjeli hlubší cítění pro společenství. Proto každý jednotlivec, který je bratrsky spojen s ostatními lidmi a je jakoby veden Boží rukou⁵, přispívá k naplnění božského plánu spásy v dějinách. Podle křesťanského pojetí víry je spojení a společenství lidí - nejvyšší cíl každé komunikace - původně zakořeněno a zároveň zpodobněno v nejvyšším tajemství věčného společenství v Bohu, mezi Otcem, Synem a svatým Duchem, kdo mají jediný božský život.

9. Sdělovací prostředky sice mohou hodně přispět k jednotě mezi lidmi, avšak nevědomost a nedostatek dobré vůle mohou využívání těchto prostředků zvrátit v pravý opak: lidé si rozumějí ještě méně, dále se rozcházejí a důsledky jsou ještě horší. Máme zkušenosti, že se stává až příliš často, že právě skrze tyto sdělovací prostředky jsou popírány nebo zfalšovány

² Gn 1, 26-28; srv. Gn 9, 2-3; Mdr 9, 2-3 a *Gaudium et spes*, 34.

³ Srv. *Gaudium et spes*, 34.

⁴ Srv. *Gaudium et spes*, 57.

⁵ Srv. *Gaudium et spes*, 36; JAN XXIII., Encyklika *Pacem in terris*, AAS, LV (1963), 257.

nejvyšší hodnoty lidského života. V těchto osudných jevech vidí křesťan poukaz, že člověk musí být vykoupen a osvobozen od hříchu, který vstoupil do lidských dějin při prvotním hříchu⁶.

10. Jestliže se člověk vlastní vinou odvrátí od svého Stvořitele, je sám skrze zmatek následující po hříchu vydán rozpolcenosti a současně je se svými bližními vydán napospas zkázonosnému boji, až nakonec zcela přeruší komunikaci⁷. Avšak láska Boha k lidem se nenechává odradit. Bůh sám na počátku dějin spásy⁸ začal nový dialog s lidmi. Když se naplnil čas, sám se jim sdělil⁹ a "Slovo se stalo tělem"¹⁰. Kristus, Boží Syn, který se stal člověkem, Slovo a obraz neviditelného Boha¹¹, vykoupil svou smrtí a zmrtvýchvstáním lidské pokolení a přitom dal všem lidem ještě větší podíl na pravdě a životě Boha. Jako jediný prostředník mezi Otcem a lidmi upevňuje pokoj a společenství s Bohem a zdůvodňuje bratrské spojení mezi lidmi¹². Od té doby nacházíme nejhlubší důvod a pravzor každého společenství mezi lidmi v Bohu, který se stal naším lidským bratrem a uložil svým učedníkům, aby přinášeli radostnou zvěst všem lidem každého věku a každého původu¹³ a aby ji hlásali "ve světle" a "ze střechy"¹⁴.

⁶ Srv. Řím 5, 12-14.

⁷ Srv. Gn 4, 1-16; 11, 1-9.

⁸ Srv. Gn 3, 15; 9, 1-17; 12, 1-3.

⁹ Srv. Žid 1, 1-2.

¹⁰ Jan 1, 14.

¹¹ Kol, 1, 15; 2 Kor 4, 4.

¹² Srv. *Ad Gentes*, 3.

¹³ Mt 28, 19.

¹⁴ Mt 10, 27; Lk 12, 3.

11. Za svého pozemského putování se prokázal Kristus jako mistr komunikace. Ve vtělení přijal přirozenost těch, kdo měli jednou přijmout poselství, které bylo vyjádřeno v jeho slovech a v celém jeho životě. Mluvil jim ze srdce a stál v jejich středu. Závazně, s mocí a bez kompromisu hlásal božské poselství. Na druhé straně se jim připodobnil způsobem mluvení a myšlení, protože hovořil podle jejich situace. Komunikace je skutečně víc, než jen vyjadřování myšlenek nebo pocitů; ve své nejhlubší podstatě je sdělení sebe samého v lásce. Komunikace Krista je duch a život¹⁵. Ustanovením eucharistie nám Kristus daroval nejvyšší formu sjednocení mezi Bohem a člověkem jaká je vůbec možná na zemi; je to sjednocení mezi Bohem a člověkem, a proto je to také nejdokonalejší společenství mezi lidmi. A nakonec nám Kristus svěřil svého životodárného ducha, který je principem spojení a jednoty¹⁶. V církvi, která je Kristovým mystickým tělem a skrytou plností oslaveného Krista, zahrnuje sám všechno¹⁷. Tak

putujeme v církvi, posilování slovem a svátostmi, k očekávanému poslednímu sjednocení, v němž "bude Bůh všechno ve všem"¹⁸.

12. V "úžasných vynálezech techniky"¹⁹, které slouží sociální komunikaci mezi lidmi, vidí věřící křesťan prostředky, dané Boží prozřetelností, podporující spolužití lidí na této zemi. Vždyť navazují nová spojení mezi nimi a takřka vytvářejí novou řeč, která lidem umožňuje, aby se navzájem ještě lépe poznávali a snáze nacházeli cestu jeden k druhému. Čím více roste

¹⁵ Jan 6, 63.

¹⁶ Srv. *Lumen gentium*, AAS, LVII (1965), 9, 14.

¹⁷ Ef 1, 23; 4, 10.

¹⁸ 1 Kor 15, 28.

¹⁹ *Inter mirífica*, 1.

vzájemné porozumění a sympatie, tím rychleji dospějí lidé ke spravedlnosti a míru, k dobré vůli a dobrým skutkům, k vzájemné pomoci, k lásce a nakonec k jednotě. Proto sdělovací prostředky patří k neúčinnějším silám a možnostem, které může člověk nasadit k posílení lásky, která je vyjádřením a pramenem společenství.

13. Proto jsou všichni lidé dobré vůle vyzýváni k společnému úsilí, aby dali prostředky sociální komunikace do služby hledání a nalézání pravdy, jakož i k podpoře lidského pokroku. Křesťan je přímo zavázán k této spolupráci také skrze svou víru, neboť evangelium, které vede k bratrství lidí, v němž působí Boží otcovství, slouží tomuto cíli v obzvláště velké míře, když je hlášáno sdělovacími prostředky. Vzájemné společenství a tvůrčí spolupráce spočívají ve svobodné vůli člověka, ten je však závislý na vlivech z oblasti duševní, společenské a technické. Podle toho, jak jsou tyto prostředky využívány k lidské svobodě, získávají nakonec svůj význam a ráz.

14. Protože tedy člověk sám rozhoduje o používání sdělovacích prostředků, opírají se zde platné etické zásady o pojem důstojnosti člověka, který je přece povolán do společenství přijatých Božích dětí. Na druhé straně vyplývají tyto zásady z podstaty sociální komunikace a z vlastních zákonitostí každého sdělovacího prostředku. Tak také o tom mluví koncilní konstituce *Gaudium et spes*: "Z toho, jak byly stvořeny, mají všechny věci vlastní trvalost, pravdivost, hodnotu, vlastní zákony i uspořádání; to všechno musí člověk respektovat a uznat právo jednotlivých oborů a techniky na vlastní metody..."²⁰.

²⁰ *Gaudium et spes*, 36.

15. Kdo by chtěl sdělovací prostředky a jejich nasazení zařadit do správné souvislosti stvoření a dějin spásy a posoudit jejich etickou hodnotu, musí vidět celého člověka a podstatu sociální komunikace a musí důkladně znát také jednotlivé sdělovací prostředky. Všichni, kdo ve svém povolání používají sdělovacích prostředků, tj. pracovníci v komunikaci, jsou svým svědomím vázáni, aby si osvojili znalosti a vzdělání, které jsou potřebné pro správný výkon tohoto povolání²¹. To platí tím víc, čím větší je odpovědnost za kvalitu komunikace spojená s jejich postavením v povolání. Zvláštní zodpovědnost mají ti, kdo vedou jiné ke kritickému posuzování a k rozhodnutí svědomí, zvláště když nepostačuje jejich zralost a předběžné vzdělání. Tato vážná povinnost se vztahuje na všechno, co může být nějak prospěšné nebo i škodlivé pro lidství jednotlivce nebo mnoha lidí. Nesmí být také opomenutý žádný pokus správně poučit příjemce (čtenáře, posluchače, diváka), aby to, co je jim nabízeno ve sdělovacích prostředcích, bylo správně vysvětlováno, aby z toho měli pokud možno co největší prospěch, a tak aby se nakonec aktivně zúčastnili života společnosti. Jen tak mohou být sdělovací prostředky plně účinné.

16. Celkovou nabídku sdělovacích prostředků a jejich zařízení na určitém území je nutno posuzovat a hodnotit podle

²¹ Srv. *Gaudium et spes*, 43.

toho, nakolik slouží společnému blahu²², tj. jak podporuje prostřednictvím informací, vzdělávání a zábavy život a rozvoj tamní společnosti. Média mají informace zprostředkovat tak, aby nebyla narušována souvislost událostí, nýbrž naopak, aby příjemci skutečně prohlédli problémy společnosti a přispívali vlastní spoluprací k jejímu zvelebování. Musí být zachován vyvážený vztah mezi informacemi, vzděláním a zábavou, jakož i mezi náročnou a lidovou nabídkou pro volný čas.

17. Každá komunikace musí být podřízena nejvyššímu zákonu upřímnosti, spolehlivosti a pravdy. Samotný čistý záměr a dobrá vůle nepostačí k tomu, aby lidé kladně zhodnotili komunikaci. Proto se musí předávat informace věcně správné, tj. zprostředkovat obraz v souvislosti a věrohodně. Samotné téma nebo zastávaný názor ještě neurčují mravní hodnotu

sdělení, nýbrž také duch, ve kterém se to děje, způsob, kterým oslovuje příjemce a snaží se jej ovlivnit, dále průvodní okolnosti a konečně i publikum, ke kterému se obrací komunikace²³.

18. Lepší pochopení a ohleduplnost mezi lidmi, ochota pomoci a tvůrčí spolupráce, mohou sdělovací prostředky v úžasné míře podpořit. To jsou vskutku cíle, které jsou nejen v souladu s Boží vůlí, nýbrž mohou být ještě hlouběji zajišťovány a zdokonalovány.

²² Co je nutno chápat pod pojmem "společné blaho", popisuje encyklika *Mater et magistra* takto: "Souhrn předpokladů ve společenském životě, skrze které mohou lidé dosáhnout svého osobního naplnění v celém rozsahu a snadněji." AAS LIII (1961), 417. Srv. také encykliku *Pacem in terris*, AAS LV (1963), 272-274; *Dignitatis humanae*, 6; *Gaudium et spes*, 26 a 74.

²³ Srv. *Inter mirifica*, 4.

"Podporování jednoty je v souladu s vlastním posláním církve, neboť ona je "v Kristu jakoby svátost", neboli znamená a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva"²⁴.

²⁴ *Gaudium et spes*, 42; *Lumen gentium*, 1.

DRUHÝ DÍL

PROSTŘEDKY SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE JAKO ČINITELE LIDSKÉHO POKROKU

1. Kapitola

FUNKCE SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ VE SPOLEČNOSTI

19. Nová technika výměny informací shromažďuje současníky jakoby kolem kulatého stolu. Ve svém úsilí o bratrství a společný postup se jen tak dostanou ke vzájemnému rozhovoru. Neboť pomocí těchto prostředků dochází ke každodennímu dialogu a tento dialog je podněcován a dále rozšiřován. Veřejný dialog v celé společnosti je těmito prostředky umožňován a je všude dostupný. Takto zprostředkovaný tok informací a názorů vskutku způsobuje, že se všichni lidé na celém světě podílejí na starostech a problémech, které se dotýkají jednotlivců a celého lidstva. To jsou nutné předpoklady pro dorozumění a vzájemnou ohleduplnost, a konečně i k prospěchu všem.

20. Sdělovací prostředky ve svém rychlém vývoji odstraňují časové a prostorové překážky, které lidi dříve rozdělovaly. To umožňuje sblížení a trvalé spojení mezi lidmi. S jejich pomocí proniká každá zpráva a informace ustavičně od jednoho konce světa k druhému a umožňuje lidem aktivní účast na životě a dění v dnešním světě. Sdělovací prostředky také podporují vzdělání a vyučování na všech rovinách. Jsou velkou pomocí v boji proti analfabetismu a podporují základní i širší vzdělání. Mohou také velmi přispívat k blahu lidí a k jejich skutečnému osvobození především v těch oblastech, které se jen pomalu rozvíjejí. Vytvářejí a zajišťují větší rovnost mezi lidmi tím, že všem společenským vrstvám bez rozdílu umožňují

přístup ke kulturním statkům a poskytují radost a uvolnění. Poutají viditelné a konkrétní věci života do tónů a obrazů, zpřítomňují nejdlejší území a dávno minulé doby, a tak obohacují lidského ducha. Členové společnosti, kteří sice neumějí číst a psát, ale mají vzrostlou kulturu vysoké lidské a mravní hodnoty, jsou pomocí těchto prostředků náhle konfrontováni se životem v moderním světě.

21. Uvažování o takových možnostech nás nutí, abychom prostředky sociální komunikace přijímali jako neúčinnější činitele. Na jedné straně rozšiřují lidský pokrok, na druhé straně však mohou s sebou přinášet množství problémů, na jejichž řešení je nutné ustavičně pracovat. To je výzva, která platí stejnou měrou jak pro pracovníky v komunikaci, tak pro příjemce. Jak je možno zajistit, aby informace, ustavičně podávané v hojně míře, často šířené zmateně a v šíleném spěchu, byly vůbec správně posuzovány a chápány? Prostředky sociální komunikace se podle své povahy obracejí na co nejvíce příjemců a většinou se chovají neutrálně, aby se nikoho nedotkly. Jak je však při tom možné v tzv. pluralitní společnosti s jistotou odlišovat pravdu od lži, dobro od zla? Jak je možno zabránit, aby ve svobodné soutěži sdělovacích prostředků nenutila honba za přízní veřejnosti k tomu, že jsou jednostranně oslovovány a podněcovány sobecké a vitální pudy lidské přirozenosti? Jak se dá zabránit, aby soustředění sdělovacích prostředků v rukou hrstky lidí nebránilo skutečnému dialogu ve společnosti a aby nebylo rozbíjeno společenství? Jak je nutno s těmito prostředky zacházet, aby technicky zprostředkovaná komunikace, zvláště když je šířena obrazem, nepoškozovala osobní vztahy? Tyto prostředky často svádějí lidi k úniku do říše snů. Co lze učinit, aby lidé nebyli odváděni od skutečného života s jeho povinnostmi? Jak je možno uchránit lidi od poklesu do nečinnosti a pasivity? Jak je možno dosáhnout, aby ustavičný apel na emoce nebránil používání rozumu?

22. V mnoha oblastech dnešního života je zřejmý úpadek mravních norem. To naplňuje každého člověka dobré vůle vážnými obavami. Znaky tohoto rozpadu lze snadno najít ve všech prostředcích sociální komunikace. Do jaké míry nesou sdělovací prostředky vinu na tomto úpadku, to je otevřená otázka. Mnozí lidé s plným vědomím odpovědnosti zastávají názor, že se ve sdělovacích prostředcích jen odráží mravní stav lidské společnosti. Jiní se však domnívají, že sdělovací prostředky spíše tyto tendence zesilují, dále rozšiřují a poznenáhlu z nich činí skutečný životní zvyk, když je představují jako všeobecně běžné samozřejmosti. Další skupina lidí míní, že na tomto úpadku mají sdělovací prostředky hlavní vinu.

Ať je tomu jakkoliv, nedá se popřít, že tyto nedostatky je nutné hledat v samotné společnosti. Snaha znovu uplatnit mravní normy musí být záležitostí rodičů, učitelů, duchovních i těch, kdo se starají o veřejné blaho. V této důležité snaze připadá sdělovacím prostředkům nezastupitelný úkol. Není ovšem možné od sdělovacích prostředků očekávat, že by se zcela izolovaly od skutečných životních zvyklostí a mínění národa.

23. Aby bylo možno lépe poznat a zhodnotit přínos sociální komunikace pro společnost a překonat komplikace spojené se sdělovacími prostředky je třeba podrobněji se zamyslet nad nejdůležitějšími aspekty funkce sdělovacích prostředků při soužití lidí.

1. Veřejné mínění

24. Sdělovací prostředky představují do jisté míry veřejné fórum, kde dochází k dialogu mezi lidmi. Vyjadřování různých mínění na veřejnosti hluboce zasahuje do života společnosti, obohacuje ji a urychluje její pokrok.

25. Tím, že se snažíme sdělit jiným vlastní pojetí, mínění, pocity a mravní přesvědčení, aby se stala majetkem všech, vytváříme "veřejné mínění". To je podstatným vyjádřením společenské povahy člověka. Již dříve popsal Pius XII. veřejné mínění přílehlavě "jako přirozenou ozvěnu, jako všeobecně více nebo méně spontánní ohlas událostí a aktuálních situací v lidském duchu a úsudku"¹. Svobodně vyjadřování názoru jednotlivce je podstatnou složkou při vytváření veřejného mínění. Veřejně vyslovené názory odrážejí smýšlení a postoje lidí a skupin, které mají určitou zeměpisnou, dějinnou, historickou a kulturní souvislost.

26. Svoboda jednotlivce, možnost vyjadřovat své pocity a myšlenky, je bezpodmínečně nutná, aby došlo ke správnému a přiměřenému vytváření veřejného mínění. Proto musíme s Druhým vatikánským koncilem konstatovat, že tato svoboda slova je důležitá pro jednotlivce i pro společnost v rámci mravnosti

¹ Projev ke katolickým novinářům, 7. 2. 1950, AAS, XLII (1950), 251; srv. *Gaudium et spes*, 59; *Pacem in terris*, AAS, LV (1963), 283.

a společného blaha². Spolupráce všech ve službě společenského pokroku vyžaduje, aby se nebránilo porovnávání názorů, o nichž se předpokládá, že jsou důležité, aby vzájemné dávání a přijímání, odmítání a doplňování, prostřednictvím shody a kompromisu mohlo sjednocovat ke společnému konání nejlépe podložené a zdůvodněné názory.

27. Proto pracovníci v komunikaci mají nanejvýš odpovědný úkol. Mají totiž velmi významný vliv při tvoření, sbírání a rozšiřování názorů a zároveň na nich záleží, aby tyto názory navzájem svobodně a věcně kontrolovaly.

28. Všichni občané jsou povoláni, aby přispívali k vytváření veřejného mínění³ také tím, že se dají ve svých vlastních názorech zastupovat kvalifikovanými mluvčími. Ten, kdo pro své postavení, nadání nebo z jiných důvodů má velký vliv na veřejnosti, hraje důležitou roli při

vytváření veřejného mínění, kdykoli vysloví svůj názor. Tato odpovědnost je tím závažnější, čím více může jeho příklad přitáhnout druhé.

29. Všechny druhy propagačních kampaní jsou dovoleny jen tehdy, když jejich cíle a prostředky neodporují důstojnosti člověka. Musí se snažit sloužit pravdě a mít na zřeteli společné názory všech jak na národní, tak na mezinárodní rovině, a to s ohledem na jednotlivce i skupiny.

30. Avšak každá propaganda, která je zaměřena proti obecnému blahu, která chce zabránit otevřeným a veřejným námitkám, která překrucuje skutečnosti nebo vnucuje lidem předsudky, která rozšiřuje polopravdy nebo jednostranně zabarvené pravdy

² *Gaudium et spes*, 59.

³ Srv. *Inter mirifica*, 8.

a zamlčuje důležitá fakta, odpírá člověku právo na svobodu rozhodování. Taková propaganda je neúnosná. To platí tím spíše, že pokrok vědy o člověku, především psychologie, a rozvoj prostředků sociální komunikace propůjčují této propagandě stále rostoucí moc.

31. Samotné zveřejněné názory nepředstavují v žádném případě veřejné mínění, i když je zastává většina, proto mohou různé názory stát současně vedle sebe, i když se jeden z nich těší větší podpoře. Ostatní mínění většiny nemusí být nutně lepší nebo bližší pravdě. Veřejné mínění se konečně často mění, získává nebo ztrácí vliv na společnost. Proto není správné bezmyšlenkovitě a uspěchaně se připojovat k momentálně převládajícím názorům. Mohou dokonce být dobré důvody, abychom jim odporovali.

32. Ve všeobecně a veřejně vyslovených názorech se však vždy projevuje myšlení a vůle společnosti. Proto je třeba se jimi svědomitě zabývat. To platí zvláště pro církevní a světské autority.

2. Právo na informace

33. Aby se mohlo veřejné mínění svobodně vytvářet, musí být společnosti zásadně zaručen přístup k pramenům a kanálům informací a zaručena svoboda slova. Svobodné vyjadřování názorů i právo informovat a být informován se navzájem podmiňují. Jan XXIII.⁴, Pavel VI.⁵ a Druhý vatikánský koncil⁶ jasně prohlásili, _____

⁴ Srv. *Pacem in terris*, AAS, LV (1963), 260.

⁵ Srv. Projev z 17. 4. 1964 k účastníkům "Semináře Spojených národů o svobodě informací", AAS LVI (1964), 387nn.

⁶ Srv. *Inter mirifica*, 5; 12.

že pro člověka a naši moderní společnost je právo na informace podstatné.

a) Přístup k pramenům a kanálům informací

34. Dnešní člověk potřebuje spolehlivé, jasné, úplné a přesné informace. Jen tak dokáže chápat svět, ve kterém žije a který se stále proměňuje. Jen tak může zaujmout stanovisko ke skutečností a stále se měnícím situacím, které denně vyžadují jeho úsudek a jeho rozhodnutí. Jen tak bude na svém místě činně a významně prospívat společnosti. Jen tak se může skutečně podílet na formování hospodářského, politického, společenského, lidského a náboženského života. Právu, které vyplývá z těchto požadavků odpovídá na druhé straně povinnost usilovat o potřebné informace, neboť právo na informace zůstává jen heslem, když se každý sám nesnaží být informován. Aby člověk mohl svobodně volit, co odpovídá jeho osobním a společenským požadavkům, musí mít k dispozici dostatečnou a různorodou nabídku a zařízení sociální komunikace. Bez četných na sobě nezávislých informačních pramenů by bylo uskutečnění práva na informace zcela bezpředmětné.

35. Aby společnost jako celek ve všech svých vrstvách a seskupeních správně fungovala, potřebuje dobře informované občany. Proto je právo na informace v dnešní době nutné nejen pro jednotlivce, ale je také požadavkem obecného blaha.

36. Lidé, jejichž povoláním je informovat veřejnost, proto plní důležitý a obtížný úkol. Mnohdy jsou vystaveni velké zátěži. Často jsou pod nátlakem těch, kdo mají zájem na zamlčování a zatemňování pravdy. To se týká především zpravodajů cestujících do nejdlehlších končin světa⁷, aby podávali informace přímo z místa dění. Při svém úsilí o zprostředkování pravdivých informací⁸ se často nutně dostávají do nebezpečí života. Mnozí zemřeli při výkonu svého povolání. Zvláště v době války, která vzušuje a vyvolává strach v celém lidstvu, mají lidé právo na informaci o situaci na bojištích, přičemž musí být vždy všemi prostředky chráněn život a zdraví zpravodajů. Proto církev rozhodně odmítá jakékoliv použití násilí proti zpravodajům a ostatním novinářům, neboť ti se při získávání informací a při správném předávání zpráv řídí právem na informace a uskutečňují je.

37. Pro lidi je dnes dosti obtížné vidět a předávat celou pravdu. Pro novináře k tomu ještě přistupuje nutnost, aby zprávy přinášeli něco nového, a proto již z povahy věci mohou

osvětlovat jen to, co se v daném okamžiku mění a vyvolává zájem. Pro redaktory tak vzniká nový problém: musí ze záplavy zpráv vybírat ty, které jsou podle jejich názoru důležité a mohou být předmětem veřejného zájmu. Proto jsou zprávy jen výňatky, které nemusejí nutně podávat událost v celém jejím rozsahu a plném významu.

38. Dále musí pracovníci v komunikaci podávat zprávy obsáhle a srozumitelně a tak rychle, jak je to jen možné. Proto se stále více obracejí na odborné komentátory, kdo blíže vysvětlují pozadí a okolnosti podávaných událostí a mají k tomu dodávat svůj vlastní posudek. Od komentátorů se však často v nejkratší lhůtě požaduje posouzení, někdy dokonce ještě dříve, než dojde

⁷ PIUS XII., Projev k americkým novinářům, 21. 7. 1945, L'Osservatore Romano, 22. 7. 1945.

⁸ *Tamtéž*, 27. 4. 1946, L'Osservatore Romano, 28. 4. 1946

k očekávané události. To však na druhé straně právem vyvolává odpor u odpovědných a svědomitých lidí především tehdy, když mají vedoucí postavení nebo požívají důvěry, aby uspěchaně vysvětlili události ještě dříve, než se jimi mohou důkladně a v celé souvislosti zabývat. Pod tímto časovým tlakem, který vyplývá z povahy sdělovacích prostředků, se potom často stává, že se nabízejí bezstarostní a povrchní spolupracovníci, kdo ochotně a rádi převezmou tuto práci. Ti však, kdo jsou skutečně důvěrně seznámeni s problematikou, by měli se pokusit tomu zabránit. Podle možností se stále musí snažit být dobře informováni, aby byli připraveni spolehlivě informovat veřejnost.

39. Aby zprávy budily zájem a nebyly zastaralé, musí být rozšiřovány co nejrychleji, a k tomu přistupuje, že tento spěch je také vynucován tlakem hospodářské soutěže. Z toho zase vzniká nový problém: rychlost může být často vykoupena za cenu nepřesnosti. Kromě toho musí pracovníci v komunikaci brát ohled na své publikum, jeho vkus, jeho kulturní úroveň a zároveň také uvážit, o čem by chtělo být informováno nejdříve. V této zcela jistě nelehké situaci se musí pracovníci v komunikaci při informování držet pravdy.

40. Vedle těchto obtíží, které souvisejí s podstatou sdělovacích prostředků a zpravodajství, musí redaktori počítat i s dalšími překážkami. Musí publiku, které je uštvané a nesoustředěné, zprostředkovat zprávy tak živě, aby je oslovili a upoutali. V žádném případě však nesmějí podlehnout pokušení, aby publikum šokovali a zmátli tím, že by zprávy vytrhovali ze souvislosti, senzačně je nafukovali nebo zdramatizovali a tím překrucovali.

41. Příjemci, kdo se musí orientovat ve spleti zpráv, mohou dojít k nepřesnému a překroucenému celkovému obrazu skutečnosti. K jisté opravě tohoto obrazu může dojít na základě stálého toku informací z nejrůznějších pramenů, které je však nutno přijímat kriticky. Dále by měli mít příjemci porozumění pro situaci novinářů. Nesmějí od nich požadovat dokonalost, která zcela převyšuje lidské možnosti. Mají však právo a povinnost požadovat, aby nepravdivé nebo chybné zprávy byly okamžitě a přesně opraveny a případně doplněny. Mají právo vznést námitky, jestliže sdělovací prostředky samy zkreslují skutečnosti, když je vytrhují ze souvislosti, v rozporu se skutečností je zveličují nebo potlačují. Toto právo příjemců může být účinně zajištěno pro výkon povolání etickými normami, na kterých se dohodli přímo pracovníci v komunikaci. Dokud tomu tak není, zajišťují toto právo zákony nebo mezinárodní smlouvy.

42. Ovšem právo na informace má jasné meze, jestliže by jeho uplatňování porušovalo jiná práva, např. právo na pravdu, které chrání dobrou pověst jednotlivců a celé společnosti, právo na neporušitelnost soukromé sféry rodiny a jednotlivce⁹, právo na zachování služebního tajemství nebo tajemství v zájmu veřejného blaha. Když je ve hře veřejné blaho, může být předávání informací prověřeno jen po pečlivém zvážení všech okolností.

43. Otevřená a obšírná vyličení zločinu a brutality předpokládá vysoké vědomí odpovědnosti a velkou ohleduplnost. V životě se nepochybně vyskytuje hodně nelidskosti a hrůzy, které jsou dnes viditelnější než dříve. Jejich vyličení může na příjemce působit skutečně odstrašujícím způsobem. Jestliže je

⁹ "Také formou musí být (komunikace) eticky nezávadná, tj. při opatřování i šíření... zpráv musí pečlivě dbát mravních norem i zákonitých práv a důstojnosti člověka", *Inter mirifica*, 5. však brutalita ukazována příliš často a příliš působivě vzniká nebezpečí podání falešného obrazu o skutečném životě. Podle mínění mnoha odborníků mohou z toho případně vznikat i psychózy nebo tím mohou být vytvořeny postoje, podle kterých je násilí a brutalita normálním způsobem řešení konfliktů.

b) Svoboda slova

44. Právo na dostatečné informace úzce souvisí se svobodou slova. Celý společenský život spočívá na stálé výměně informací a dialogu mezi jednotlivci i skupinami. To je zase nezbytné pro vzájemné porozumění a spolupráci. Když tento dialog ve společnosti dostane také prostor ve sdělovacích prostředcích, vzniká nový rozměr už proto, že se na životě a pokroku společnosti podílí stále více lidí.

45. Protože je člověk společenská bytost, musí s jinými vyměňovat své myšlenky a srovnávat. To platí dnes víc než kdykoliv předtím, protože duševní a tvůrčí práce je stále méně dílem jednotlivců, nýbrž ve všech rovinách je stále závislejší na spolupůsobení mnoha lidí. Když si lidé podle své přirozenosti vyměňují navzájem poznatky a názory, využívají svého nejvlastnějšího práva a zároveň splňují povinnost vůči společnosti.

46. Takzvané pluralistické společnosti vědí velmi dobře, jakou cenu má možnost veřejného šíření zpráv a názorů pro aktivní účast občanů na životě společnosti. Proto chrání tuto svobodu zákony. Všeobecná deklarace lidských práv vyzdvihuje svobodu slova jako základní požadavek. To nutně také zahrnuje svobodu prostředků sociální komunikace.

47. V praxi je svoboda slova spojena se svobodou jednotlivce a skupin, aby dostávali informace a všude je mohli šířit a aby také měli přístup ke sdělovacím prostředkům. Avšak svoboda slova, která se uplatňuje bez ohledu na podstatné hranice a předpoklady práva na informace, uspokojuje spíše pracovníky v komunikaci než publikum.

3. Výchova, vzdělání, zábava

48. Prostředky sociální komunikace mají v široké oblasti lidské výchovy stále obsáhlejší a větší úkoly. Na mnoha místech se již používá přístrojů pro přenášení zvuku a obrazu, audio a videokazet, jakož i rozhlasových a televizních přístrojů jako běžných učebních pomůcek. Tak jsou velmi snadno a rychle zpřístupňovány výsledky práce odborníků z nejrůznějších oblastí. V jiných případech doplňují sdělovací prostředky původní vyučování a poskytují mládeži i dospělým možnost dalšího vzdělání. Kde nejsou potřebné školy, zprostředkují náboženské vědomosti a základní vyučování v mnoha formách; bojují proti analfabetismu; zprostředkují základní poznatky zemědělství, lékařství, zdravotní péče a pravidla občanského chování. Taková práce se sdělovacími prostředky by měla být, podle možnosti, založena na dialogu. Tímto způsobem tyto prostředky rozvíjejí tvůrčí sílu, která nejen seznamuje žáky s učební látkou, ale postupně jim umožňuje, aby se sami vyjadřovali prostřednictvím těchto médií.

49. Prostředky sociální komunikace, které jsou už součástí a výrazem dnešní kultury, přispívají jedinečným způsobem k tomu, aby umělecká díla a vzdělání byly zprostředkovány mnoha lidem a brzy všem. To je právě tak podstatnou součástí pravého pokroku lidské společnosti jako konečné překonání hospodářské a sociální nerovnosti.

50. Protože sdělovací prostředky mohou velmi obohacovat kulturu naší doby, musí si pracovníci v komunikaci uvědomit, že všichni lidé mají právo na kulturu a vzdělání. Měli by ochotně využívat vynikajících možností takzvaných "sdělovacích prostředků", aby dokázali oslovit co nejvíce lidí a skupin. Tyto prostředky totiž umožňují vycházet vstříc nejrůznějším kulturním přáním a zájmům, protože dovedou účinně a přitažlivě podávat díla ze všech oblastí umění. Pomocí těchto prostředků mohou lidé bez námahy rozvíjet své duchovní vlohy a schopnosti, ovšem za předpokladu, že sami kriticky přemýšlejí a jsou ochotni bez ohledu na to, co viděli a slyšeli, dospět k dialogu s jinými.

51. Příkladem této možnosti zprostředkování kulturních hodnot ve sdělovacích prostředcích je zachycení tradičního umění mnohých národů, v jejichž vyprávěních, hrách, zpěvech a tancích je vyjádřeno tisícileté kulturní bohatství. Díky své technické dokonalosti mohou tyto prostředky zachovat, uložit a stále znovu předvádět toto bohatství, dokonce i tam, kde stará tradice již dávno vyhasla. Tyto prostředky pomáhají rozvíjet smysl pro kulturní identitu každého národa, a nadto ještě podporovat mezikulturní výměnu.

52. Nesmí se zapomínat, že četná díla vysoké kulturní hodnoty - především hudební, divadelní a literární - měla původně sloužit k zábavě lidu; můžeme usoudit, že taková zábava může mít i výchovnou hodnotu¹⁰. Formy nejvyššího kulturního vyjádření nabízejí dnes ve sdělovacích prostředcích rostoucímu počtu lidí zotavení v pravém smyslu slova. Člověk v naší složité společnosti

¹⁰ Srv. *Miranda prorsus*, AAS, XLIX (1957), 765.

to přímo vyžaduje. Také pouhá zábava má svou vlastní hodnotu, neboť osvobozuje od každodenních starostí a užitečně vyplňuje volný čas. Proto je bohatá nabídka sdělovacích prostředků lidem naší doby velmi užitečná. Ovšem příjemci musí mít dostatek sebekázně, aby nepropadli lesku podání nebo dráždidlům senzací natolik, že by zanedbávali důležité povinnosti nebo marnili nesmyslně čas.

53. Protože sdělovací prostředky se obracejí zároveň na mnohé lidi, jsou skutečně novými činiteli moderní kultury. Tak jako mohou kulturu obohacovat, mohou ji také ochudit, když se často přizpůsobují nejnižší úrovni příjemců. Když se někdo stane po většinu svého času závislým na těchto prostředcích, může to mít za následek poškození jeho vyšších duševních schopností. Trvalé přijímání povrchní zábavy může dokonce otupit dobrý vkus a jemné cítění lidí, kdo jsou kulturně na výši. Jestliže pracovníci v komunikaci usilují sami o své dobré vzdělání a získávají schopnost otvírat také jiným kulturní hodnoty, lze toto nebezpečí překonat a vyhnout se mu. Je nutno také konstatovat, že sdělovací prostředky mohou zprostředkovat díla vysoké kulturní hodnoty, která jsou pro mnohé lidi nejen těžko přístupná, ale někdy dokonce nepřístupná.

4. Umění

54. Nové techniky komunikace nešíří v celém světě jen tradiční formy umění, ale samy vytvářejí nové možnosti uměleckého vyjádření. Celosvětová síť komunikací, posílení vztahů mezi

národy, rostoucí mezinárodní spolupráce pracovníků v komunikaci: to všechno ukazuje, že pracovníci v komunikaci a příjemci hledají v této mezikulturní výměně univerzální normy úsudku a vkusu. Tak by mohly být uchovány staré a nové umělecké formy a umělecká díla všech národů a všech malých společenských skupin stejného kulturního okruhu, by se mohly zpřístupnit a setkat s větším porozuměním mezi národy.

55. Umělecká díla jsou kvůli svému významu a své hodnotě pro člověka velmi cenná; neboť krása pozdvihuje ducha lidí, kteří ji vnímají. V každém skutečném uměleckém díle se může lidské bytí odrážet až do svých hloubek a prostřednictvím smyslového vnímání může zpřístupnit všem duchovní skutečnost a vést člověka k hlubšímu pochopení sebe samého. To má svůj význam nejen v oblasti literatury a umění, nýbrž také v oblasti etiky a náboženství. "Je nesporné, že vy, spisovatelé a umělci, dovedete i v nejmudnější a nejtěživější lidské situaci rozžehnout jiskru dobra, která pak celému vašemu dílu propůjčuje záři krásy. Nežádáme, abyste převzali roli moralistů, přesto však lze doufat a důvěřovat, že disponujete skrytými silami, abyste otevřeli onu oblast světla, která leží mimo tajemství tohoto života"¹¹.

56. Kdo by tedy chtěl hlouběji porozumět duchu některé epochy, nesmí studovat jen její dějiny, ale i její literaturu a umění. Umělecká díla často ukazují charakter národa, jeho touhy, myšlení a citění, lépe než pouhý popis. Tehdy, když se umění pozvedá nad tento skutečný a konkrétní svět a vytváří postavy fantazie, umožňuje cenný pohled do podstaty a zvláštnosti člověka. Dokonce příběhy, které pramení z živé představitosti

¹¹ PAVEL VI., *Projev k zástupcům divadla, kina, televize a jiných sdělovacích prostředků*, 6. 5. 1967, LIX (1967), 509.

básníka, v nichž lidé bydlí ve fiktivním světě a básník je nechává podle toho žít a jednat, poskytují svým způsobem obraz pravdy. Ačkoliv úplně postrádají realitu, přece jsou realistické, protože jsou složeny z prvku lidské přirozenosti¹². Taková díla se dotýkají hlubokých základů lidské síly a vášně. Dokáží je tak prosvětlit, že citliví lidé v tom vidí kontury budoucího lidského vývoje a zpřítomňují je ve svém myšlení.

57. Papež Pius XII. řekl o lidském životě: "Jistě bychom nemohli porozumět životu, při nejmenším nikoliv ve velkých, těžkých konfliktech, kdybychom chtěli zavírat oči před vinou, která často způsobuje tyto konflikty... Tedy, nemůže taková látka přece jenom sloužit jako předloha pro ideální film? Největší básníci a spisovatelé všech dob a všech národů se zabývali tímto obtížným a ožehavým problémem a budou se jím zabývat i v budoucnosti... Jestliže konflikt se zlem a také jeho dočasné vítězství v souvislosti s celou filmovou látkou slouží k hlubšímu pochopení života, jeho správnému vedení, ke kontrole jednání, k vyjasnění a upevnění úsudku a způsobu jednání člověka, potom může být taková látka zvolena a je přípustné spojit ji s celým dějem filmu. Přitom je třeba postupovat podle stejných zásad... jako při každém literárním díle"¹³. I to je příspěvek k mravnímu pokroku, neboť umění a mravnost, i když jsou jasně od sebe odděleny, nejsou žádnými protiklady, ale navzájem se podmiňují a podporují.

¹² Srv. PIUS XII., *Projev o ideálním filmu*, 21. 6. 1955, AAS, XLVII (1955), 509.

¹³ PIUS XII., *Projev o ideálním filmu*, II. část, 28. 10. 1955, AAS, XLVII (1955), 822-823.

58. Když příliš mladí, nezralí a nevzdělaní diváci nedovedou v nějakém uměleckém díle správně zařadit zlo a špatnost, vzniká mravní problém. Umělci může být důvěrně znám celý život s jeho všemi dobrými i špatnými stránkami. Je tedy zapotřebí kritického úsudku a zvážení, jestliže se umělecké dílo obrací na široké publikum ze všech vrstev společnosti. To platí především, když představuje konfrontaci člověka se zlem.

5. Reklama

59. Vliv reklamy na člověka v dnešní době roste ze dne na den a nikdo se nemůže vyhnout jejímu vlivu. Reklama přináší společnosti mnohostranný užitek. Zákazník je reklamou informován o zboží, které potřebuje a o službách, které jsou mu k dispozici. Reklama také umožňuje široké rozdělování výrobků. To zase pomáhá průmyslu k dalšímu pokroku, který se tak rozvíjí ve prospěch lidské společnosti. Proto se proti reklamě nedá nic namítat, pokud se svým způsobem cítí být zavázána pravdě a ponechává zákazníkovi svobodu volby i v případech, kdy v zájmu podněcení jeho chuti nakupovat se obrací na jeho základní potřeby a vyzdvihuje některé zboží jako bezpodmínečně nutné.

60. Když se však v široké veřejnosti dělá reklama škodlivým nebo zcela neúčinným věcem, když se probouzí falešné představy o určitém zboží, když se vzbuzují lidské pudy, vzniká společnosti škoda a reklamní průmysl ztrácí důvěru a dobrou pověst. Jednotlivci i celé rodiny jsou poškozování, když reklama probouzí nesmyslná přání nebo ustavičně pobízí k nákupu zbytečných a jen k požitku sloužících věcí; tím se často zákazníci snadno zcela oslepí vůči tomu, co opravdu potřebují. Úplně nepřipustná je reklama, která nestydatě zneužívá pro všechno pohlavní pud a vykořisťuje kvůli penězům. Nepřipustná je i tehdy, když útočí na podvědomí, ohrožuje svobodné rozhodování zákazníka. Reklamní průmysl by si měl proto z vlastního rozhodnutí uložit omezení, aby neporušoval důstojnost člověka a práva společnosti.

61. Na druhé straně by mělo uvážené nasazení reklamy pomáhat rozvojovým zemím dosáhnout vyšší životní úrovně. Jistě by však vznikla velká škoda, kdyby soustavná, nezodpovědná reklama tyto národy při jejich vzestupu z chudoby k snesitelnější životní úrovni sváděla k tomu, aby hledaly pokrok v uspokojování přání, která byla uměle vyvolána. Výsledkem by bylo, že by tyto národy promarňovaly své prostředky, zanedbávaly své skutečné potřeby a ohrožovaly svůj základní rozvoj.

62. Velké sumy peněz, které sdělovací prostředky získávají z reklam, ohrožují jejich vlastní základy. Styl a způsob reklamy mohou vyvolávat nebezpečný dojem, že veškeré sdělovací prostředky mají jen reklamní a propagandistický charakter. Nadto může pod tlakem hospodářské moci dojít k vážnému ohrožení svobody prostředků sociální komunikace. Protože tyto prostředky potřebují zdravou hospodářskou základnu, mohou přežít jen ty, které mají větší zisk z reklamy: to sice zvýhodňuje monopoly, avšak zároveň ohrožuje právo na informace a ztěžuje dialog ve společnosti. Pluralismus ve využívání sdělovacích prostředků musí být zachován všemi prostředky, v případě nutnosti i patřičnými zákony. To také uchrání před nebezpečím, které nepochybně existuje, že příjmy z reklamy budou téměř výlučně dostávat velké sdělovací prostředky.

2. Kapitola

PŘEDPOKLADY SPRÁVNÉ SLUŽBY SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ

63. Jestliže prostředky sociální komunikace mají skutečně sloužit lidem, musíme především vidět, jaký podíl má člověk na jejich fungování; neboť jeho role je při tom více rozhodující než jakákoliv ať už sebevíce okouzující mechanická a elektronická dokonalost. Úkoly, které mají sdělovací prostředky ve společnosti, se neplní samy sebou. Proto pracovníci v komunikaci i příjemci musejí být v této oblasti dobře připraveni a vzděláni, aby mohli zcela vyčerpat možnosti těchto prostředků. Každý si musí uvědomit svou zvláštní roli a připravit se na ni jako jednotlivec i jako člen společnosti. Státu, církvi i vychovatelům zde připadají povinnosti zvláštního druhu, aby sdělovací prostředky skutečně prospívaly blahu společnosti, jak slibují.

1. Pedagogika sdělovacích prostředků

64. Naléhavým úkolem je pedagogika sdělovacích prostředků, která musí dokonale zprostředkovat funkční zásady prostředků sociální komunikace. To podstatné, o čem se mluví v této instrukci, by mělo být dnes společným majetkem všech lidí. Sdělovací prostředky přispívají plně k rozvoji člověka teprve tehdy, když pochopil jejich podstatu a jejich využívání. Kdo zná jejich význam jen povrchně, snadno zužuje prostor své svobody. Předmětem této vzdělávací práce musí být podání zvláštních vlastností jednotlivých prostředků, jejich organizační formy a struktury v dané oblasti a konečně podání zásad správného věcného zacházení s nimi. O tom všem se musí pojednávat vždy z hlediska člověka a společnosti.

a) Příjemci

65. Příjemci potřebují úvodní pedagogiku sdělovacích prostředků, aby je s užitkem využívali. Z toho mají nejen osobní užitek, daleko víc pomáhá taková pedagogika k tomu, aby každý mohl přispívat k dialogu a tvůrčí spolupráci ve společnosti. Musí ji však také umět převést do praxe. Nakonec tato pedagogika umožňuje, aby se příjemci účastnili boje za spravedlnost ve světě a za odstranění alespoň té největší nerovnosti mezi bohatými a chudými národy.

66. Proto musí sdělovací prostředky využívat metodiku výchovy, která odpovídá nejnovějšímu stavu vývoje, která je přizpůsobena věku příjemců a je dostatečná. Taková nabídka by měla být všem snadno přístupná. V rámci pokročilé pedagogiky sdělovacích prostředků by měli být k dispozici odborníci pro vzdělávací kurzy a přednášky, diskusní kroužky a semináře, právě tak jako pro kurzy dalšího vzdělávání.

67. S tím je třeba začínat co nejdříve. Mládež je třeba vychovávat ke kritickému chápání umění, dobrému vkusu a osobní mravní zodpovědnosti při výběru knih, filmů, rozhlasových a televizních pořadů, a to všechno je nutné dále tříbit. Neboť děti a mládež by při svém vývoji mohly snadno utrpět škodu nabídkou sdělovacích prostředků. Na druhé straně jim však zásady a sebekázeň získané v raném věku mohou přinést užitek pro celý jejich další život. Děti a mládež mají ještě nezkažené vlohy pro dobrotu, velkorysost, přirozenost a upřímnost. Tyto vlastnosti se dají uchovat, jen když jsou od dětství chráněny a rozvíjeny. Rodiče a vychovatelé mají své děti vést k samostatnému výběru z nabídky sdělovacích prostředků. Přesto se však někdy doporučuje, aby si vychovatelé při takové volbě ponechali poslední slovo. Pokud někdy cítí nutnost zastávat jiný názor než jejich děti a neschvalují jejich zacházení se sdělovacími prostředky, měli by se ze všech sil snažit dětem svůj názor vysvětlit; neboť při výchově jsou argumenty důležitější než zákazy. Rodiče a vychovatelé také nesmějí zapomínat, že dětské

myšlení a prožitky jsou odlišné od myšlení a prožitků dospělých; že tedy četba nebo filmy, které se dospělým jeví snad jako nezajímavé a bezcenné, mohou být pro děti a mladé lidi zcela přiměřené. Ostatně mladí lidé mají smysl pro nové životní formy, cítí se při tom rovní lidem stejného věku a mají - jak to často ukazuje dobrá zkušenost - vzájemný výchovný vliv.

68. Je velmi užitečné, jestliže rodiče a vychovatelé se osobně zajímají o pořady, filmy, knihy a časopisy, které se líbí mladým lidem. Mohou o tom s nimi hovořit a snažit se formovat kritického ducha. Při setkání s problematickými nebo povážlivým programy a uměleckými díly mají včas pomáhat dětem a vést je za ruku, aby se naučily v těch dílech hledat lidské hodnoty, aby se dívaly na dílo jako celek a aby uměly uvádět jednotlivosti do souvislosti.

69. Tato pedagogika sdělovacích prostředků se musí systematicky pěstovat právě ve škole. Žáci všech věkových stupňů mají být krok za krokem a cílevědomě uváděni do základů a základních pravidel tisku i novějších sdělovacích prostředků až k jejich smysluplnému a praktickému využívání. Toto vyučování musí mít ve školních osnovách své pevné místo a být doplňováno zvláštními kursy a praktickými cvičeními, která povedou odborníci.

70. Je jasné, že rodiče a vychovatelé nemohou splnit tento úkol, jestliže sami nemají ponětčí o prostředcích sociální komunikace. Je ovšem třeba si uvědomit, že rodiče, kteří vyrostli bez styku se sdělovacími prostředky, mají často větší potíže než mládež porozumět jejich "řeči". Právě takoví rodiče mají obzvláště starost, když vidí, jak sdělovací prostředky bez zábran diskutují o každé otázce, o každém problému ze života státu a církve. Právem jim velmi záleží na tom, aby jejich děti správně používaly sdělovacích prostředků. Avšak rodiče mohou také klidně důvěřovat, že jejich děti, které vyrůstaly v jiné době a ve zcela novém prostředí, se již předem lépe připravují a vyzbrojují vůči mnohým těžkostem, s nimiž se setkávají.

b) Pracovníci v komunikaci

71. Je mnoho pracovníků v komunikaci, kteří sice dobře ovládají řemeslo, ale mají nedostatečné vědomosti o základech svého oboru. Aby vykonávali skutečně dobrou práci, potřebují obsáhlé vzdělání. Proto je nutné uvítat, když jsou na vysokých školách zřizovány katedry pro komunikační vědu, které také mohou udělovat akademické tituly. Kdo si chce zvolit povolání v oblasti sociální komunikace, musí se na ně důkladně připravit teoreticky i prakticky.

72. Toto vzdělání se však nesmí omezovat jen na čistě odborné dovednosti, ale musí se také zabývat kulturními a lidskými problémy, protože nakonec jsou sdělovací prostředky určeny výlučně lidem. Proto se pracovníci v komunikaci musí řídit vědomím a snahou vždy sloužit lidem. Ochotu k tomu najdeme jen u těch, kdo mají úctu k člověku a opravdu mu rozumějí. Práce v tomto povolání uspokojuje tím hlouběji a je tím cennější pro člověka, čím více si pracovníci v komunikaci uvědomují, že na druhé straně technických kanálů, které přenášejí jejich slova obrazy, žijí lidé z masa a krve. Čím víc se snaží poznat partnery na fóru veřejné diskuse, brát je vážně a vžít se do nich, tím víc se při svém komunikačním zprostředkování mohou přizpůsobit jejich potřebám. Potom budou sdělovací prostředky přispívat k prohloubení porozumění a spojení mezi lidmi.

2. Možnosti a povinnosti

a) Možnosti a povinnosti pracovníků v komunikaci

73. Pracovníci v komunikaci mají úlohu zástupců a stimulátorů při dialogu ve společnosti. Jsou zároveň moderátory u velkého kulatého stolu, který tvoří prostředky sociální komunikace. Proto je jejich úkolem vždy se snažit o uskutečňování cílů sociální komunikace, tj. v každém ohledu podporovat lidský pokrok, sbližovat lidi a spojovat je ve skutečné společenství.

74. Při výběru svých látek musí se pracovníci v komunikaci starat o to, aby byl brán zřetel na všechno, co je nutné pro veřejnost. Budou pečlivě dbát na to, aby se ke slovu dostaly všechny společensky významné skupiny se svými názory. V této souvislosti by se měli pracovníci v komunikaci v budoucnosti ještě důkladněji zabývat otázkou, jaké publikum budou asi mít v jednotlivých případech a hledat s ním také přímý kontakt. Jen když se zaměří na některé věkové skupiny, na jednotlivé společenské vrstvy a na rozdílnou úroveň vzdělání svých příjemců, mohou splnit všechny požadavky a očekávání publika. Neboť pouze mezi znalými, svobodnými a zodpovědnými lidmi existuje trvalý dialog, který umožňují prostředky sociální komunikace.

75. Redaktoři zpráv "jsou stálými pozornými pozorovateli světových událostí. Jako by se ustavičně dívali oknem do světa, aby zaznamenali skutečnosti, tendence, názory a celé panorama lidské společnosti včetně jejich zájmů".¹⁴ Nemají pouze zaznamenat skutečnosti, jaké jsou, nýbrž při svých zpravodajských relacích mají zdůraznit důležité hlediska, poukázat na jejich význam a osvětlit jejich souvislosti. Tak přispívají k tomu, že příjemci se budou moci orientovat v celé spleti zpráv. Potom jsou také příjemci schopni vyslovit vlastní úsudek a rozhodnutí k blahu společnosti.

76. Právě tak nesmějí pracovníci v komunikaci přehlížet, že pomocí těchto sdělovacích prostředků, což vyplývá z jejich povahy, oslovují obrovské publikum, protože se přece jedná o prostředky sociální, tedy univerzální komunikace. Na jedné straně musejí respektovat logiku a

etos svého povolání, ale na druhé straně musejí mít na zřeteli moc a vážnou odpovědnost, kterou sdělovací prostředky mají. Mají jedinečnou možnost přispívat ke štěstí a pokroku lidí. Neustrannost a vyvážený úsudek jim umožňuje brát ohled i na menšiny. Na této neustrannosti je nutné trvat zvláště tehdy, když právně nebo skutečně existují monopoly sdělovacích prostředků. Neboť ty v sobě skrývají nebezpečí, že nahradí dialog monologem.

77. Pracovníci v komunikaci, kteří se zaměřují především na

¹⁴ PAVEL VI., *Projev k předsednictvu Katolického spolku italských novinářů (U.C.S.I.)*, L'Osservatore Romano, 24. 1. 1969.

hospodářské zájmy nebo na nestálý vkus davu, prokazují lidem tu nejhorší službu a nakonec diskreditují sami sebe.

78. Kritici mají nezastupitelnou úlohu dbát, aby si nabídka sdělovacích prostředků v zájmu publika uchovala svou vysokou formální a obsahovou kvalitu. Zároveň podněcují pracovníky v komunikaci k stále novému úsilí. Kritici, kdo jsou přece také pracovníky v komunikaci, tvoří určitý druh profesionální sebekontroly, která by mohla zabránit vytváření velkého tlaku zvenci. Zároveň si musí být vědomi, že neúplatnost a objektivita patří k podstatě jejich povolání. Spravedliví a pravdomluvní, vyvážení a výstižní v úsudku, mají odhalovat silné a slabé, hodnotné a méně hodnotné stránky nabídky sdělovacích prostředků. Tak budou také podporovat schopnost úsudku publika. Tvůrčí funkci kritiků nelze podceňovat, jestliže bystrým pohledem a znalostí odkrývají v hloubce uměleckého díla bohatství významů, které mohly uniknout i samotnému umělci. Při své práci musí kritikové zapomenout na sebe, aby nesoustředili pozornost příjemců místo na umělecké dílo sami na sebe.

79. Spojení ve sdruženích, pravidelná výměna myšlenek a vzájemná pomoc pomůže pracovníkům v komunikaci snadněji a lépe zvládnout obtíže jejich povolání. V kolegiální spolupráci mohou jednat na základě věcnosti a zkušenosti podle řádu svého povolání, aby řešili společenské problémy a úkoly ve smyslu rozsáhlých cílů sdělovacích prostředků. To současně povede k novým podnětům a možnostem jejich práce místo seznamu zákonů.

80. Technika komunikace a její rozvoj, její správa a další vývoj vyžadují veliké finanční prostředky. Protože majitelé nebo provozovatelé takových podniků potřebují přímo nebo nepřímo veřejný nebo soukromý kapitál, mohou i investoři vykonávat kladný vliv, jestliže podporují takové orgány, které se neřídí pouze ziskem, ale také lidským pokrokem. Když si k tomu ještě uvědomí, že sdělovací prostředky nejsou jen hospodářskými podniky, ale také plní sociální a kulturní úkoly, budou sami v plném rozsahu chránit nezávislost pracovníků v komunikaci, zaměstnanců a příjemců. Příjemci mají větší možnosti vlivu na sdělovací prostředky a tím i více povinností než se všeobecně předpokládá.

b) Možnosti a povinnosti příjemců

81. Ovlivňování sdělovacích prostředků ze strany příjemců, a také jejich povinnosti jsou mnohem větší, než se všeobecně předpokládá. Na nich rozhodující měrou závisí, zda bude docházet ke skutečnému dialogu. Když zůstanou pasivní a němí, stane se jednosměrnou komunikační ulicí, i když se pracovníci v komunikaci budou ze všech sil snažit o dialog.

82. Čtenáři, posluchači a diváci budou hrát svoji aktivní úlohu, když si budou sdělené informace správně vysvětlovat a hodnotit je podle původu a souvislostí, když je budou svědomitě vybírat a kriticky posuzovat, když budou podle možnosti doplňovat z jiných pramenů a bez zábran veřejně vyjadřovat souhlas, pochybnosti nebo nesouhlas.

83. Kdo namítá, že jednotlivci nemohou na tomto veřejném fóru mnoho dokázat, nesmí přehlížet, že jsou rozhodujícím činitelem vzhledem k tomu, že je jich mnoho nebo že jsou dokonce organizováni. Jak pracovníci v komunikaci, tak i příjemci by se měli sdružovat ve vlastních skupinách a společenstvích nebo využívat jiných organizací, které sledují podobné nebo ještě širší cíle.

3. Spolupráce

a) Spolupráce mezi občany a nositeli státní moci

84. Všichni občané a nositelé státní moci jsou zodpovědní za to, aby sdělovací prostředky sloužily pokroku celé společnosti. Mají povinnost, zajišťovat svobodu komunikace a vytvářet nutné předpoklady pro uvědomělou spolupráci všech účastníků, přičemž musí také zajistit respektování důstojnosti člověka, právě tak jako národního a mezinárodního blaha.

85. Politicky bdělá společnost především vyžaduje, aby jednotlivci i skupiny v této oblasti zasahovali z vlastní iniciativy a projevovali jako pracovníci v komunikaci i příjemci sebekázeň. Je užitečné a často i nutné, aby se za tím účelem vytvářela sdružení.

86. Zákonodárce má v této oblasti především pozitivní úkoly. Neměl by se soustředit jen na omezování a zákazy, i když je někdy nevyhnutelné rozhodně zasahovat. Druhý vatikánský koncil vyhlásil, že lidská svoboda má být podle možnosti respektována. Zásahy jsou přípustné jen tehdy a potud, pokud to vyžaduje obecné blaho¹⁵. Cenzura je proto možná jen v nejnútnejším případě. A vůbec: ve veřejné oblasti platí zásada subsidiarity. Na to vždy poukazoval

učitelský úřad církve. Proto by si stát sám o sobě neměl přisvojovat úkoly, které mohou vykonávat právě tak dobře jednotlivci nebo skupiny a které se dají dokonce plnit bez patřičných zákonů.

87. V souladu s těmito zásadami je nutno zákony chránit svobodu komunikace a právo na informace a dostatečně zajistit

15 Srv. *Dignitatis humanae*, 7.

jejich neomezené využívání proti násilí, jakož i proti každému hospodářskému, politickému a ideologickému nátlaku. Občanům státu má být zákonem zaručena možnost kontroly celé správy sdělovacích prostředků, zvláště tehdy, existuje-li nějaký monopol a hlavně, když jde o státní. Dnes není pochyb o tom, že sdělovací prostředky potřebují vlastní zákony. Ty musí účinně chránit rozmanitost sdělovacích prostředků před tlakem hospodářských zákonů trhu. Právě tak musí tyto zákony chránit dobrou pověst jednotlivce a skupin, jakož i kulturní hodnoty, a konečně vytvářet předpoklady, aby i ve sdělovacích prostředcích byl zajištěn výkon náboženské svobody.

88. Velmi se doporučuje, aby pracovníci v komunikaci a jiné instituce v oblasti komunikace sami od sebe vytvářeli grémia s vlastními stanovami; ty musí plnit funkci poradců ve všech věcných otázkách. V těchto grémiích mají být zastoupeny všechny společenské vrstvy. Tak je možno doufat, že bude zabráněno zásahům ze strany státu a převážnému vlivu hospodářských zájmů. Na druhé straně by se tím mohla zlepšit spolupráce mezi pracovníky v komunikaci natolik, že by bylo účinnější celkové úsilí sdělovacích prostředků o obecné blaho. Ostatně tu a tam bude nutné, aby samy veřejné instituce zřizovaly taková kontrolní grémia, v nichž bude nařízeno reprezentativní zastoupení různých společenských seskupení.

89. Mládež je nutno pokud možno chránit zákonnými opatřeními před těžkými a dlouho trvajících škodami, jaké by mohly způsobit jisté nabídky sdělovacích prostředků jejich duševnímu vývoji a mravnímu úsudku. Takové zákony na ochranu mládeže jsou nutnou pomocí pro vychovatelskou práci ve škole a v rodině.

90. Věcná podpora nabídky sdělovacích prostředků, které sice nepřinášejí žádný zisk, ale zřejmě slouží obecnému blahu, by měla být stejnoměrně podporována vhodnými opatřeními. Taková pomoc by měla být například poskytnuta informačním zařízením, knihám a spisům s výslovně vychovatelským cílem, dětským filmům a vysílání pro děti. To také platí pro hrané filmy, literaturu a divadelní představení vysoké hodnoty, které by se jinak nemohly realizovat, protože se obracejí jen k malým skupinám platících zájemců.

91. Nositelé veřejné moci musí již dnes vidět velmi široce své úkoly v oblasti sdělovacích prostředků. Mezinárodními dohodami musí být zaručeno, že všude, bez rasové diskriminace a povýšenosti monopolního postavení, bude vybudována a dále rozvíjena dostačující síť komunikací. Také problémy satelitní komunikace musí být upraveny mezinárodními smlouvami. Potom budou moci všechny národy zaujmout patřičné místo v celosvětovém dialogu lidstva.

b) Spolupráce mezi národy

92. Mezi početnými formami mezinárodní spolupráce, které se přímo vnucují existencí sdělovacích prostředků, má zvláštní význam pomoc rozvojovým zemím. Je zároveň účinkem i příčinou pomalého rozvoje, jestliže moderní sdělovací prostředky jsou k dispozici jen v nedostatečné míře nebo úplně chybí. Bez této techniky nemůže dnes žádný národ získávat potřebné informace a vzdělání. Tím by byl zpochybněn hospodářský, sociální a politický pokrok rozvojových zemí.

93. "Pokrok je nový název pro mír"¹⁶. Technicky dobře vybavené země musí jako v jiných oblastech pomáhat také v oblasti sdělovacích prostředků chudým a potřebným národům při výchově a školení odborných sil a při získávání nezbytného technického zařízení. Neboť mají zodpovědnost nejen za vlastní blaho, ale i za pokrok celého světa. Tento závazek je tím naléhavější, čím rychleji se vyvíjí technická dokonalost. Při této pomoci je nutno postupovat tak, aby vzdělávací střediska pro oblast sdělovacích prostředků byla vybudována v samotných rozvojových zemích, aby tyto země nakonec neztratily své vlastní vedoucí síly.

94. Při této pomoci rozvojovým zemím je nutno dbát, aby byly zachovány vysoké lidské hodnoty tradičního umění a kultury, domácího jazyka a zvyklostí. Rozvojová pomoc i v této oblasti není ani darem ani almužnou, nýbrž výměnou hodnot k obohacení všech.

95. V rozvojových zemích, zvláště tam, kde analfabetismus brání pokroku, mohou právě audiovizuální prostředky zprostředkovat poznatky nutné pro zemědělství, průmysl a obchod, pro hygienu a veřejnou zdravotní péči, pro osobní vzdělání, pro posílení rodin, pro podporu společenských vztahů a pro rozvoj vědomí společenství v těchto národech. Takové snahy se jen stěží mohou hospodářsky vyplatit. Proto je nutno apelovat na velkorysou solidaritu všech občanů, soukromých sdružení, vlád bohatých zemí a pomoc mezinárodních organizací.

c) Spolupráce křesťanů, věřících a lidí dobré vůle

96. Prostředky sociální komunikace nesplní svůj přínos lidskému pokroku, jestliže se nebudou věnovat vážným problémům a nadějším naší doby, a to v rámci obsáhlé spolupráce všech lidí, kdo věří v živého Boha, zvláště těch, kdo jsou spojeni křtem, jak

¹⁶ PAVEL VI., Dopis generálnímu sekretáři OSN, U Thant, AAS, LVIII (1966), 480. Srv. také:

PAVEL VI., Projev k delegátům 2. konference "Správní rady pro plánování rozvoje" OSN v Miláně, AAS, LVIII (1966), 589.

to učí dokumenty Druhého vatikánského koncilu o ekumenismu a nekřesťanských náboženstvích¹⁷.

97. Při využívání sdělovacích prostředků mohou právě křesťané hlouběji poznávat situaci dnešního světa, který je často vzdálen od Boha. Existují díla novinářů a umělců, kdo se velmi pečlivě zabývají tímto odcizením člověka a silou svého ducha oslavili lidskou svobodu. Za to jim patří dík¹⁸.

98. Naplnění svou vírou, mohou věřící celého světa prokazovat sdělovacím prostředkům dobré a účinné služby. Právě oni by měli přispívat k tomu, aby byla upevňována humanita ve společnosti a kultuře. S pomocí Boží prozřetelnosti budou vytvářet předpoklady, aby dialog se stal hlubší a obsáhlejší tím, že všichni lidé budou přiváděni k prožívanému bratrství ve jménu věčného Boha, který je Otcem všech.

99. Tato spolupráce se dá uskutečňovat různými cestami. Některé z nich, které se už nyní dají aplikovat zde, uvádíme: spolupráce při rozhlasovém a televizním vysílání, při programech výchovné hodnoty pro rodiče a mládež; dále kongresy a jednání, kde se může setkávat publikum s pracovníky v komunikaci, zakládání cen pro odměňování vynikajících prací i společné bádání v oblasti teoretického i užitého výzkumu. To všechno má přispět k tomu, aby se sdělovací prostředky používaly co nejlépe, aby její pracovníci byli co nejlépe vzděláni a přispívali k rovnosti všech národů.

¹⁷ Srv. *Unitatis redintegratio*, AAS, LVII (1965), 90-112. Srv. také: *Nostra aetate*, AAS, LVIII (1966), 740-744.

¹⁸ Srv. "Instrukce", vydaná Ekumenickou radou církví v Uppsale, 1968, 381.

100. Dosažení těchto cílů předpokládá společný akční program a společnou snahu o financování. Druhý vatikánský koncil k tomu učinil první praktický krok návrhem "Světového dne sdělovacích prostředků". Všichni lidé, kdo věří v Boha, jsou v tento den vyzýváni k modlitbě a zamyšlení nad problémy a perspektivami sdělovacích prostředků. Tento den by mohl také být příležitostí k přátelskému setkání pracovníků různých sdělovacích prostředků a k hledání prostředků a cest k probuzení nových iniciativ a dále pro dobro lidstva. Celý Boží lid - pastýři i věřící - budou angažovaně spolupracovat se všemi lidmi dobré vůle, aby prostředky sociální komunikace ještě lépe sloužily spravedlnosti, míru, svobodě a lidskému pokroku.

TŘETÍ DÍL

ÚKOLY KATOLÍKŮ V OBLASTI SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ

101. Druhý vatikánský koncil vyzval katolíky, aby nové úkoly a povinnosti, které na ně kladou moderní sdělovací prostředky, viděli hlouběji ve světle své víry, a aby vůči nim zaujali rozhodnější stanovisko. Jak bylo zmíněno již v prvním díle této instrukce, prokázaly samotné dějiny spásy v díle Stvořitele a Vykupitele důležitost role sociální komunikace. Toto dílo musí pokračovat prostřednictvím člověka. Církev se snaží při zajišťování úkolu, které pro ni v této oblasti ve stále rostoucí míře vznikají, spojovat zásady víry se zákonitostmi sociální komunikace. Pouze tak bude moci jednat ve smyslu svého božského úkolu, soustřeďujícího v sobě celkovou pastýřskou starostlivost, péči která je zavázána jak lidskému pokroku, tak hlásání evangelia. Ve druhém díle této instrukce byla řeč o sdělovacích prostředcích jako činitelích lidského pokroku. Třetí díl se bude celkově zabývat rolí sdělovacích prostředků v životě katolíků.

1. Kapitola

SLUŽBA KATOLÍKŮ SPOLEČENSKÉ KOMUNIKACI

102. Chtějí-li katolíci skutečně sloužit technicky zprostředkované komunikaci, aby ta zase prospívala lidem, může jejich nejcennější a nejpřednější příspěvek spočívat jen v duševní a duchovní oblasti. Církev je přesvědčena o tom, že může nabídkou své duchovní služby přispět k hlubšímu porozumění zákonitostem sociální komunikace, které by byly potom více respektovány. Důstojnost člověka, jak pracovníků v komunikaci, tak i příjemců, by byla obsáhleji chápána a uznávána za neporušitelnou a komunikace, která činí z lidí vzájemně bližní, by vedla k opravdovému společenství.

103. Proto katolíci, kteří pracují ve sdělovacích prostředcích, plní nejen svůj úkol pro sociální komunikaci, nýbrž zároveň i úkol, který mají ve světě jako křesťané. Vedle toho základně důležitého svědectví, které vydávají svou prací v nábožensky neutrálních redakcích a institucích jako křesťané, budou do diskuse týkající se všech aktuálních problémů společnosti přinášet i svůj příspěvek z hlediska katolické víry. Mohou pomoci, aby při zpravodajství v tisku a rozhlasu nebyly opomíjeny náboženské události, které lidi všeobecně zajímají, a aby

také bylo zřetelné náboženské hledisko dobového dění. Tak bude jasné, že katolíci zde nejsou, aby vládli, nýbrž aby konali dobrou práci, jejíž kvalita jim získá sympatie kolegů.

104. Katoličtí pracovníci v komunikaci mají právo, aby se jim dostalo ze strany církve duchovní pomoci, která je přiměřená jejich vážnému a těžkému povolání.

105. Církev si uvědomuje jaký význam má povolání pracovníka v komunikaci a jaké těžkosti jsou s nimi spojeny. Proto má velký zájem o spolupráci a dialog se pracovníky v komunikaci bez ohledu na jejich náboženské přesvědčení. Může totiž přispívat k společnému úsilí řešit problémy této služby společnosti a dle svých sil pomáhat lidem.

106. Biskupové a kněží, řeholníci a laici, kdo nějakým způsobem reprezentují hlas církve, jsou stále častěji vyzýváni, aby přispívali do tisku, rozhlasu, televize a filmu. Taková spolupráce, k níž by se vlastně mělo ještě více dodávat odvahy a podněcovat ji, může mít nad očekávání velký účinek. Podstata sdělovacích prostředků vyžaduje od každého, kdo je v nich činný, zkušenost v psaní, mluvení a vystupování; musí se důkladně vyznat ve svém řemesle. Úlohou speciálních církevních míst a jiných odborných zařízení je starat se, aby současní i budoucí pracovníci sdělovacích prostředků byli pečlivě vzděláni a včas připraveni.

107. Církev vidí naléhavou nutnost, aby sama nabízela příjemcům výchovu ke správnému užívání sdělovacích prostředků, která bude nesena křesťanským duchem. Tím slouží samotné sociální komunikace, neboť jen dobře vyškolení příjemci mohou vést se sdělovacími prostředky účinný dialog a dát najevo své nároky na kvalitu jejich nabídky. Katolické školy a vzdělávací ústavy musejí ještě intenzivněji plnit své závažné poslání v této oblasti. Mají příjemce vzdělávat tak, aby byli nejen dobrými čtenáři, posluchači a diváky, ale aby také sami dokázali používat "univerzální řeči", která je vlastní sdělovacím prostředkům. Tak se stanou v plném smyslu občany epochy sociální komunikace, která, jak se zdá, nyní začíná.

108. Také v učebních oborech teologie, v nichž se dotýkají učební látky, především v morální a pastorální teologii, by měly všechny formální a obsahové problémy sociální komunikace najít své místo. Základní rysy těchto otázek by měly navíc být přijaty do katechetických učebnic. Aby se tak stalo věcně správně, musejí teologové do všech podrobností rozpracovat tematiku uvedenou v prvním díle této Instrukce.

109. Rodiče, vychovatelé, kněží a katolické organizace nebudou váhat přivádět mladé lidi s viditelnou náklonností a schopnostmi k povolání v sociální komunikaci a pomáhat jim. Pro přípravu a podporu nadaných kandidátů je třeba zřídit potřebné formy. Biskupové v rozvojových zemích musejí bezpodmínečně dostat k dispozici dostatečné pomocné prostředky, aby správně vyškolili publicistický dorost ve vlastní zemi a mohli jej uvádět do praxe.

110. Biskupové, kněží, řeholníci a laická združení musí podle vlastní zodpovědnosti přispívat k výchově pro sdělovací prostředky z křesťanského hlediska. Přitom ale nesmí být opomíjen vztah k celé společnosti. Je nutné, aby z vlastního popudu získávali potřebné znalosti a průběžně se informovali o nejnovějším vývoji. To předpokládá určité znalosti a přímý styk se sdělovacími prostředky. Budou se spolu s pracovníky v komunikaci důkladně zabývat problémy sociální komunikace, sdělovat a vyměňovat si zkušenosti.

111. Budoucí kněží, řeholníci a řeholní sestry se musejí v době přípravy na své povolání důkladně seznámit s rolí a účinky sdělovacích prostředků v lidské společnosti a musejí být zasvěceni do používání této techniky; jinak by zůstali zcela vzdáleni životu a nebyli by na svůj pozdější apoštolát dobře připraveni. Zprostředkování takovéhoto znalostí musí být pevnou součástí jejich vzdělání. Bez tohoto předpokladu nemůže nikdo účinně vykonávat apoštolát ve světě, který je každým dnem silněji těmito prostředky ovlivňován¹. Kněží a řeholníci mají dále přesně znát proces vytváření veřejného mínění a přizpůsobit se době.

¹ Srv. Kongregace pro katolickou výchovu *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*", AAS, LXII (1970), 321-384, zvl. 4 a 68.

Neboť Boží slovo má být hlášáno dnešnímu člověku, a sdělovací prostředky prokazují tomuto úkolu důležitou službu. Má-li někdo z kněžského a řeholního dorostu obzvláštní nadání a schopnosti pro práci ve sdělovacích prostředcích, má být dále vzděláván tímto směrem.

112. Velkou cenu ve snaze o lidské a křesťanské vzdělávání, právě tak jako pro odpovědné užívání sdělovacích prostředků zejména v rodině, může mít služba přinášející kritické recenze rozhlasových a televizních pořadů, filmů a zábavných časopisů. Zvláště významná je tato kritická služba, jestliže se může prokázat biskupskou autorizací a skutečnou znalostí věci, jak ji publikují odborné instituce v různých zemích, aby posoudili kulturní, mravní a křesťanskou hodnotu filmů, pořadů a tiskovin.

113. Důraz má být kladen na zřízení a rozšíření ústavů pro výzkum a výuku v oblasti sociální komunikace na katolických univerzitách a vysokých školách. Úkolem těchto ústavů musí být shromažďování všech jednoznačných výsledků výzkumu, podíl na výzkumu a zpřístupnění získaných výsledků pro křesťanské vzdělávání. K tomu potřebují univerzity dotace pro výzkum a další finanční zajištění. Nevyhnutelná je spolupráce s jinými ústavu.

2. Kapitola

SLUŽBA SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ KATOLÍKŮM

1. Veřejné mínění a komunikace v životě církve

114. Církvi velmi záleží na tom, aby rostly a prohlubovaly se společné svazky mezi věřícími. K tomu je potřeba komunikovat a vést rozhovor. Nejvíc žije církev uprostřed lidské společnosti, s níž je hluboce spojena vzájemným dialogem a mnohostrannými vztahy. To se může uskutečnit jen na základě výměny informací a myšlenek, pozorným sledováním veřejného mínění v církvi i mimo ni, jakož i účastí na dialogu s dnešním světem a společným řešením těch problémů, které se lidí dotýkají.

a) Dialog uvnitř církve

115. Jako živý organismus potřebuje církev veřejné mínění, které vzniká na základě dialogu jejich členů. Jen tak je možný pokrok v jejich myšlení a jednání. "Kdyby nebylo veřejného mínění v církvi, chybělo by jí něco k životu. Vinu na tom by nesli pastýři i věřící"².

116. Proto si musejí být katolíci plně vědomi toho, že mají skutečně svobodu vyjadřování. Tato svoboda tkví ve smyslu víry a lásky; ve smyslu víry, která je živena Duchem pravdy, takže se Boží lid pod vedením posvátného učitelského úřadu a ve věrné poslušnosti vůči němu nezvratně drží předané víry, stále hlouběji do ní proniká správným úsudkem a obsáhleji ji proměňuje v život³; ale v lásce, neboť skrze ni je svoboda sdělování pozdvihována až ke svobodě v Kristu. Kristus nás totiž osvobodil z pout hříchu. Teprve pak nás uschoopil, abychom mohli svobodně posuzovat ve shodě s jeho vůlí. Zodpovědní církevní představení se postarají o to, aby se v církvi na základě svobody mínění a projevu živě rozvíjela výměna legitimních názorů. Proto budou

² PIUS XII., *Proslov ke katolickým novinářům*, Řím, 17. 2. 1950, AAS, XLII (1950), 251.

³ Srv. *Lumen gentium*, 12.

vytvářet normy a podmínky k dosažení tohoto cíle⁴.

117. Ve skutečnosti se otevírá široký prostor pro dialog uvnitř církve. Pravdy víry jsou sice podstatou církve a jejich výklad nelze libovolně ponechat každému podle vlastní libosti. Na druhé straně putuje církev svou cestou dějinami lidstva. Rozhodnutí, která jsou od ní požadována, musí se proto přizpůsobovat mnohotvárným dobovým a místním poměrům. Pravdy víry mají být předkládány a vysvětlovány tak, aby byly přiměřené různým epochám a kulturám. Stejně tak i působení církve musí odpovídat změnám doby a situace. Všichni katolíci mají právo a povinnost, drží-li se učení církve, svobodně hledat hlubší porozumění zjeveným pravdám a i za stále se měnících společenských poměrů o nich věrohodněji svědčit. Tato svoboda dialogu v církvi nikterak nezatěžuje její soudržnost a jednotu; naopak v nerušeném procesu vytváření veřejného mínění může vznikat jednodušší a společně jednat. Takový dialog se může rozvíjet jen tehdy, zůstane-li i při rozdílnosti názorů určujícím faktorem láska a všichni jsou ovládnuti touhou uchovat vše společně a spolupracovat. Musí zde být upřímná snaha budovat a nikoliv bořit. Snaha nesená hlubokou láskou k církvi, snaha o takovou jednotu, kterou si Kristus přál jako znamení pravé církve a tím i svých opravdových učedníků⁵.

118. V této souvislosti je nutno rozlišit mezi vědeckým bádáním a vedením věřících. V oblasti vědeckého bádání potřebují vědci pro svoji práci nezbytnou svobodu, aby si mohli vzájemně vyměňovat své výsledky v člancích a knihách. Při vedení věřících

⁴ Srv. *Myšlenky a podněty k ekumenickému dialogu*, L'Osservatore Romano, 21./22. 9. 1970.

⁵ Srv. *Jan* 17, 21.

smějí být naproti tomu přednášeny jako církevní nauka pouze ta stanoviska, která byla skutečně uznána řádným učitelským úřadem církve, to znamená pouze takové názory, které lze považovat za jisté. Ostatně situace komunikace s sebou přináší skutečnost, že se často nové, ještě nevyzrálé názory teologů objeví na nepravém místě. Takové názory nesmějí být zaměňovány s výpověďmi řádného církevního učitelského úřadu a příjemci je musí brát kriticky. Zároveň by měli mít na paměti, že smysl takových zveřejněných názorů je nezřídka zkreslen způsobem podání a jednodušším jazykem sdělovacích prostředků.

119. Protože je rozvoj veřejného mínění v církvi životně důležitý, musí mít každý věřící právo a možnost informovat se o všem, co je nutné k tomu, aby převzal v životě církve aktivní roli. K tomu je zapotřebí široké spektrum sdělovacích prostředků, v případě potřeby i katolických, má-li být i tato jejich úloha správně splněna.

120. Chce-li církev být živá a skutečně plnit své úkoly, musí existovat mezi církevními autoritami v každé rovině i mezi katolickými institucemi a věřícími stálý obousměrný a celosvětový tok informací a názorů. K tomu je třeba vytvořit odpovídající instituce s dostatečným vybavením, např. informační služby, tisková střediska, centra setkání a pastorační rady.

121. Je-li třeba při projednávání některých otázek v církvi zachovat tajemství, platí stejné zásady jako ve státní oblasti. Duchovní hodnoty vyjadřované církví ovšem vyžadují, aby informace o jejich záměrech a plnosti jejich aktivit byly úplné, pravdivé a otevřené. Zadržují-li církevní místa zprávy nebo nejsou-li schopna podat informaci, otevírají prostor škodlivým fámám, místo aby pomáhala zveřejnění pravdy. Utajování se tedy musí bezpodmínečně omezit na případy, v nichž jde o dobrou pověst a čest člověka, nebo kdyby byla porušena jiná

práva jednotlivců či skupin.

b) Dialog církve se světem

122. Rozmluva církve se neomezuje pouze na věřící, ale vztahuje se na celý svět. Církev je povinna zveřejňovat svoji nauku a působení; lidé, na jejichž osudu se podílí, mají na to právo a církev sama je k tomu zavázána jasným Božím příkazem⁶. Dále je podle slov Druhého vatikánského koncilu povinna vysvětlovat "znamení doby"; neboť také skrze ně mluví Bůh a jsou dokladem prozřetelnosti, která jejich prostřednictvím dále zjevuje dějiny spásy. Církev tedy musí vědět, jak všichni současníci, nejen katolíci, reagují na nejnovější události a duchovní proudy. A to bude moci vědět tím důkladněji, čím srozumitelněji se bude tato reakce odrážet ve prostředcích sociální komunikace.

123. Každý, kdo má v církvi nějakou zodpovědnost, se musí neustále snažit zprostředkovat za pomoci sdělovacích prostředků obsáhlé a pravdivé informace, aby všichni dostávali odpovídající obraz o církvi a jejím životě. Protože sdělovací prostředky jsou často jediným informačním spojením mezi církví a světem. Každý, kdo by jich nevyužil, jako by zakopával Bohem svěřené hřivny. Očekává-li církev od tiskových agentur a sdělovacích prostředků, že projeví zájem o náboženská témata a že s nimi budou zacházet se zvláštní pečlivostí, která je právě u těchto témat na místě, pak musí být církev také připravena poskytovat těmto institucím úplné, pravdivé a přesné informace. Neboť pouze tak mohou po všech stránkách dobře plnit své úkoly.

⁶ Srv. Mt 28, 19.

124. Co bylo řečeno již dříve⁷, platí i tam, kde se jedná o informace a výklad událostí ze života církve. Z toho vyplývá, že zkušení představitelé církve se předem připraví na uvedené problémy a nepřenechají iniciativu jiným. Doporučuje se, aby důležité církevní záměry a rozhodnutí byla již předem, pod podmínkou uveřejnění v určité lhůtě, zpřístupněna několika odborníkům, aby tyto záležitosti mohly být v zájmu církve v danou dobu správně podány a vysvětleny.

125. Sdělovací prostředky jsou tedy pro katolíky významné ze tří důvodů: napomáhají dnešnímu světu církev pochopit; podněcují dialog uvnitř samotné církve; a konečně umožňují církvi pochopit mentalitu a lidi dnešní doby, jimž má podle Božího příkazu přinášet poselství spásy. Přitom bude církev používat jazyk, kterému lidé budou rozumět a bude se zabývat otázkami, které bytostně hýbou lidstvem.

2. Sdělovací prostředky ve službě hlásání evangelia

126. Kristus dal apoštolům a jejich nástupcům příkaz, aby "učili všechny národy"⁸, aby "byli světlem světa"⁹ a aby vždy a všude hlásali evangelium. Kristus se v době svého pozemského života projevil jako mistr komunikace. Také apoštolové využívali obvyklé komunikační možnosti své doby. Stejně tak musí být dnešní apoštolský úřad spravován pomocí sdělovacích prostředků. Je těžké si představit, jak někdo chce věrně plnit Kristův příkaz,

⁷ Srv. č. 38.

⁸ Mt 28, 19.

⁹ Mt 5, 14.

ponechává-li bez využití přednosti a šance sdělovacích prostředků, s jejichž pomocí lze učení a příkazy evangelia hlásat mimořádně velkému počtu lidí. Druhý vatikánský koncil napomíná katolíky, aby "bez otálení a s největší horlivostí usilovat o to, aby se využívalo sdělovacích prostředků při nejrůznějších apoštolských akcích"¹⁰.

127. Tuto nutnost si uvědomí každý rozumný člověk; vždyť lidé jsou dnes stále obklopeni, téměř zaplaveni sociální komunikací, která neustále spoluvytváří jejich názory a postoje v náboženské a jakékoli jiné oblasti.

128. Moderní sdělovací technika otvírá lidem nové cesty pro setkání s evangeliem. Umožňuje křesťanům bez ohledu na vzdálenost účastnit se církevních slavností a jiných akcí. Tak se společenství křesťanů stále více sbližuje. Koneckonců jsou touto cestou pozváni všichni k účasti na nejvnitřnějším životě církve. Způsob podání musí být samozřejmě vždy upraven podle potřeby sdělovacích prostředků. Jazyk sdělovacích prostředků je jiný než promluva na kazatelně. Nikdy se dost nepoukazuje na to, že kvalita náboženských příspěvků ve sdělovacích prostředcích musí být bezpodmínečně na stejné úrovni jako nenáboženské programy.

129. Sdělovací prostředky dále jsou cennou pomocí při zpřístupňování náboženské výuky všem křesťanům. Navíc je zde možné přizvat ke spolupráci vynikající katechetické odborníky a experty na projednávané otázky. K dispozici je také celý technický aparát a řada způsobů vyjádření, aby toto poučení bylo podáno zajímavě a s použitím nejnovějších metod. Podle své povahy mohou sdělovací prostředky přivodit zlom v celé náboženské výuce

¹⁰ *Inter mirifica*, 13.

a účinně podpořit osobní snahy učitelů náboženství a přednášejících. Sdělovací prostředky jsou nejobvyklejšími dnes používanými komunikačními kanály pro postoje a názory lidí, a proto nabízejí jedinečnou příležitost, jak přivést křesťany k zamyšlení nad nosnými základy jejich víry tím, že se zapojí do diskuse o událostech a problémech současnosti. Tak mohou poznat, jak účinná může být víra v moderním životě.

130. Lidé jsou dnes zvyklí ze sdělovacích prostředků na dokonalé a přitažlivé podání a nejsou ochotni přijmout nízkou úroveň veřejných akcí, už vůbec ne těch, které mají náboženský charakter, jako jsou např. liturgické slavnosti, kázání nebo křesťanská výuka.

131. Jestliže chceme obvyklé zvěstování víry a křesťanské vedení podávat zajímavě a působivě, budeme se muset, nakolik je to možné, celkově přizpůsobit ve způsobu řeči a podání moderním prostředkům sociální komunikace.

132. Církev má dvě možnosti jak zveřejňovat pomocí sdělovacích prostředků své záměry a představy; buď získá na základě určitých dohod přístup ke sdělovacím prostředkům, které sama nevlastní, nebo použije, podle situace, vlastní sdělovací prostředky. Potom se musí vycházet z podmínek, které jsou rozdílné podle země i druhu sdělovacího prostředku. Po důkladné dohodě s odborníky na místní, národní, případně mezinárodní úrovni musejí dát církevní představitelé svým pověřencům vlastní pokyny.

133. Chtějí-li katolíci opravdu splnit všechny svoje úkoly v této oblasti, totiž podílet se svou prací na rozvoji lidského pokroku podle příkazu evangelia, přispívat k utváření sociální komunikace a splnit své zvláštní křesťanské poslání za pomoci těchto Bohem chtěných prostředků, vyžaduje to velkou námahu a nemalé finanční prostředky. Věřící jsou vyzváni, aby si tuto svoji zodpovědnost neustále uvědomovali a aby ji plnili i velkorysou finanční podporou. "Bylo by naprosto neúctivým synům církve, pokud by nečinně přihlíželi, jak je slovo spásy svazováno a zdržováno technickými potížemi nebo nepostačujícími prostředky"¹¹.

134. Vzhledem k rostoucímu významu, který mají sdělovací prostředky pro lidstvo vůbec a pro život církve obzvláště, budou biskupské konference považovat za svoji povinnost při svém pastoračním plánování poskytnout nyní, na rozdíl od minulosti, ústřední místo uplatnění v oblasti komunikace. Budou poskytovat dostatečné finanční prostředky nejen pro oblast, za niž jsou přímo zodpovědní, nýbrž také na mezinárodní úrovni.

3. Kapitola

Působení katolíků v jednotlivých sdělovacích prostředcích

135. O zapojení katolíků, vyplývajícím z povinnosti svědomí, navíc ještě podložené vírou, byla zmínka již dříve¹². Dále jsme mluvili, spíše všeobecně, o zvláštních úkolech katolíků v oblasti komunikace¹³. Nyní zbývá ještě pojednat o těchto úkolech vzhledem k jednotlivým sdělovacím prostředkům, ať už je církev sama vlastní, nebo v nich má určitý prostor.

¹¹ *Inter mirifica*, 17.

¹² Srv. č. 102-113.

¹³ Srv. č. 126-134.

1. Tisk

136. Tisk má díky své povaze a zvláštnosti velký význam a vliv. Vyskytuje se v různé podobě a může ztvárňovat řadu témat. Proto může líčit události do podrobností a důkladně vysvětlovat souvislosti, přičemž zároveň podněcuje čtenáře k přemýšlení a budí v něm touhu po dalších informacích. Je důležitým doplňkem audiovizuálních prostředků a je obzvláště vhodný pro zostření kritického pohledu a utváření schopnosti usuzovat. Protože pojednává o nejrůznějších tématech a může podpořit vlastní přemýšlení, je významnou součástí společenského dialogu. Navíc dnes nabízejí brožury a kapesní vydání každému náboženská díla, klasiky světové literatury, technická a vědecká pojednání a především četbu pro zábavu. Kresby a ilustrovaná vyprávění se také osvědčily při vyprávění z Bible a při líčení příběhů ze životů svatých. Všechny tyto možnosti, které tisk nabízí, si zasluhují pozornost a podporu.

137. Novinářská činnost katolíků, ať již prostřednictvím deníků, magazínů nebo jiných časopisů, může být důležitým činitelem při vytváření veřejného mínění a s úspěchem přispívat k tomu, že prostřednictvím výměny myšlenek se naučí svět rozumět církvi a církev světu. Aby nedocházelo k oslabení již stávající katolické aktivity, je třeba se bránit neuváženým novým iniciativám.

138. Katolický tisk se otevírá celému světu. Přináší zprávy a názory o všech aspektech současného života, pojednává o všech těžkostech a problémech, s nimiž se člověk dnes setkává; to všechno ve světle křesťanského pojetí života. Dále je úkolem katolického tisku doplňovat zpravodajství a zprávy o náboženských otázkách a církevním životě, a pokud je to nutné, uvádět je na pravou míru. Zároveň má být zrcadlem, které odráží svět, a světlem, které mu ukazuje cestu. Má být fórem pro setkání a výměnu myšlenek. Musí být vybaven vším potřebným a disponovat dostatečnými finančními prostředky, aby mohl dosáhnout nepopíratelné odborné

kvality.

139. Vedle toho musí existovat katolíky řízené tiskové agentury, aby se plodně rozvíjel dialog v církvi i mezi církví a světem. Tyto agentury musejí pracovat na opravdu odborné a kvalifikované úrovni a průběžně a spolehlivě zprostředkovat nejnovější zprávy o životě církve. Tiskové kanceláře budou díky mezinárodní spolupráci zabezpečovat vzájemnou výměnu zpráv ve světovém měřítku.

140. Věřící se vyzývají, aby pravidelně sledovali katolický tisk, který si skutečně zaslouží tento název a to nejen kvůli zprávám o církvi, ale i kvůli křesťanskému úhlu pohledu v komentářích. Tím se v žádném případě nesleduje zásah do svobody jednotlivce nebo do oprávněných místních čtenářských zvyklostí, ani do práva seznamovat se s názory jiných tiskovin. Aby si katoličtí novináři zasloužili tuto zvláštní pozornost a dávání přednosti, musí jejich práce odpovídat vysokým odborným nárokům.

141. Vyplnou-li z každodenního dění otázky, které se dotýkají podstaty křesťanské víry, budou se katoličtí novináři snažit interpretovat je ve smyslu učitelského úřadu církve. Ve všech ostatních otázkách, budou kněží i laici podporovat svobodu slova, právě tak, jako si budou vážit výměnu názorů a vážit pluralitu publikací a názorů. Tím budou reagovat nejen na různé potřeby, zájmy a otázky čtenářů; spíše budou přispívat

k vytvoření a rozvoji veřejného mínění v církvi a ve světě¹⁴. Katolické noviny považované za oficiální orgány církevního úřadu a církevních institucí mají povinnost, jak to odpovídá uznaným pravidlům a zvyklostem tisku, zaměřit veškerou snahu k tomu, aby zveřejňovaly a vysvětlovaly stanovisko těch míst a institucí, jejichž veřejnými mluvčími jsou. V těchto novinách mohou být určité stránky vyhrazeny pro svobodnou výměnu názorů. Pouze musí být zcela jasné, že dotyční vydavatelé se neztotožňují s každým stanoviskem, které se objevilo v diskusi.

2. Film

142. Film má oprávněné místo a kořeny v životě samotného člověka. Má to velký význam pro vzdělání, kulturu, rekreaci a informaci. Film dává autorům k dispozici zvláště vhodný prostředek pro naši dobu, v němž mohou vyjadřovat své vidiny. Neustálý rozvoj filmové techniky vede ke stále rostoucímu zájmu diváků. Rozšiřující se nabídka malých, cenově dostupných kamer a projekční techniky dává tušit, že se jejich používání ještě velmi rozšíří. Z toho vyplyne hlubší porozumění pro film.

143. Pastorec bude tento rozvoj pozorně sledovat. Vezme-li se v úvahu ještě silná mezinárodní spolupráce v této oblasti, _____

¹⁴ Srv. č. 114-121 o dialogu v církvi. Srv. také: PAVEL VI., Encyklika *Ecclesiam suam*, jakož i zásady pro ekumenický dialog, zvláště č. IV, 4, b a IV, 5 v dokumentu *Réflexions et suggestions concernant le dialogue oecuménique*, L'Osservatore Romano, 21./22. 9. 1970. otevírají se vynikající možnosti pro uplatnění filmu v apoštolátu. Filmy, které jsou přizpůsobeny různým potřebám a poměrům lidí, mohou být dnes vyráběny rychleji a snadněji než dříve; také jejich promítání není již dnes omezeno na velké sály, nýbrž je možné je promítat právě tak v menší společnosti a dokonce i doma v rodině.

144. Mnoho filmů používá svou sílu pro lidský pokrok a pro podporu vysoké duchovní kultury. Takové filmy zasluhují pozornost a uznání všech. Pro tuto oblast příslušná církevní pracoviště budou producentům těchto filmů pomáhat radou i činem a budou jejich filmy podporovat. V této souvislosti nelze přehlédnout, že mnohé filmy, které jsou všeobecně hodnoceny jako významná umělecká díla, pojednávaly o vyslovené náboženských tématech. Film je tedy nepochybně v každém ohledu vhodným prostředkem k obzvláště působivému ztvárnění této tematiky. V tom také jistě spočívá silná přitažlivost pro produkci těchto filmů.

145. Katolické filmové organizace se proto budou ještě více ve spolupráci s pracovišti jiných sdělovacích prostředků angažovat při plánování, rozšiřování a předvádění filmů, které zvěstují náboženské pravdy pomocí nových prostředků. Přitom budou v oblasti náboženského vzdělávání pochopitelně propagovat využití finančně ne tak náročných technických prostředků, jako jsou např. gramofonové desky, audiokazety, videokazety, promítačky diapozitivů a filmů a magnetofony.

146. V zemích s vyšším počtem analfabetů lze pomocí filmu zprostředkovat nejen základy čtení a psaní, nýbrž i náboženské znalosti. Lidé neznalí čtení a psaní se nechají silně ovlivnit obrazy, protože s jejich pomocí mohou snadněji pochopit obsahy a myšlenky. Vážná snaha o lidský a křesťanský pokrok bude tedy bezpodmínečně vycházet z používání těchto prostředků. Ostatně je třeba u takových filmů vždy vzít v úvahu mentalitu a vzdělanostní úroveň obyvatelstva.

147. Protože musí profesionální pracovníci v oboru filmu bojovat s mnohými problémy a potížemi, budou s nimi katolíci a obzvláště církevní organizace pro film v neustálém spojení. Takové kontakty ukáží, že je nutno filmovou tvorbu považovat za krásné a hodnotné povolání, jestliže jsou všichni přesvědčeni o tom, že prostřednictvím filmu lze lidem darovat cenné hodnoty.

3. Rozhlas a televize

148. Rozhlas a televize otevřely lidské společnosti nové možnosti komunikace a změnilý způsob jejího života. Jejich pořady zahrnují denně celý svět. V jediném okamžiku překračují všechny současné politické a kulturní hranice. Jejich sdělení pronikají do každého domu. Pracovníci rozhlasových stanic upoutávají ve stejnou dobu mysl i ducha nespočetného množství lidí. Rychlý technický pokrok, především vysílání přes umělé družice, jakož i možnost nahrávání a libovolného opakování dřívějších pořadů, osvobodily tyto prostředky od hranic prostoru a času. Lze očekávat, že jejich vliv a význam v budoucnosti ještě poroste. Rozhlas a televize nabízejí množství programů pro zábavu a kulturní vzdělání a přinášejí informace o současném dění v celém světě. Zvláště televize ukazuje lidi a věcné souvislosti tak, že mnohý divák má dojem, že je "při tom". V rozhlase a televizi se rozvinuly nové umělecké formy vyjadřování, které dovedou člověka hluboce oslovit.

149. Náboženský rozměr celého života bude zaujímat patřičné místo i ve všeobecném programu těchto sdělovacích prostředků.

150. Náboženské pořady, které využívají všech možností rozhlasu a televize, vytvářejí nová spojení mezi věřícími a obohacují jejich náboženský život. Mohou vhodně pomoci při formování jejich víry a pomáhat jim aktivně plnit jejich úlohu v církvi a ve světě. Takové pořady jsou obzvláště důležité pro lidi, kteří se kvůli nemoci nebo stáří již nemohou osobně účastnit života církve. Vytvářejí spojení k té skupině lidí, kdo jsou od církve vzdáleni nebo jsou od ní odděleni, ale nevědomky hledají duchovní potravu. Nakonec přinášejí evangelium až do oblastí, kde Kristova církev ještě nerozvíjí své dílo. Proto se musí církev snažit o další zlepšení takových pořadů. Ty by měly posluchače i diváka ještě více oslovit.

151. K náboženskému programu patří samozřejmě také přenosy mše svaté a jiných církevních slavností. Takové přenosy musejí být s velkou pečlivostí připraveny po technické i liturgické stránce. Přitom je třeba brát ohled na mnohovrstevnatost publika i náboženské cítění a zvyklosti jiných zemí, pokud se na takovém přenosu podílejí. Četnost a délka takových přenosů jsou určovány podle přání publika.

152. Homilie a promluvy se musejí řídit zvláštnostmi používaného sdělovacího prostředku. Ti, kdo jsou jimi pověřeni, musejí být velice pečlivě vybíráni a musí se jim před tím dostat důkladného, všestranného vzdělání.

153. Náboženská vysílání jako zprávy, komentáře a diskuse v rozhlase a televizi jsou velmi cenná pro vzdělání a dialog. Co bylo řečeno o katolickém tisku, platí podobně také zde. Všeobecnými zásadami pro nezkrácené, čestné podání různých názorů je nutno se řídit zvláště tam, kde tyto prostředky mají v určité oblasti prakticky monopolní charakter.

154. Ty, kdo připravují náboženské pořady, ať už duchovní nebo laiky, pokládá veřejnost za reprezentanty a mluvčí církve. Toho si musejí být plně vědomi a za každých okolností se musejí snažit zabránit nebezpečnému zmatku. Musejí si být vědomi své nesmírné zodpovědnosti při vyjadřování svého názoru ve způsobu, jakým podávají své příspěvky, a v celém svém vystupování. Pokud je to časově možné, musejí se radit s příslušnými církevními místy.

155. Posluchači a diváci přispějí ke zlepšení náboženských pořadů, jestliže o nich dají najevo svůj vlastní úsudek.

156. K zajištění aktivní účasti církve na všeobecném i náboženském programu je třeba úzké, důvěryplné spolupráce mezi pověřenci církve a odpovědnými odborníky produkčních firem a rozhlasových stanic.

157. V zemích, v nichž nemá církev přístup k prostředkům sociální komunikace, je náboženské vysílání v rozhlase jedinou možností, jak se dozvědět o životě světové církve a slyšet Boží slovo. Vzhledem k takové situaci ukládá křesťanská solidarita biskupům a věřícím jiných zemí závaznou povinnost, aby svým bratřím s sestrám v Kristu pomáhaly rozhlasovým a televizním vysíláním, jehož náboženský obsah bere v úvahu zvláštní potřeby zemí, kterým je vysílání určeno v Kristu.

4. Divadlo

158. Divadlo patří k nejstarším a nejvýraznějším způsobům mezilidské komunikace. I dnes se setkává s velkou pozorností a získává velký počet diváků, kteří se zúčastňují představení nebo je spoluprožívají v rozhlase a televizi. Četné divadelní látky bývají také zfilmovány.

159. Spolupůsobení divadla s jinými sdělovacími prostředky vytvořilo nové formy dramatického vyjadřování, které jsou právem nazývány "multimédia". Mají sice původ v divadle, ale projevují určitou samostatnost a vytvářejí jakýsi druh syntézy mezi různými možnostmi jednotlivých sdělovacích prostředků.

160. Dnešní divadlo bývá nezřídka místem ostré výměny názorů a experimentální dílnou pro nové, provokující myšlenky o člověku naší doby a jeho společenské situaci. Výsledky takových pokusů a provokací zajímají stále širší publikum a jsou zjevné i v jiných sdělovacích prostředcích.

161. Církev projevuje o divadlo velký zájem. Ostatně divadlo patřilo ve svých počátcích téměř úplně do náboženské oblasti. Jako kdysi, měli by se dnešní křesťané zajímat více o divadlo a snažit se využít jeho mnohostranných možností. Je zapotřebí povzbuzovat dramatiky a

dodávat jim odvalu, aby využívali divadla k poukázání na náboženský neklid a touhu naší doby. To může být často prvním popudem, který převezmou ostatní sdělovací prostředky.

4. Kapitola

ZAŘÍZENÍ, PRACOVNÍCI, ORGANIZACE

162. Místo, které zaujímají sdělovací prostředky v životě a osudech lidí, možnosti, které nabízejí, ale také problémy, s nimiž je konfrontováno svědomí katolíků, jsou důvodem ke vznesení následujících požadavků: tyto prostředky je nutno dávat s rozvahou do služeb pastorační; povolávat odborné spolupracovníky s velkou zkušeností; vytvářet vhodnou strukturu pastoračních pracovišť a vybavit je nutným zařízením, kompetencemi a finančními prostředky; a konečně zakládat organizace, které se budou angažovat v této zvláštní formě apoštolátu.

163. Bude naléhavým úkolem všech věřících, aby modlitbou i osobním a společným úsilím podporovali tuto moderní misi církve. Neboť církve musí co nejlépe využívat těchto nových prostředků k hlásání evangelia, k vytváření mravního úsudku lidí a k uskutečňování společných iniciativ sloužících pravému pokroku. Tak bude moci církev naplnit svět křesťanským duchem.

164. Vedoucí představitelé a pracovníci v zařízeních nebo podnicích v oblasti prostředků sociální komunikace musí být proniknuti jednoznačným pastoračním zaměřením a podle toho být také vyškoleni. Starosti o výchovu těchto pracovníků, ať už jde o laiky nebo duchovní, patří k předním úkolům těch, kteří nesou v této věci v církvi zodpovědnost.

165. Pečlivé studium všech hledisek prostředků sociální komunikace, promyšlené plánování pastoračního úsilí a koordinace užívání sdělovacích prostředků v apoštolátu patří svou povahou k věcem, za které odpovídají nositelé hierarchického úřadu v církvi. Ti se ovšem musí opírat o doporučení a rady zkušených odborníků. Podle směrnic koncilního dekretu "*Inter mirifica*" jsou v tomto smyslu zodpovědní biskupové pro své diecéze¹⁵, zvláštní biskupská komise nebo pověřený biskup v národní oblasti¹⁶ a Papežská komise pro sdělovací prostředky v celé církvi¹⁷.

166. V různých aktivitách a organizacích pro apoštolát v oblasti sdělovacích prostředků je nutná intenzivní podpora _____

¹⁵ Srv. *Inter mirifica*, 20.

¹⁶ Srv. *tamtéž*, 21.

¹⁷ Srv. *tamtéž*, 19.

a úzká spolupráce¹⁸. Vedení církve má povzbuzovat katolíky a jejich sdružení k svobodné a spontánní iniciativě. Má si však ponechat řízení takových aktivit, neboť ty svou povahou náleží do oblasti kněžské služby nebo na základě konkrétních okolností musí být v zájmu věřících řízeny hierarchií.

167. Všechny příslušné církevní autority, uvedené v čl. 165, se budou podílet na přípravě a uskutečnění každoročního Světového dne sdělovacích prostředků¹⁹ tím, že plně podpoří všechny, kdo jsou pověřeni jeho přípravami. U příležitosti tohoto dne vysloví také díky a uznání těm, kdo pracují v sdělovacích prostředcích. Kromě toho mají předkládat biskupským konferencím pravidelně rozpočet pro realizaci apoštolátu v oblasti sdělovacích prostředků.

168. Diecézní biskupové mají ze všech sil podporovat apoštolátské působení pomocí prostředků sociální komunikace a radit se přitom s duchovními a laiky. Kde je to možné, má být zřízeno jedno diecézní nebo alespoň naddiecézní středisko. K jeho nejnaléhavějším úkolům patří vybudovat a řídit pastorační působení v této oblasti uvnitř diecéze a směrem dolů až na úroveň farností. Dalším úkolem bude příprava zmíněného "Světového dne sdělovacích prostředků" v rámci diecéze.

169. V každé zemi musí být buď jedno národní středisko pro všechny sdělovací prostředky, v němž budou sloučeny jednotlivé obory, nebo hlavní střediska pro každý jednotlivý obor (tisk, film, rozhlas a televize), která však budou úzce spolupracovat²⁰. V každém případě má být celá činnost řízena _____

¹⁸ Srv. *Apostolicam actuositatem*, 19 a 21.

¹⁹ *Inter mirifica*, 18.

²⁰ Srv. *Inter mirifica*, 21.

jednotně, pod jedním vedením.

170. Úkolem hlavních národních a diecézních středisek je podněcovat snahy a iniciativy katolíků v oblasti sociální komunikace, podporovat je a koordinovat. Zvláště musí usilovat o důkladnou výchovu duchovních a laiků ke správnému užívání sdělovacích prostředků a to přednáškami, kursy, veřejnými diskusemi, semináři i kritickými stanovisky církevních odborníků. Tak dospějí věřící k samostatnému úsudku a moudrému využívání sdělovacích prostředků. Jmenovaná místa budou také odborně radit při přípravě náboženských filmů a pořadů.

171. Dále budou národní a diecézní střediska v důvěryplném spojení s těmi, kdo jsou pracují ve sdělovacích prostředcích, právě tak jako s jejich svazy. Budou jim dodávat podklady a poskytovat závazné rady a nabízet duchovní pomoc, kterou potřebují. Mají ve své zemi připravovat "Světový den sdělovacích prostředků" a postarat se o sbírky, které doporučil

koncilní dekret pro tento den²¹.

172. Biskupská komise pro sociální komunikaci nebo pověřený biskup má podle míry zodpovědnosti řídit činnost národních hlavních středisek a vydávat všeobecné směrnice pro apoštolské snahy v této oblasti. Dále náleží k jeho úkolům udržovat kontakty s biskupskými komisemi jiných zemí a s Papežskou komisí pro sdělovací prostředky a spolupracovat s těmi, jejichž úkoly jsou popsány v koncilním dekretu²² a v apoštolském listě "*In fructibus multis*"²³.

²¹ Srv. *Inter mirifica*, 18.

²² Srv. *Inter mirifica*, 19.

²³ Srv. *In fructibus multis*, AAS, LVI (1964), 289-292.

173. Tam, kde existuje nadnárodní biskupská konference, má mít k dispozici středisko pro sdělovací prostředky v oblasti své působnosti. To má být podřízeno jednomu nebo několika pověřeným biskupům.

174. Každý biskup, každá národní a nadnárodní biskupská konference i Apoštolský stolec mají mít stálého "tiskového mluvčího", který podává oficiální informace a prohlášení a vysvětluje církevní dokumenty při jejich zveřejnění, aby usnadnil jejich správné pochopení. Tito tiskoví mluvčí budou v rámci svého pověření rychle a přesně informovat o životě a působení církve. Také je velmi záhodno, aby diecéze a větší katolické organizace měly svého pevného a stálého mluvčího, který bude pověřen podobnými úkoly. Tito mluvčí a všichni, kdo jinak zastupují církev na veřejnosti, musí důkladně ovládat pravidla a techniku tzv. "Public relations" (styku s veřejností). Musí dobře znát různé směry v publiku, které oslovují, a mít na základě vzájemné důvěry a porozumění užitečné vztahy k veřejnosti. Takové vztahy se mohou rozvíjet a být trvalé jen tehdy, když lidé mají k sobě vzájemnou úctu a cítí se být zavázáni pravdě.

175. Vedle funkce tiskového mluvčího musí být také zajištěna výměna zpráv a informací, aby na jedné straně byl poskytován pravý obraz církve, současně aby však byly viditelné názorové proudy, mínění a očekávání veřejnosti a aby zodpovědní církevní činitelé byli o nich přesně informováni. To předpokládá partnerský vztah církve s nejrůznějšími lidmi a skupinami. Tak se může rozvinout ustavičná výměna, při níž každý dává a přijímá²⁴.

²⁴ Srv. č. 138-141.

176. Pro účinné rozvíjení dialogu o náboženské dimenzi dobového dění uvnitř církve i navenek je nutná oficiální informační služba. Jejím prostřednictvím musí oficiální informace tak rychle, jak je to jen možné, přesně a dokonale dospět k příjemcům, a to vždy vhodným způsobem jako jsou např. korespondence, dálnopis, fotografie atd. Stylizace těchto informací musí odpovídat faktům a požadavkům zpravodajství.

177. Také řeholní společenství budou vidět mnohostranné a naléhavé úkoly církve v oblasti sdělovacích prostředků a důkladně zvážít, jak by mohli přispět a jaké konkrétní úkoly by v souladu se svými stanovami mohli převzít. Instituce jednotlivých řádů, které se mají věnovat sociální komunikaci, budou navzájem úzce spolupracovat a udržovat spojení s diecézními, národními a mezinárodními církevními místy, kterým náleží všeobecné plánování a uskutečňování pastorační práce v této oblasti.

178. Hlavní národní střediska²⁵ a ústřední střediska řeholních společenství musí spolupracovat s mezinárodními organizacemi pro tisk (UCIP), film (OCIC), rozhlas a televizi (UNDA). Přitom jsou pro ně určující směrnice schválené Apoštolským stolicí²⁶.

179. Tyto mezinárodní katolické organizace mají vždy pro svou oblast podle svých stanov a úloh podporovat v jednotlivých zemích ty, kdo se profesionálně zabývají sdělovacími prostředky. V této souvislosti usilují tyto mezinárodní organizace o výzkum a rozvoj sdělovacích prostředků; budou usilovat o rozšíření

²⁵ Srv. č. 169.

²⁶ Srv. *Inter mirifica*, 22.

vědomí solidarity a zintenzivnění mezinárodní výměny; věnují pozornost činnosti katolíků v těchto prostředcích; budou koordinovat mezinárodní iniciativy různých zemí; předkládat mezinárodní plánování ve prospěch rozvojových zemí; podněcovat jednotlivé projekty; také budou podporovat produkci a distribuci filmů, rozhlasových a televizních programů, audiovizuálních materiálů a publikací, které slouží pokroku lidského společenství a životu Božího lidu. Konečně budou tyto mezinárodní katolické organizace navzájem spolupracovat, aby problémy, které mají společné, také společně pojmenovaly, společně rozpracovaly a řešily.

180. S činnou podporou hlavních středisek budou biskupské konference a katolická profesionální sdružení v oblasti sociální komunikace poskytovat mezinárodním organizacím takové finanční prostředky a pomoc, které potřebují k dosažení svých cílů.

ZÁVĚR

181. Nakonec se klade důležitá otázka, zda stojíme na prahu zcela nového období sociální komunikace. Budou komunikativní vztahy jen početnější a těsnější, nebo dají společnosti zcela jinou podobu? Tato otázka je složitá a mnohvrstevná. V každém případě je jisté, že díky pokroku ve vědě, výzkumu a technice, zvláště v satelitní technice, budou všem lidem současně zprostředkovávány zprávy obrazem i zvukem. Informace se dají různým způsobem archivovat a jsou kdykoliv k dispozici pro vzdělání i zábavu. Sdělovací prostředky zintenzivňují dialog mezi lidmi. Informace mohou, když jsou ve svém obsahu a náplni správně vyhodnoceny, upevnit lidské společenství, zlidštit svět a zajistit mír.

182. Boží lid si bude stále víc a víc uvědomovat, jaké závazky mu najednou připadly. Nikdy se mu totiž nenabízely tak velké a početné šance působit na to, aby prostředky sociální komunikace využívaly svou moc pro blaho celého lidstva, pro pokrok zemí v tzv. třetím světě, bratrské spojení mezi národy a pro hlásání poselství spásy, aby svědectví o Kristu Vykupiteli proniklo do všech koutů země.

183. Tato pastorální instrukce nabízí jen všeobecné směrnice a pomoc pro orientaci, protože konkrétní situace v oblasti sociální komunikace nedovoluje jít do dalších podrobností. Křesťanský pohled na život vede skutečně k nezměnitelným zásadám, které jsou založeny na poselství lásky a na radostné zvěsti evangelia právě tak jako na důstojnosti samotného člověka, který je povolán být Božím dítětem. Každému je jasné, že konkrétní uplatnění těchto zásad a pastorální směrnice musí být přizpůsobeny na jedné straně různým místním poměrům s jejich různými možnostmi a stavem techniky, společného rozvoje a vzdělání, avšak na druhé straně též sdělovacím prostředkům s jejich proměnami a vlastními zákonitostmi. Tak bude možno se vyrovnat s budoucími změnami, ke kterým jistě dojde v této oblasti. Protože vývoj je podstatným charakteristickým znakem sdělovacích prostředků, každý, kdo v této oblasti má nějakou pastorační zodpovědnost, jistě uzná nutnost ustavičného důkladného dalšího vzdělávání.

184. Zbývá ještě široké pole pro intenzivní pokusy a zkoumání, aby znalosti o sdělovacích prostředcích pokročily natolik, aby tyto prostředky byly lidem k užítku a sloužily jim tím, že budou zprostředkovávat všechny druhy vzdělání včetně školního a přispívat k všestrannému rozvoji lidské osoby. Zvláště důkladně je nutno zkoumat působení sdělovacích prostředků v různém kulturním prostředí a na jednotlivé lidi podle jejich různosti. Aby bylo možné správně vidět a poznat sociální funkci sdělovacích prostředků, jejich možnosti a uskutečňování, právě tak, jako vidět a přesně rozpoznat psychologické a kulturní důsledky jejich působení, je nezbytně nutné položit důraz na přísné vědecké zkoumání a pokračovat v něm větší silou než dosud. Zde mají nově zakládané i stávající univerzity široké a dnes naléhavé pole působnosti, které není o nic méně oprávněné než tradiční disciplíny. Církev ujišťuje všechny vědce, kteří se zabývají problematikou sociální komunikace, že bude s velkou pozorností sledovat výsledky jejich zkoumání, a pokud na ní záleží, bude je obsáhle vyhodnocovat a používat pro blaho všech lidí.

185. V této souvislosti je jistě možno požadovat, aby se vědecká studia zabývala také možnostmi působení církve v této oblasti. Na tomto podkladě je nutno vypracovat seznam priorit úkolů církve v celosvětovém měřítku, aby bylo využíváno církevních iniciativ v souvislosti s rostoucím významem sdělovacích prostředků.

186. Církev nechtěla vydání této pastorální instrukce dále odkládat. Stále zřetelněji vidí nutnost zahájit dialog s těmi, kdo profesionálně pracují v oblasti sdělovacích prostředků, přitom chce také přispět svým vlastním přínosem v této oblasti. Vyzývá všechny lidi, aby těmito prostředky posloužili lidskému pokroku a slávě Boží. Papežská komise pro sdělovací prostředky vypracovala tuto instrukci z pověření Druhého vatikánského koncilu po důkladné poradě s odborníky z celého světa. Přála by si, aby zveřejnění této instrukce znamenalo nový začátek, nikoliv závěr.

187. Boží lid kráčí na své cestě dějinami. S účastí a ochotou přijímat hledí Boží lid - plný důvěry a aktivity - na budoucí vývoj sdělovacích prostředků v začínajícím kosmickém věku.

Papež Pavel VI. schválil tuto instrukci o sdělovacích prostředcích, potvrdil ji svou autoritou a dal pokyn k jejímu zveřejnění, aby mohla být všemi, kterých se týká, pečlivě uváděna ve skutek.

Současně se ruší vše, co je proti jejímu obsahu.

Dáno v Římě v 5. Světový den sdělovacích prostředků, 23. května 1971.

+ MARTIN J. O'CONNOR
Titulární arcibiskup laodičejský
Prezident

+ AGOSTINO FERRARI-TONIOLO
Titulární biskup taraský
Viceprezident

ANDREAS DESKUR
Sekretář

3. AETATIS NOVAE

Pastorální instrukce
o sdělovacích prostředcích

Z německého textu Pastoralinstruktion *Aetatis novae*, Sekretariat der Deutschen
Bischofskonferenz, Bonn, 1992 a s přihlédnutím k latinskému textu přeložil Václav Němec,
odborná úprava překladu Miroslav Krejčíř.

OBSAH

Úvodní poznámky (P. Miloslav Fiala)

ÚVOD

Revoluce v komunikaci lidí

I. Prostředí sociální komunikace	
II. Úloha komunikace	
III. Aktuální výzvy	
IV. Pastorační priority a možnosti, které jim odpovídají	
V. Nutnost plánování pastorace	
ZÁVĚR	
DODATEK	

ÚVODNÍ POZNÁMKY

Dokument mapuje situaci globální diaspory, ve které se církev nyní nachází. Tento fakt si vyžaduje nové přístupy včetně zlepšení kultury komunikace, což umožní bratrský dialog uvnitř církve i s okolním světem a je plně ve službách nové evangelizace. Směrnice rozvíjí myšlenky Druhého vatikánského koncilu (*Inter mirifica*) i pokoncilního vývoje (*Communio et progressio*) a přináší některé nové podněty.

Všimněme si pozorněji zvláště odstavců věnovaných pastoračním prioritám. Mezi ně patří kromě aktivit sledujících výchovu katolických pracovníků, kteří už jsou nebo teprve budou angažováni ve sdělovacích prostředcích, také pastorační péče ze strany konkrétních církevních institucí. Pracují nebo budou pracovat většinou v prostředí, které je většinou víry a tedy náboženskému pohledu vzdálené a pohybuje se mezi neznalostí a lhostejností až k naprostému odmítání jakýchkoli transcendentních hodnot. Jde o to, aby katolík svá mravní hlediska a postoje nejen uhájil, ale aby podle nich naplno žil a samozřejmě je promítl do své činnosti. Dále jde o to, aby naši novináři byli na výši technicky i organizačně, aby se jim tedy umožnilo nejen základní vzdělání v profesi, ale i postupné a stálé zdokonalování. Hlavním úkolem církve na tomto úseku je zprostředkování duchovních hodnot a mravních zásad všem, kdo pracují na jakémkoliv úseku mediálního pole. Církev vychází ze zkušenosti, že znalost techniky novinářské práce a její praktikování nepomůže, nejsou-li tyto vlastnosti a znalosti ve službách skutečných hodnot odvozených od věčných pravd. Čtenáři a posluchači očekávají práve, aby se jim moderním a jim přístupným způsobem ukázala cesta, a aby na této cestě dostali křesťanský doprovod. Nejde o předvádění senzací, ale o poctivou novinářskou práci formovanou etickými zásadami, které dovolují nabídnout dnešnímu člověku - ovšem vhodnou formou - hodnoty křesťanství. Naši novináři pracují uprostřed "informační společnosti", která vyžaduje dobrou nabídku zboží všeho druhu, které velmi často postrádá mravní zřetel. Proto je postavení křesťanského novináře ohroženo i z této strany a vyžaduje si plnou podporu biskupů, biskupských konferencí a všech kompetentních lidí. Církev inspiruje novináře, aby vytvářeli i ve světských médiích klima civilizovaného spoluzití s ostatními a hledali nové způsoby vzájemné spolupráce. Církev si je vědoma vlastních hodnot a darů, které dostává, ale zvláště po koncilu zdůrazňuje nutnost stejného respektu vůči opravdovým hodnotám těch druhých. A k tomuto respektu vychovává své členy.

Závěrečné směrnice připojené k dokumentu představují praktický návod, jaká opatření jsou vhodná pro zlepšení práce v médiích. Jsou probrána postupně, od rozboru situace a jejího zhodnocení až po ekumenickou spolupráci a různé formy duchovní péče o naše novináře. Některé body navrhované pastorační péče jsme už v našem českém a moravském prostředí alespoň částečně splnili, celá řada čeká na svou realizaci. Cílem tohoto dokumentu, ale i našeho úsilí má být zvýraznění jedné zásady, kterou vytyčuje pastorální instrukce *Communio et progressio*: **"komunikace je sdělování sama sebe v lásce"**.

P. MILOSLAV FIALA, OPraem.

ÚVOD

REVOLUCE V KOMUNIKACI MEZI LIDMI

1. S nástupem nové doby zaznamenává komunikace mezi lidmi mimořádný rozvoj a výrazně v celém světě ovlivňuje kulturní dění. Revoluční technické změny jsou jen jedním aspektem tohoto fenoménu. Všude jsou dnes lidé pod vlivem, který média vyvíjejí na náboženské a mravní chování, na politické a sociální systémy a na výchovu.

Tak například v letech převratných změn v roce 1989 a 1990, na jejichž historický význam se poukazuje v encyklice *Centesimus annus*¹, nikdo nemůže přehlédnout roli sdělovacích prostředků, jejichž zeměpisné a politické hranice se sotva dají dohlédnout.

Zde je patrné, že "první areopagem novověku je svět komunikace, který lidstvo stále více sjednocuje - a jak se říkává - dělá z něho 'světovou vesnici'. Prostředky sociální komunikace mají natolik důležitou úlohu, že se "pro mnohé staly hlavním prostředkem informací a vzdělání,

vedení a rad pro individuální, rodinné a sociální chování"².

Více než čtvrt století uplynulo od vyhlášení dekretu Druhého vatikánského koncilu o sdělovacích prostředcích *Inter mirifica* a 20 let od pastorační instrukce *Communio et progressio*, ve kterých Papežská rada pro sdělovací prostředky předložila úvahy

¹ Srv. JAN PAVEL II., *Centesimus annus*, 12-23, AAS, LXXXIII (1991), 807-821.

² JAN PAVEL II., *Redemptoris missio*, 37, AAS, LXXXIII (1991), 285.

o pastoračních důsledcích této situace. Činí tak v duchu závěrečných slov *Communio et progressio*: "Boží lid jde svou cestou dějinami. Na budoucí vývoj sociální komunikace v začínajícím období hledí s důvěrou a připraven k angažování se, a to s účastí a ochotou."³

Protože věříme, že zásady a názory těchto koncilních a pokoncilních dokumentů i nadále platí, rádi bychom je aplikovali na nově se rýsující skutečnosti. Nečiníme si tím nárok na poslední slovo v situaci, která je ve stálém pohybu a vývoji, ale chceme pouze všem, kdo jsou konfrontováni s pastoračními důsledky této nové skutečnosti, poskytnout nový pracovní nástroj a prostředek k pobuzení.

2. V době od uveřejnění *Inter mirifica* a *Communio et progressio* si lidé zvykli na výrazy jako "informační společnost", "kultura sdělovacích prostředků" a "generace médií". Taková označení podtrhují pozoruhodnou skutečnost: mnoho z toho, co dnes lidé vědí a myslí si o životě, určují média; lidská zkušenost jako taková se stala zkušeností, kterou zprostředkovávají média.

Poslední desetiletí podávají svědectví o pozoruhodných novinkách na úseku technické komunikace. Zahrnují nejen další rychlý rozvoj starých technologií, ale i vznik nových forem komunikace a jiných technik médií. Patří k nim satelity, kabelové televize, vlákenný kabel, videokazety, kompaktní disky, počítačové zobrazování a další digitalizovaná technika zpracování dat. Používání nových médií umožnilo vznik toho, čemu říkáme "nové jazyky". Technika přinesla jak nové možnosti pro poslání církve, tak i nové pastorační problémy.

³ *Communio et progressio*, 187, AAS, LXIII (1971), 655-656.

3. Se zřetelem k těmto skutečnostem, povzbuzujeme pastýře a členy církve, aby měli větší pochopení pro problémy sociální komunikace a sdělovacích prostředků a aby toto pochopení promítli do praktických opatření a uskutečnitelných plánů.

"Když otcové koncilu zaměřili svůj pohled do budoucna a pokusili se vymezit pole, ve kterém má církev splnit svou roli, došli k poznání, že technický pokrok se dostal už tak daleko, že by byl schopen změnit "tvář země", dokonce dobýt vesmír. Poznali, že zvláště vývoj sdělovací techniky vyvolává řetězovou reakci s nepředvídatelnými důsledky"⁴.

"Koncilní otcové zdaleka nechtěli církev držet mimo proud technických změn nebo zůstat mimo hlavní proud tohoto vývoje. Spatřují církev ve středu lidského pokroku, snaží se člověka pochopit a vidět ve světle víry. Věřící Boží lid by měl využívat nových vynálezů a techniky k dobru lidstva a splnění Božího plánu ve světě tvůrčím způsobem... Chceme možnosti 'epochy počítačů' využít tak, aby počítače sloužily lidskému a transcendentálnímu povolání člověka a tím uctívaly Otce, od kterého pocházejí všechny dobré věci"⁵.

Všem pracovníkům odpovědným za tvůrčí práci v médiích, působícím všude v církvi, bychom rádi vyjádřili své poděkování. Přes četné potíže - způsobené např. omezenými finančními prostředky nebo překážkami, které tu a tam stojí v cestě přístupu církve k médiím nebo brání úsilí pomoci médií přetvářet kulturu, hodnoty a postoje - se už mnoho dosáhlo, a jistě se dosáhne ještě

⁴ JAN PAVEL II., *Poselství k Světovému dni sdělovacích prostředků* 1990, uveřejněné 24. 1. 1990; srv. *Gaudium et spes*, 5, AAS, LVIII (1966), 1028.

⁵ *Tamtéž*.

více. Biskupové, kněží, řeholníci a laici, kdo se angažovaně věnují tomuto důležitému apoštolátu, zaslouží poděkování všech.

Je třeba také uvítat pozitivní snahy o ekumenickou spolupráci katolíků s bratřími a sestrami jiných církví a církevních společenství v oblasti médií, stejně tak jako úsilí o mezináboženskou spolupráci se stoupenci jiných světových náboženství. "Účinnou spolupráci křesťanů a postup se stoupenci jiných náboženství v oblasti sdělovacích prostředků" je třeba si nejen přát, ale je nutné, "aby se náboženské hledisko ve sdělovacích prostředcích mohlo skutečně realizovat"⁶.

⁶ Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Směrnice pro ekumenickou a náboženskou spolupráci v sdělovacích prostředcích*, 1, Vatikán 1989.

I. PROSTŘEDÍ SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE

A. Kulturní a sociální prostředí

4. Přebírat, který dnes probíhá v sociální komunikaci, předpokládá víc než čistě technickou revoluci; totiž zásadní přetváření prvků, kterými člověk zachycuje svět, ve kterém žije, zkoumá jeho projevy a vyjadřuje je. Obrazy, které jsou stále k dispozici, představy a jejich rychlé předávání, dokonce z kontinentu na kontinent, mají současně pozitivní i negativní účinek na psychologický, morální a sociální vývoj osob, na strukturu a chod společnosti, na výměnu a komunikaci mezi kulturami, na podchycení a předávání hodnot, na světový názor, na ideologie a náboženské přesvědčení. Revoluce v oblasti komunikace se dotýká také představ, které mají lidé o církvi, a ovlivňuje vytváření církevních struktur a jejich funkcí.

To všechno má značné pastorační důsledky. Médii je možno stejně využívat k hlásání evangelia jako k jeho vytlačení ze srdcí lidí. Čím úžeji jsou média propojena s denním životem lidí, tím více ovlivňují chápání smyslu života.

Moc sdělovacích prostředků sahá tak daleko, že ovlivňují nejen způsob myšlení, ale i jeho obsah. Pro mnohé lidi odpovídá skutečnost tomu, za co ji média vydávají: všechno, co média výslovně neuznávají, se zdá bezvýznamné. Tak mohou jednotlivci a skupiny, kterých si média nevšímají, být *de facto* umlčeny. Také hlas evangelia může být tímto způsobem umlčen, i když ne zcela potlačen. Je proto důležité, aby byli křesťané schopni předat chybějící informace tím, že zprostředkují ty, o kterých se dosud mlčelo.

Média mohou tradiční momenty v oboru náboženství, kultury a rodiny buď posílit nebo potlačit. Tím aktuálnější jsou slova koncilu: "Aby se sdělovacích prostředků užívalo správně, je zcela nezbytné, aby ti, kdo s nimi pracují, znali pravidla mravního řádu a věrně je v této oblasti uplatňovali"⁷.

B. Politická a hospodářská oblast

5. Hospodářské struktury národů jsou úzce spojeny moderními komunikačními systémy. Státní investice do provozuschopné infrastruktury sdělovacích prostředků se obecně pokládají za nezbytné pro politický a hospodářský vývoj. Růst nákladů takovéhoto investic byl krajně důležitým faktorem, který pohnul vlády četných zemí, aby přijaly politiku podporující růst hospodářské soutěže. To bylo také příčinou, proč v mnoha případech se dostaly veřejné systémy telekomunikací, přenosu a vysílání do závislosti na politice omezování legislativy a privatizace.

Stejně tak jako zneužití veřejných zařízení může vést k ideologické a politické manipulaci, má také provoz, který není řízen předpisy, a privatizace přenosu a vysílání nedozírné následky. V praxi se i oficiálně veřejná zodpovědnost za využívání vln éteru podceňuje. Projevují se sklony oceňovat úspěch podle zisku a ne podle služby. Orientace na zisk a na

⁷ *Inter mirifica*, 4, AAS, LVI (1964), 146.

zájmy odborníků v reklamě vykonávají nepřípustný vliv na obsah médií: popularita má přednost před kvalitou a prosazuje se ten nejmenší společný jmenovatel. Reklamní odborníci překračují svou oprávněnou roli, totiž zjišťovat pravé potřeby a uspokojovat je. Místo toho se snaží - ovládnout honbou za ziskem - vytvářet umělé požadavky na spotřebu a příklady konzumního chování.

Tlak obchodu překračuje hranice zemí na úkor některých národů a jejich kultur. Vzhledem k rostoucí konkurenci a nutnosti otevírat nové trhy odbytu nabývají média stále více mnohonárodní charakter. Nedostatek místních výrobních možností činí současně některé země ve zvýšené míře závislé na cizině. Tak některé populární výrobky médií, které jsou charakteristické pro jednu kulturu, zaplavují kulturu jinou, často ke škodě existujících uměleckých forem, médií a hodnot.

Řešení problémů, které vznikají při této neřízené komercionalizaci a privatizaci, nespočívá však ve státní kontrole médií, nýbrž ve stanovení všeobecných pravidel, která odpovídají zásadám veřejného zájmu, právě tak jako větší odpovědnost vůči veřejnosti. V této souvislosti je třeba poukázat na to, že ačkoliv se právně politický rámec, ve kterém působí média určitých zemí, současně zdatelně zlepšuje, na druhé straně jsou země, kde je zasahování vlády nástrojem potlačování a vylučování.

II. ÚLOHA KOMUNIKACE

6. *Communio et progressio* spočívá na představě komunikace jako cestě ke společnosti. Komunikace, jak se v dokumentu praví, je totiž "více než jen vyjadřování myšlenek nebo pocitů; ve své nejhlubší podstatě je sdělováním sama sebe v lásce"⁸. V tomto smyslu obráží komunikace církevní společenství a může být tomuto společenství prospěšná.

Sdílení pravdy může mít spásnou sílu, která vychází z osoby Kristovy. On je vtělené Slovo Boží a obraz i podoba neviditelného Boha. V něm a s ním se sdílí Bůh lidstvu působením Ducha. "Co je totiž u něho neviditelné - jeho věčná moc a jeho božské bytí - to je možné už od

počátku světa poznat světlem rozumu z toho, co stvořil"⁹. K tomu je možno uvést také následující slovo bible: "A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Viděli jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy"¹⁰.

Ve Slovu, které se stalo tělem, se s konečnou platností sděluje Bůh. V Ježíšových slovech a v jeho působení se stává osvobozujícím a vykupitelským slovem pro celé lidstvo. Toto Boží sebeodhalení z lásky vyvolává ve spojení s odpovědí lidské víry hluboký dialog.

Lidské dějiny a všechny mezilidské vztahy se odrážejí uvnitř tohoto sebesdílení Božího v Kristu. Dějiny samy se mají stát _____

⁸ *Communio et progressio*, 11, AAS, LXIII (1971), 598.

⁹ Řím 1, 20.

¹⁰ Jan 1, 14.

druhem Božího slova a náleží k povolání člověka, aby k tomu přispěl tím, že se snaží tvořivě prožívat toto stálé a neomezené sdílení smiřující Boží lásky. Máme to vyjadřovat slovy naděje a činné lásky, to znamená způsobem života. Komunikace proto musí církevnímu společenství ležet na srdci.

Kristus je současně obsahem a pramenem toho, co církev sděluje, když hlásá evangelium. Církev je mystické tělo Kristovo - skrytá plnost oslaveného Krista, který všechno ovládá¹¹. Jdeme tedy v církvi pomocí slova a svátosti vstříc očekávanému konečnému sjednocení, aby byl "Bůh všechno ve všem"¹².

A. Média ve službě lidí a kultur

7. Kromě všeho dobra jsou média schopna "být účinným nástrojem jednoty a porozumění, avšak sdělovací prostředky se mohou stát také nástroji znetvořeného pohledu na život, rodinu, náboženství a morálku - pohledem, který nešetří pravou důstojnost a určení lidské bytosti"¹³. Je naléhavě žádoucí, aby média respektovala a přispívala k celkovému vývoji osoby, jež "zahrnuje kulturní, transcendentální a náboženský rozměr člověka a společnosti"¹⁴.

¹¹ Ef 1, 23; 4, 10.

¹² 1 Kor 15, 28; *Communio et progressio*, 11, AAS, LXIII (1971), 598.

¹³ Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Pornografie a násilí ve sdělovacích prostředcích: Pastorální odpověď*, 7, Vatikán 1989.

¹⁴ JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*, 46, AAS, LXXX (1988), 579.

Původ mnohých individuálních a sociálních problémů spočívá také v tom, že mezilidské vztahy jsou stále více nahrazovány užíváním médií a vášnivým ztotožňováním s jejich fiktivními hrdiny. Média nemohou nahradit ani bezprostřední osobní kontakt, ani vztahy mezi členy rodiny nebo mezi přáteli. Mohou ale přispět k řešení vzniklých těžkostí, když podporují komunikaci mezi lidmi pomocí diskusních klubů a rozhovorů o filmech a rozhlasových pořadech.

B. Média ve službě dialogu se světem

8. Druhý vatikánský koncil zdůraznil, že křesťané jsou "těsně spjati s lidstvem a jeho dějinami"¹⁵. Ti, kdo zvěstují Boží slovo, jsou zavázáni respektovat "slova" různých národů a kultur a snažit se jim porozumět; mají se od nich nejen učit, ale též jim pomáhat, aby Boží slovo poznali a přijali¹⁶. Církev tedy musí být ve světě tak aktivní a pozorně přítomná, aby posilovala společnost a stála při těch, kdo hledají přijatelná řešení osobních a sociálních problémů.

Církev musí své poselství přinášet způsobem, který odpovídá dané době a kultuře jednotlivých národů a zemí, a využívat k tomu nové sdělovací prostředky¹⁷. To je základním předpokladem odpovědi na rozhodující moment, na který poukázal Druhý vatikánský koncil: Vznik "sociálních, technických a kulturních svazků", které lidé stále úžeji spojují, znamená pro církev _____

¹⁵ *Gaudium et spes*, 11, AAS, LVIII (1966), 1034.

¹⁶ Srv. PAVEL VI., *Evangelii nuntiandi*, 20, AAS, LXVIII (1976), 18-19.

¹⁷ Srv. *Inter mirifica*, 3, AAS, LVI (1964), 146.

"zvláštní naléhavou výzvou", aby všichni lidé "dosáhli plné jednoty v Kristu"¹⁸.

Církev pokládá sdělovací prostředky, vzhledem k významné roli, kterou mohou hrát ve svém úsilí o vytváření jednoty, za "prostředek daný Boží prozřetelností" pro rozvoj komunikace a soužití lidí po dobu jejich pozemského putování¹⁹.

Jestliže se církev pokouší vést dialog s moderním světem, chce s odpovědnými činiteli médií uplatňovat upřímný a respektem určený dialog.

Tento dialog žádá od církve pochopení médií, jejich cílů, vnitřní struktury, forem a druhů, jejich podporu a povzbuzování těch, kdo v nich pracují. Na základě tohoto pochopení a této podpory bude možné připravit závažné návrhy na odstranění zábran, které stojí v cestě

lidskému pokroku a hlásání evangelia.

Takový dialog požaduje, aby se církev aktivně zabývala světskými médii, zvláště pak vývojem mediální politiky. Křesťané mají skutečně zodpovědnost hlásit se ke slovu svobodně a iniciativně ve všech sdělovacích prostředcích. Jejich úkol nespočívá v pouhém rozšiřování toho, co hlásá církev. K tomuto dialogu patří také podpora těch, kdo v médiích pracují, dále vypracování antropologie a teologie komunikace, aby teologie se stala silnější a tím schopnější ohlašovat hodnoty evangelia a aplikovat je na současnou skutečnost. Dialog dále vyžaduje, aby odpovědní činitelé církve a duchovní odpovídali na otázky médií pohotově a moudře: aby se pokusili s těmi, kdo naši víru nesdílejí, najít společné hodnoty, a tak vytvářet vztahy vzájemné důvěry a oboustranného respektu.

18 *Lumen gentium*, 1, AAS, LVII (1965), 5.

19 Srv. *Communio et progressio*, 12, AAS, LXIII (1971), 598.

C. Média ve službě lidské společnosti a sociálního pokroku

9. Komunikace, která probíhá v církvi a skrze církev, spočívá v podstatě v hlásání radostné zvěsti Ježíše Krista. Je ohlašování evangelia jakožto prorockého a osvobozujícího slova zaměřeného na lidi dnešní doby. Vzhledem k situaci radikální sekularizace je svědkem Boží pravdy a nadpřirozeného určení člověka. Vzhledem ke konfliktům a rozdělení se rozhoduje pro spravedlivou solidaritu se všemi věřícími ve službách společenství mezi lidmi, národy a kulturami.

Toto pochopení komunikace ze strany církve osvětluje jedinečným způsobem význam sdělovacích prostředků a úlohy, které mohou sehrát podle plánu Boží prozřetelnosti při podpoře rozvoje člověka a lidské společnosti.

D. Média ve službě církevního společenství

10. Spolu s tím, co bylo doposud řečeno, je třeba připomenout důležité právo na dialog a informace uvnitř církve, jak je to potvrzeno v *Communio et progressio*²⁰, a upozornit na nutnost hledat vhodné způsoby k podpoře a ochraně tohoto práva zvláště odpovědným využíváním sdělovacích prostředků. Myslíme zde na směrnice, podle kterých věřící v poslušnosti pastýřů církve "mají právo sdělovat těmto pastýřům své potřeby, hlavně duchovní, i svá přání"²¹ a "mají právo, dokonce někdy i povinnost podle svých znalostí, příslušnosti a postavení sdělit pastýřům církve

20 *Tamtéž*, 114-121, 634-636.

21 Srv. *CIC*, kán. 212, §2, AAS, LXXV, 2 (1983), 34.

své mínění o věcech týkajících se prospěchu církve"²².

Zde máme co dělat s prostředkem, který udržuje a posiluje věrohodnost a působení církve. Cesta by měla být ještě zásadnější, aby se konkrétně uskutečnil charakter církevního společenství, které má svůj původ ve vnitřním společenství Trojice a tuto skutečnost odráží. Mezi členy společenství, které představuje církev, existuje zásadní rovnost v důstojnosti a poslání, které má svůj původ ve křtu a spočívá na hierarchické struktuře a různých úkolech a úradech. Tato rovnost má najít svůj výraz v řádné a respektující účasti na informacích a při výměně názorů.

V případě rozdílnosti názorů je třeba mít na zřeteli, že "pokusy o tlak na veřejné mínění neposlouží ani osvětlení věroučných otázek ani pravdě"²³. Ve skutečnosti "ne všechny myšlenky a představy, které kolují v Božím lidu mají stejný význam jako články víry"²⁴.

Proč církev trvá na právu lidí na přesné informace? Proč církev podtrhuje svoje právo zvěstovat autentickou pravdu evangelia? Proč klade církev tak velikou váhu na odpovědnost svých pastýřů, aby hlásali pravdu věřícím a učili je, aby činili totéž? Důvodem k tomu je, že celkové pochopení toho, co v církvi znamená komunikace, spočívá na poznání, že slovo Boží sděluje samo sebe.

22 Srv. *CIC*, kán. 212, §3.

23 Kongregace pro nauku víry, *Instrukce o církevním povolání teologů*, 30, AAS, LXXXII (1990), 1562.

24 *Tamtéž*, 35, 1565.

E. Média ve službě nové evangelizace

11. Jako doplněk k tradičním prostředkům a cestám, jako je svědectví života, katechismus, osobní kontakt, lidová zbožnost, liturgie a jí podobné slavnosti, je nasazení sdělovacích prostředků pro evangelizaci a pro katechezi nepostradatelné. Ano, "církev by se cítila vinna před Bohem, kdyby nevyužila těchto tak účinných prostředků, které lidský rozum stále

zdokonaluje"²⁵. Sdělovací prostředky mohou a musí být nástrojem ve službě plánu církve na novou evangelizaci dnešního světa. S ohledem na účinnost staré zásady "vidět, soudit, jednat" je třeba audiovizuálnímu aspektu médií při evangelizaci věnovat zvláštní pozornost.

Z pohledu církve na sdělovací prostředky a na kulturu, k jejímuž rozvoji přispívají, je velmi nutné, abychom měli před očima stále jedno: "Nestačí tedy (sdělovací prostředky) použít (...) pouze k šíření křesťanského poselství a církevní nauky, ale poselství samo musí být integrováno do této 'nové kultury', kterou vytvořila moderní komunikace... ve spojení s novým vyjadřováním, novou technikou a novým psychologickým postojem"²⁶. Evangelizace v dnešním světě musí najít v aktivní a otevřené přítomnosti církve ve světě komunikace nové prostředky a možnosti.

²⁵ PAVEL VI., *Evangelii nuntiandi*, 45, AAS, LXVIII (1976), 35.

²⁶ JAN PAVEL II., *Redemptoris missio*, 37, AAS, LXXXIII (1991), 285.

III. AKTUÁLNÍ VÝZVY

A. Nutnost kritického úsudku

12. Jestliže církev zaujímá vůči sdělovacím prostředkům pozitivní a otevřený přístup, přičemž se pokouší podílet se na kultuře, kterou komunikace vytvořila z důvodů evangelizace, musí zaujmout také kritický postoj při posuzování médií a jejich vlivu.

Technika komunikace, jak jsme opakovaně řekli, je podivuhodným výrazem lidského ducha. Sdělovací prostředky jsou pro společnost velmi užitečné. Stejně tak jsme ale také podtrhli, že používání komunikační techniky bylo jen z části pozeňhané. Její nasazení ve službě zdravých hodnot vyžaduje uvážlivý výběr, na němž se musí podílet jednotlivci, vlády a celá společnost. Církev si nevyhraňuje právo diktovat rozhodnutí a výběr, ale je třeba, aby se stala pomocníkem při hledání a nalézání etických a morálních kritérií, která můžeme nalézt jak v obecně lidských, tak v křesťanských hodnotách.

B. Solidarita a vývoj

13. Dnešní situace ukazuje, že sdělovací prostředky zvětšují individuální a společenské bariéry, které stojí v cestě komplexnímu vývoji člověka. Patří k nim sekularizace, konzumní smýšlení, materialismus, vzájemné odcizování lidí a chybějící zájem o postavení chudých a bezprávných²⁷.

²⁷ Srv. JAN PAVEL II., *Centesimus annus*, 41, AAS, LXXXIII (1991), 841.

Na tomto pozadí církev, která sdělovací prostředky uznává za "nejpříhodnější cestu k vytváření a šíření kultury"²⁸, pokládá za svou povinnost umožnit těm, kdo v komunikacích profesně pracují a veřejnosti nabízejí další vzdělávání, aby přistupovali k sdělovacím prostředkům "s kritickým smyslem prodchnutým láskou k pravdě". Pokládá také za svou povinnost snažit se "o vytrvalou obranu svobody, a o ohled na lidskou důstojnost a o pozdvižení autentické kultury národů spolu s rozhodným a odvážným odmítáním každé formy monopolizace a manipulace"²⁹.

C. Politika a struktury

14. Je jasné, že mnohé s tím spojené problémy jsou výsledkem politiky a zvláštních struktur sdělovacích prostředků. Jmenujme jako příklad vyloučení přístupu určitých skupin nebo tříd k sdělovacím prostředkům, na některých místech praktikované systematické omezování základního práva na informace, široce rozšířené ovládnání médií elitou z úseku hospodářství, politiky a společnosti.

To všechno stojí v protikladu k základním cílům a přirozenosti sdělovacích prostředků, jejichž vlastní a podstatná role spočívá ve spolupůsobení, aby se plně realizovalo právo na informace, v úsilí o dosažení obecného dobra a spravedlnosti, v pomoci jednotlivým lidem, skupinám a národům při hledání pravdy. Sdělovací prostředky by měly mít svou úlohu v možnosti výměny, myšlenek, informací mezi všemi třídami _____

²⁸ JAN PAVEL II., *Christifideles laici*, 44, AAS, LXXXI (1989), 480.

²⁹ *Tamtéž*, 44, 481.

a vrstvami společnosti, všem odpovědným hlasům by měly dávat příležitost, aby byly slyšeny.

D. Obhajoba práva na informace a na komunikaci

15. Je neúnosné, aby výkon svobody komunikace závisel na bohatství, výchově nebo politické moci. Právo na komunikaci je právem, které patří všem.

To vyžaduje zvláštní úsilí v rámci národa i na mezinárodní rovině. Jde o to umožnit chudým a bezprávným přístup k informacím, které potřebují pro svůj individuální a sociální vývoj, ale také zajistit, aby při rozhodování o obsahu médií a při určování struktur a politiky jejich

národních komunikačních zařízení skutečně hráli odpovědnou roli.

Kde právní a politické struktury zvyhodňují při ovládnání nových médií elitu, musí církve důrazně trvat na respektování práva na komunikaci a zvláště práva přístupu k médiím; současně je třeba hledat pro vlastní členy a pro obyvatelstvo vůbec alternativní komunikační modely. Právo na komunikaci náleží ostatně k právu na náboženskou svobodu, která nemá být omezena na pouhou svobodu kultu.

IV. PASTORAČNÍ PRIORITY A MOŽNOSTI, KTERÉ JIM ODPOVÍDAJÍ

A. Obrana lidských kultur

16. Uvážíme-li situaci, která je v různých zemích, může citlivost pro práva a zájmy jednotlivých lidí církev podnítit k podpoře alternativních sdělovacích prostředků. Na úseku evangelizace a katecheze bude muset církev použít prostředky k ochraně a podpoře "lidových médií" a dalších původních výrazových forem tehdy, když pozná, že mohou být pro šíření evangelia v určitých společnostech účinnější než stávající média, protože umožňují větší osobní účast a motivují citění u nižších vrstev obyvatelstva.

Všudypřítomnost sdělovacích prostředků v moderním světě však v žádném případě nezmenšuje význam alternativních sdělovacích prostředků, které lidem umožňují, aby se angažovali a dokonce se sami podíleli na plánování takové komunikace. Existující tradiční sdělovací prostředky nejsou ve skutečnosti pouze důležitým fórem pro vyjádření místní kultury, ale umožňují také rozvoj možnosti aktivní účasti při jejich tvorbě a využití.

Ve stejné míře za pozitivní pokládáme přání četných národů a skupin lidí, aby měli možnost být přiměřeně vybaveni informační technikou, která by je měla chránit před ovládnáním a manipulací z vnějšku. Rozvojové země se obávají vyspělých zemí. Menšiny jak ve vyspělých, tak v rozvojových zemích pocítují tutéž starost. Ať už je situace jakákoliv, nechť se občané aktivně, samostatně a odpovědně účastní práce ve sdělovacích prostředcích, protože ty v mnohém směru ovlivňují jejich životní situaci.

B. Vývoj a podpora sdělovacích prostředků církve

17. Zatímco se církev nadále různým způsobem angažuje v oblasti komunikace a sdělovacích prostředků, musí přes různé potíže, na které naráží, vyvíjet, získávat a podporovat vlastní, specificky katolické prostředky a programy pro sdělovací prostředky. Patří k nim tisk a nakladatelství, rozhlas a televize, kanceláře zabývající se informacemi a vztahy médií, zařízeními a programy pro výchovu a praktické školení v sdělovacích prostředcích, dále církevní organizace pro ty, kdo profesionálně pracují v médiích. Zde jsou také míněny zvláště mezinárodní katolické organizace pro komunikaci. Jejich členové ať jsou odbornými spolupracovníky biskupských konferencí, jakož i jednotlivých biskupů.

Práce katolíků v médiích není pouze doplňkovou aktivitou vedle jiných činností církve: sociální komunikace musí hrát význačnou roli v rámci poslání církve. Nejde tu jen o pastorační plán sociální komunikace, ale komunikace se musí stát integrální částí každého plánu pastorační, neboť slouží každému apoštolátu a přispívá každému programu.

C. Výchova katolických pracovníků médií

18. Výchova a vzdělání v sdělovacích prostředcích musí být integrální součástí výchovy kněží a všech, kdo pracují v pastorační³⁰. Existují různé prvky a aspekty této výchovy

³⁰ Srv. Kongregace pro katolickou výchovu, *Uvedení do výchovy budoucích kněží s ohledem na prostředky sociální komunikace*, Vatikán 1986. a vzdělání.

V dnešním světě, který je tolik ovlivňován sdělovacími prostředky, musí ti, kdo jsou ve službách církve, vědět o tom, jak nová informační technika a technika médií působí na jednotlivce a společnost. Mají být připraveni stejným způsobem prokazovat službu "informačně bohatým" jako "informačně chudým". Je třeba vědět, jak ty druhé pozvat k dialogu a jak se přitom vyhnout stylu komunikace, který by mohl připomínat vládu, manipulaci, osobní výhody. Co se týká těch, kdo se chtějí aktivně účastnit práce médií ve službách církve, je třeba, aby si osvojili odborné znalosti v oblasti médií spolu se znalostmi církevního učení a spirituality.

D. Pastorační služba těm, kdo jsou činní v oblasti sdělovacích prostředků

19. Práce v médiích je vystavena zvláštnímu psychologickému tlaku a skličujícím rozpakům z hlediska etiky. Pokud jde o význam úlohy sdělovacích prostředků při vytváření moderní kultury a života nesčetných jednotlivců a celých společenství, je podstatné, aby ti, kdo pracují ve světských médiích a v komunikačním podnikání, žili ideálu sloužit lidem a přistupovali ke své úloze odpovědně.

To klade na církev značnou odpovědnost. Ať vypracuje a předloží pastorační programy tak, aby odpovídaly zvláštním pracovním podmínkám a etickým výzvám, s nimiž mají lidé médií co

dělat. Tyto pastorační programy by měly zahrnovat stálé doškolování těchto mužů a žen, z nichž mnozí upřímně chtějí poznat a tvořit, co je eticky správné, a měly by jim pomáhat, aby jejich profesní i soukromý život stále více pronikaly morální formy.

V. NUTNOST PLÁNOVÁNÍ PASTORACE

A. Odpovědnost biskupů

20. Jestliže biskupové a další odpovědní činitelé uznávají platnost a dokonce naléhavost nároků, které vyplývají ze světa komunikace, je třeba, aby jim v rámci omezených lidských a materiálních prostředků a rezerv církve, s ohledem na situaci národa, oblasti nebo diecéze, vyhradili velkou prioritu.

Tento požadavek je možná dnes jednoznačnější než v minulosti, protože do určité míry byl velký "aeropág" dnešního světa - svět komunikace - ze strany církve více méně zanedbáván³¹. Na tuto skutečnost poukazuje Svatý otec: "K hlásání evangelia a k formování se používají většinou jiné pomocné prostředky, zatímco sdělovací prostředky byly ponechány iniciativě jednotlivců nebo malých skupin a do pastoračních plánů začínají teprve vstupovat, a to na podřadném místě"³². Tato situace vyžaduje nápravu.

B. Nutnost plánu pastorace v rámci sociální komunikace

21. Naléhavě doporučujeme diecézím a biskupským konferencím, resp. shromážděním biskupů, aby dbali na to, že do pastoračních plánů budou zařazeny problémy komunikačních prostředků.

³¹ Srv. JAN PAVEL II., *Redemptoris missio*, 37, AAS, LXXXIII (1991), 285.

³² *Tamtéž*.

Doporučujeme, aby pro sociální komunikaci vypracovali, resp. přepracovali už stávající plány a aktualizovali je. Tímto způsobem se uvede v život žádoucí proces stálého zkoušení a získávání praxe. K tomuto musí biskupové získat spolupráci profesionálů, kdo pracují ve světských či církevních strukturách, v mezinárodních i místních organizacích pro film, rozhlas, televizi a tisk.

Některé biskupské konference už získaly zkušenost, že se osvědčily pastorační plány, jejichž obsahem byly stávající potřeby, konkretizovaly se stanovené cíle a nabízely se ke koordinaci. Výsledky průzkumů, hodnocení a dotazníkových akcí by měly být přístupné na všech úrovních církve, protože jsou důležitými ukazateli pro pastoraci. Praktické realistické plány ať jsou také přizpůsobeny potřebám místních církví. Musí být otevřené stálému prověřování a přizpůsobování vzhledem k měnícím se potřebám.

Na závěr tohoto dokumentu předkládáme prvky pastoračního plánu a navrhuje tématy, která by bylo možno zpracovat v pastýřských listech, nebo v biskupských vyjádřeních jak na národní, tak na místní úrovni. Tyto prvky pocházejí z návrhů biskupských konferencí a odborníků na sdělovací prostředky.

ZÁVĚR

22. Zdůrazňujeme ještě jednou, že "církve spatřuje v sdělovacích prostředcích Boží dar, protože podle zájmu Božské prozřetelnosti bratrsky spojují lidi, aby spolupůsobili v Božím díle spásy"³³. Jako Duch pomohl starozákonním prorokům poznat pomocí znamení času Boží plán, tak pomáhá dnes církvi poznávat znamení našeho času a též splnit prorockou úlohu, ke které patří studium komunikační techniky a sdělovacích prostředků. Ty rozhodně nelze v naší době zanedbat.

³³ *Communio et progressio*, 2, AAS, LXIII (1971), 593-594.

DODATEK

Prvky pastoračního plánu sociální komunikace

23. Situace sdělovacích prostředků a možnosti, které se nabízejí církvi v oblasti sociální komunikace, se podle různých národů liší. Jsou různé i v jednotlivých diecézích té samé země. Podle toho se pak liší i podmínky vztahu k médiím a kulturnímu prostředí, jež spolu vytvářejí. Plány a účast církve se přizpůsobí podle místních podmínek.

Každá biskupská konference a každá diecéze vypracuje svůj pastorační plán sociální komunikace, nejlépe po poradě se zástupci mezinárodních a národních katolických organizací a s odborníky místních médií. Kromě toho ať přihlíží k jiným pastoračním plánům při vytváření a provádění zvláště sociálních služeb, výchovy a evangelizace. Řada biskupských konferencí a

diecézí už své plány vypracovala, vytyčila v nich potřeby komunikace a stanovila cíle, realistické propočty nákladů a vyvinula snahu o koordinaci na tomto úseku.

Pomůckou pro ty, kdo tyto pastorační plány vypracovávají nebo se snaží stávající plány aktualizovat, jsou následující směrnice.

Směrnice pro vypracování pastoračních plánů sociální komunikace v diecézi, v rámci biskupské konference nebo v patriarchátu

24. Pastorační plán sociální komunikace má mít následující prvky:

- a) Na základě všestranných konzultací všech církevních služeb vezme v úvahu strategii, která zahrne aktuální problémy podle daných poměrů.
- b) Úvahu a zhodnocení situace v médiích příslušného území: uváží rozdílnost různých druhů publika, producentů a vedoucích veřejných a komerčních médií, finanční a technické prostředky, přidělové systémy, ekumenické a výchovné možnosti. Počítá se členy katolických pracovníků médií, včetně řádových společenství.
- c) Návrh na vybudování a vytvoření církevních sdělovacích prostředků ve službách evangelia, katecheze a výchovy, sociálních služeb a ekumenické spolupráce. Tento návrh zahrne možnosti práce s veřejností, s tiskem, rozhlasem, televizí, filmem, využitím kazet, počítačových sítí, reprodukcí techniky a jiných forem telekomunikace.
- d) Výchovou v oblasti médií, se zvláštním důrazem na vztah mezi sdělovacími prostředky a jejich významem.
- e) Návrh duchovní péče a dialogu s těmi, kdo pracují v médiích. Hlavní pozornost je třeba především zaměřit na vývoj jejich víry a rozvoj duchovního života.
- f) Poukaz na prostředky a možnosti financování tohoto pastoračního plánu.

Vypracování pastoračního plánu sociální komunikace

25. Plán by měl dát odpovědné směrnice a podněty pro komunikaci v církvi, vytyčit realistické cíle a priority práce. Doporučujeme, aby se s tím zabýval tým složený z církevních spolupracovníků a odborníků médií. Vypracování plánu by mělo probíhat ve dvou fázích: 1. šetření

2. plánování.

Fáze šetření

26. Do fáze šetření náleží odhad potřeb, sbírání informací a vyhodnocování pastoračních modelů. To zahrnuje rámec, ve kterém probíhá komunikace, tzn. odhalí se silné i slabé stránky stávajících církevních struktur komunikace a programů, jakož i možností, které se nabízejí a s nimiž je vhodné je konfrontovat.

Vyhledávání nutných informací proběhne, ukáže-li se to užitečným, ve třech etapách: odhad potřeb, průzkum a zjištění nástrojů komunikačních prostředků, které jsou k dispozici. První krok prověrky zjistí oblasti církevních služeb, které vyžadují zvláštní pozornost biskupské konference nebo diecéze. Druhý krok se bude zabývat dosavadními metodami, jejich posouzením z hlediska jejich účinnosti, aby se tak zjistily silné a slabé stránky stávajících struktur a postupu komunikace. Třetí krok popíše prostředky, techniku a personál, které má církev v oblasti komunikací k dispozici - k nim patří nejen prostředky a rezervy, které církvi patří, nýbrž také ty, ke kterým má církev přístup ve světě obchodu, v průmyslu sdělovacích prostředků a v ekumenických organizacích.

Fáze plánování

27. Když se shromáždí údaje a analyzují data, měl by se tým plánovačů zabývat cíli a prioritami biskupské konference nebo diecéze v oblasti sociální komunikace. Tak začíná fáze plánování. Se zřetelem k regionálním a lokálním poměrům je třeba, aby plánovací tým projednal následující problémy:

28. **Výchova.** Problémy komunikace a sdělovacích prostředků se týkají všech úrovní pastorační služby, včetně výchovy. Pastorační plán by se měl v rámci sociální komunikace pokusit:

- a) nabídnout možnosti výchovy v sociální komunikaci, jako podstatnou část vzdělání všech, kdo pracují pro církev, ať už jde o seminaristy, kněze, řeholníky nebo laiky;
- b) povzbudit v oblasti komunikace katolické školy a univerzity nabídkou programů a kursů ve spojení s potřebami církve a společnosti;
- c) nabídnout kurzy a semináře o technice užití, etice a politice komunikací, určené těm, kdo mají v církvi odpovědnost za tuto oblast, pro seminaristy, řeholníky a klérus;
- d) plánovat a provádět programy výchovy v médiích a výchovu používání médií pro učitele, rodiče a žáky;
- e) povzbuzovat tvůrčí umělce a spisovatele, aby využívali svůj talent k psaní pro divadlo, rozhlas a televizi pořady, pro zábavné filmy s výchovným obsahem, v nichž by se předávaly hodnoty evangelia;
- f) poukazovat na nové metody evangelizace a katecheze, které umožní používání sdělovací

techniky a sdělovacích prostředků.

29. Duchovní výchova a pastorační pomoc. Katoličtí laici a jiné osoby, které pracují v církevním apoštolátu sociální komunikace nebo ve světských médiích, očekávají často od církve duchovní orientaci a pastorační pomoc. Pastorační plán by se měl pokusit:

- a) dát katolickým laikům a dalším, kdo pracují na úseku médií, příležitost, aby své odborné vzdělání rozšířili rekreačními dny, exerciciemi, semináři a podporou odborníků;
- b) duchovní pomoc je třeba nabídnout jako nutnou podporu a záruku tak, aby se rozvíjela víra těch, kteří pracují v oblasti sociální komunikace, aby neztratili ze zřetele hodnoty evangelia i pravé lidské hodnoty.

30. Spolupráce. Spolupráce zahrnuje rozdělování pomůcek mezi biskupskými konferencemi a diecézemi, resp. mezi diecézemi a jinými zařízeními, jako jsou řádová společenství, univerzity a zdravotnické organizace. Pastorační plán sociální komunikace má mít za cíl:

- a) posílení a podporu vztahů a vzájemné konzultace mezi zástupci církve a odborníky v médiích, kteří mohou poskytnout církvi velkou pomoc při používání sdělovacích prostředků;
- b) zjistit možnosti spolupráce mezi regionálními a národními centry a podpořit vývoj společných, vzájemně propojených systémů k podpoře marketingu a rozdělování;
- c) podpořit spolupráci s řády a kongregacemi, které pracují na úseku sociální komunikace;
- d) spolupracovat s ekumenickými organizacemi a s ostatními církvemi a náboženskými skupinami, co se týká přístupu náboženství k médiím; rozšířit "jejich spolupráci též na nejnověji vyvinutá média, zvláště na společné užívání satelitů, databank, kabelových sítí a informatiky všeobecně, počínaje systémovou kompatibilitou"³⁴;

³⁴ Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Směrnice pro ekumenickou a mezináboženskou spolupráci v komunikaci*, 14.

- e) spolupracovat se světskými sdělovacími prostředky, zvláště pak pokud jde o náboženské, morální, etické, kulturní, výchovné a sociální otázky.

31. Práce pro veřejnost. Práce pro veřejnost vyžaduje ze strany církve aktivní komunikaci s veřejností prostřednictvím jak světských, tak náboženských sdělovacích prostředků. Tato práce má být připravena sdělovat evangelní hodnoty a zveřejňovat své služby a programy. Předpokládá učinit všechno, co je v jejich možnostech, aby odrážela skutečný obraz Krista. Pastorační plán pro sociální komunikaci by měl být proto zaměřen následovně:

- a) udržovat kanceláře práce pro styk s veřejností, vybavit je dostatečným počtem pracovníků a materiálními prostředky, aby se tak umožnila skutečná komunikace mezi církví a veřejností;
- b) zveřejňovat publikace, rozhlasové, televizní a videoprogramy vynikající kvality, aby se tak učinilo viditelné poselství evangelia a poslání církve;
- c) počítat s vyznamenáními a jinými formami uznání pro povzbuzení a podporu těch, kdo pracují v sdělovacích prostředcích;
- d) využít Světový den sdělovacích prostředků k podtržení významu sociální komunikace a podpořit jej jako iniciativu církve na úseku sdělovacích prostředků.

32. Výzkum. Strategie církve v oblasti sociální komunikace se musí opírat o výsledky seriózních průzkumů médií, které zahrnou věcně vypracovanou analýzu a hodnocení. Záleží na tom, jaký prostor vyhradí výzkum v oblasti sdělovacích prostředků důležitým otázkám a problémům, které se řeší v souvislosti s posláním církve v příslušném národě nebo regionu. Plán pastorační komunikace:

- a) má se opírat o ústavy, výzkumná střediska a univerzity, o jejich základní i aplikovaný výzkum zabývající se potřebami církve a společnosti, jenž by napomohl sociální komunikaci;
- b) stanoví praktické metody běžného výzkumu komunikací a jejich využívání k poslání církve;
- c) podpoří stálý teologický přehled o metodách a prostředcích komunikace a o její roli v církvi a společnosti.

33. Sociální komunikace a rozvoj národů. Komunikace a sdělovací prostředky mohou, jsou-li skutečně přístupné, umožnit mnoha lidem, aby se podíleli na hospodářství moderního světa, měli možnost vyjádřit své mínění a působit ve prospěch míru a spravedlnosti ve světě. Plán pastorační komunikace by měl být zaměřen na to, aby:

- a) evangelní hodnoty měly vliv na širokou nabídku dnešních aktivit médií - počínající vydáváním knih a časopisů a končící komunikací přes satelity - a tak přispívaly k růstu mezinárodní solidarity;
- b) byl hájen zájem veřejnosti a chráněn přístup náboženství k médiím, přičemž v otázkách a zákonodárství sdělovacích prostředků, v politice a vývoji komunikačních systémů zaujal zodpovědné stanovisko;
- c) analyzoval společenský vliv rozvinutých komunikačních technik a přispíval k zabránění nevhodných sociálních otřesů a kulturní destabilizaci;
- d) aby se lidem pracujícím v sdělovacích prostředcích pomáhalo při formulaci a dodržování etických norem, především tak, aby pracovníci byli vedeni k ušlechtilosti, pravdivosti, spravedlnosti, slušnosti a měli úctu před životem;
- e) se vypracovaly metody, které povzbudí k rozsáhlému reprezentativnímu a odpovědnému přístupu

k médiím;

f) aby se vykonávala prorocká role, přičemž je třeba říci slovo v pravý čas, kdy jde o vyjádření stanoviska evangelia v souvislosti s morálním pohledem na důležité otázky a problémy veřejného zájmu.

Vatikán, 22. února 1992, na svátek Stolce svatého Petra.

Arcibiskup JOHN P. FOLEY
Předseda

Mons. PIERFRANCO PASTORE
Sekretář

4. O VÝZNAMU MEDIÁLNÍ PRÁCE V CÍRKVI

Text výzvy a její vydání navrhla německá jazyková skupina biskupů a expertů při CEEM, Řím, duben 1995. Přeložil P. Miloslav Fiala, Opraem

O VÝZNAMU MEDIÁLNÍ PRÁCE V CÍRKVI

Výzva Výboru evropských biskupů pro sdělovací prostředky (CEEM) biskupským konferencím Evropy

1. Spojování Evropy do společného informačního prostoru je na dosah ruky. Nové informační a komunikační technologie mění nejen média, ale vedou i k hlubokým hospodářským a společenským změnám: mění od základů pracovní metody, podnikovou organizaci, formy vzdělávání ve školách i v podnicích, ovlivňují volný čas lidí, život rodin, způsob mezilidských vztahů a vzájemné komunikace. Vytvářejí dokonce i nové virtuální reality. Sdělovací prostředky a nové informační a komunikační technologie náleží dnes k nejdůležitějším kulturním, sociálním a ekonomickým činitelům našich evropských společností a států.

2. Jako církve v různých evropských zemích jsme částí tohoto tvořícího se informačního prostoru. Obklopuje nás "kultura médií", která je zároveň výzvou, abychom ji spoluvytvářeli.

Naše zkušenosti s touto kulturou médií jsou dvojznačné: na jedné straně víme, že komunikace patří k podstatě člověka, protože teprve ona mu umožňuje společenství s druhými a s Bohem a zároveň je nejvlastnější starostí církve, které je uloženo veřejně hlásat Boží zjevení lidem celého světa. Na druhé straně máme se sdělovacími prostředky často i negativní zkušenosti: pozorujeme jejich jednostrannou kritičnost vůči církvi, orientaci na skandály, pohrdání hodnotami a zjednodušování pravdy, takže v řadě případů nedostatečně popisují skutečnosti církevního života.

Váhavě a defenzívně reagovat se zdá být snazší než učinit zadost možnostem a výzvám kultury médií. Avšak církve, která se stahuje do izolace, mluví nakonec jen k sobě a neplní poslání zvěstovat lidem evangelium Ježíše Krista.

3. Církve sama je ve své podstatě založena na komunikaci, protože ta vede ke společenství (*communio*) s Bohem a lidmi. Jako společenství věřících, "církve je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva"¹. Různé formy vnitrocírkevní komunikace musí proto podporovat a rozvíjet toto *communio* a sloužit výměně názorů uvnitř církve. Kvalitu církve jako společenství můžeme měřit také podle kvality její vnitřní komunikace. Ta je zároveň předpokladem věrohodné komunikace se světem.

4. I když spoluodpovědnost biskupů za sdělovací prostředky a jejich používání zdůrazňují pastorační instrukce Papežské rady pro sdělovací prostředky *Communio et progressio*² a *Aetatis novae*³, zjišťujeme stále, že v řadě církevních oblastí se nedostatečně respektuje význam komunikace i sdělovacích prostředků.

¹ Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 1.

² Papežská rada pro sdělovací prostředky, pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio*, 23. 5. 1971, zvl. 165nn.

³ Papežská rada pro sdělovací prostředky, pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích *Aetatis novae*, 20 let po *Communio et progressio*, 22. 2. 1992, zvl. 20.

5. Naléhavě proto prosíme biskupské konference, aby s ohledem na množství úkolů, které jsou před nimi, věnovaly svou pozornost následným bodům a konkrétním návrhům. Chápeme je jako počáteční kroky, které musíme učinit, abychom odpověděli na výzvy dneška a lépe plnili svou odpovědnost za oblast sdělovacích prostředků.

I. Věrohodnost a profesionalita informační a mediální práce v církvi

Podstatné prvky:

- Uznání vlastních zákonitostí médií⁴ a důsledná organizace informační a mediální práce na všech církevních úrovních podle profesionálních měřítek.
- Jmenování stálých tiskových mluvčích, kdo musí být přímo informováni o všech podstatných událostech⁵.
- Podpora svobodné výměny informací a názorů na všech církevních úrovních⁶ a striktní omezení utajovaných církevních informací⁷.
- Podpora katolické mediální práce (tisková a elektronická média, mediální pedagogika) jejich morálním uznáním, věcnou pomocí a v případě potřeby i finančně.

⁴ *Communio et progressio*, 14.

⁵ *Communio et progressio*, 174.

⁶ *Communio et progressio*, 120.

⁷ *Communio et progressio*, 121.

- Výrazný podíl na tvorbě veřejného mínění, mezi jiným aktivní a otevřenou prací s veřejností a důsledným pěstováním vztahů k pracovníkům sekulárních médií. Zde mají velkou odpovědnost i katoličtí novináři.

II. Stálé vzdělávání a doškolování kněží a pastoračních pracovníků a spolupracovníků v oblasti médií⁸

Podstatné prvky:

- Zavedení nauky o komunikaci jako integrální části teologického studia⁹.
- Uspořádání pastoračních a studijních týdnů a seminářů na mediální témata na diecézní, národní a evropské úrovni.
- Stálé informování všech biskupů o konkrétních iniciativách a novém vývoji v oblasti médií, aby inspirovali své pastorační spolupracovníky a mohli podporovat mediální práci v nejširším měřítku.
- Praktické mediální kurzy (*Castings*).

⁸ Kongregace pro katolickou výchovu, *Směrnice pro výchovu budoucích kněží ve sdělovacích prostředcích*, 19. 3. 1986; *Směrnice pro přípravu vychovatelů v seminářích*, 4. 11. 1993, zvl. 37-39; srv. také *Aetatis novae*, 18; *Communio et progressio*, 108, 111.

⁹ *Communio et progressio*, 108, 111.

III. Dbát na mediálně-pedagogickou odpovědnost církve¹⁰

Podstatné prvky:

- Posílení mediálně-pedagogických iniciativ v církevních školách, vzdělávacích zařízeních a farnostech.
- Širší využívání kritických možností v práci církevních médií (např. filmová kritika, kritické referáty v církevních časopisech).
- Zesílení ekumenické a mezinárodní spolupráce také se sekulárními institucemi v oblasti mediální pedagogiky.
- Uspořádání Světového dne sdělovacích prostředků včetně sbírek ve prospěch katolické publicistiky.

IV. Přihlížet k pastorační a celospolečenské důležitosti médií ve všech pracovních oblastech biskupských konferencí a diecézí

Podstatné prvky:

- Přihlídnout k možnostem a účinkům médií v pastoraci rodin, mládeže a farností.
- Do učebních plánů začlenit i výchovu ke kritickému a pedagogickému využívání médií.
- Evropská církevní grémia se mají rovněž zabývat otázkami médií a podporovat výměnu v oblasti médií.

¹⁰ UNDA/WACC - evropská pracovní skupina, *Memorandum zodpovědným vedoucím evropských církví, AV - Výchova k médiím - pastorační a sociální nutnost*, Budapešť, 1994.

V. Vypracování pastoračních plánů pro sdělovací prostředky v diecézích a biskupských konferencích¹¹

Podstatné prvky:

- Rozbor silných a slabých stránek dosavadní komunikační a mediální praxe, jejich cílů a zvláštních potřeb.
- Přiměřený ohled na regionální a místní poměry.
- Zapojení zástupců katolických organizací pro média a odborníků místních médií.
- Zesílená koordinace mediální práce na diecézní, národní i evropské úrovni podle zásad subsidiarity a solidarity.
- Pravidelná kontrola a přizpůsobení pastoračních plánů současným požadavkům a přiměřené finanční a osobní vybavení mediálních pracovišť církve.

6. Dynamické přijetí a aplikace *Communio et progressio* a *Aetatis novae*, tj. také uplatnění jejich zásad v různých společenských a církevních mediálních souvislostech, zůstává pro církve důležitým a dosud nenaplněným úkolem. Je načase, abychom také s ohledem na vznik sjednocené Evropy usilovali o realizaci těchto základních myšlenek.

¹¹ Podle zásad obsažených v *Aetatis novae*, 23nn.